

**ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ
ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ
ΠΜΣ «ΚΑΙΝΟΤΟΜΕΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΕ
ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΑ»**

***Πρακτική Άσκηση «Εκκλειδώνοντας
Μνήμες» Πλαίσιο: Ομάδα ηλικιωμένων
Α΄ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης***

Επόπτης: Δαλκαβούκης Βασίλης

Ανδρεάδου Ευθυμία Μ-26

Καραπατσούδη Δήμητρα Μ-6

Μιλτσακάκη Ζωή Μ-4

Μοκαΐτη Φανή Μ-25

Σωκράτους Βαλεντίνα Μ-28

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΗ 2015

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....4

Α΄ Μέρος : Σχεδιασμός

1. Πλαίσιο. 4

1.1. Ανάγκες πλαισίου που τεκμηριώνουν την εμπύχωση 5

1.2. Η ομάδα συμμετεχόντων 5

2. The Lesson

2.1. Στόχοι 6

2.2. Σχεδιασμός.....7

3. The Study 15

4. Σχεδιασμός Συνεδρίων - Χρονοδιάγραμμα 19

Β΄ Μέρος: Υλοποίηση – Παρατήρηση – Συνεδρίες Ανατροφοδότησης Αναστοχασμού

5. Ατομικά Ημερολόγια 22

Γ' Μέρος: Ομαδική Αξιολόγηση του Προγράμματος

6.1. Περιγραφή και εκτίμηση του συνολικού σχεδιασμού του προγράμματος.....	100
6.2. Συνοπτική αλλά ουσιαστική περιγραφή και εκτίμηση των επιδιώξεων της ενότητας «The Study».....	103
6.3. Περιγραφή και εκτίμηση των συνεδριών ανατροφοδότησης.....	104
6.4. Περιγραφή και αποτίμηση των αποτελεσμάτων του προγράμματος	106
6.5. Αξιολόγηση των πλεονεκτημάτων και των μειονεκτημάτων του προγράμματος	107
7. Προτάσεις.....	108
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	110
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι : ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	111
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ: ΘΕΡΜΟΜΕΤΡΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ.....	116
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ : ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ	117
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙV: ΣΧΑΡΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗΣ	118
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ V:ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ.....	184

Εισαγωγή

Στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών «Καινοτόμες εκπαιδευτικές προσεγγίσεις σε πολυπολιτισμικά περιβάλλοντα», το 3^ο εξάμηνο θα ήταν αφιερωμένο στην πρακτική κατάρτιση. Θα έπρεπε να σχεδιαστεί μια εμψυχωτική δράση και να αξιοποιηθεί το Lesson Study καθ' όλη τη διάρκεια της. Οι αρχικές αναζητήσεις της ομάδας εμψυχωτών προσανατολίζονταν σε «οικείες διαδρομές», ώσπου ένα μέλος της ομάδας πρότεινε να δουλέψουν με άτομα τρίτης ηλικίας με αφορμή τη μνήμη. Η πρώτη αντίδραση των υπολοίπων ήταν να αντιμετωπίσουν την πρόταση με σκεπτικισμό καθώς αναδύθηκε η προβληματική της υλοποίησης της δράσης και κατά πόσο θα μπορούσαν να ανταπεξέλθουν σε ένα τέτοιο εγχείρημα. Διατυπώθηκαν προβληματισμοί και αμφιβολίες όσον αφορά την κατάρτιση τους και την ικανότητα διεκπεραίωσης της δράσης. Θα έπρεπε να προκαλέσουν τους εαυτούς τους, να σκεφτούν και να πράξουν εκτός «οικείου» πλαισίου. Έτσι όμως θα τους δινόταν η ευκαιρία για πειραματισμό και ουσιαστική εμπλοκή με καινούργιες μεθόδους και προσεγγίσεις. Το να δουλέψει κανείς τις μνήμες ατόμων της τρίτης ηλικίας, προφανώς δεν είναι κάτι πρωτότυπο, το πώς θα αξιοποιηθεί, όμως, αυτό το υλικό αποτελεί πρόκληση. Η δημιουργία μιας «ζωντανής» βιβλιοθήκης είναι μια πρόταση που απαντά σε αυτήν την πρόκληση.

Α' Μέρος : Σχεδιασμός

1. Πλαίσιο.

Η επιλογή του πλαισίου ήταν μια ομάδα ατόμων τρίτης ηλικίας που περνά τον ελεύθερό της χρόνο σε Κ.Α.Π.Η. Η ομάδα διερεύνησε διάφορους χώρους για την υλοποίηση της δράσης, όπως το Πολυκοινωνικό Κέντρο Αλεξανδρούπολης το οποίο απορρίφτηκε λόγω απόστασης. Μετά από αρκετές συνεννοήσεις με τις δημοτικές αρχές, δόθηκε άδεια υλοποίησης της δράσης στο χώρο του Α' Κ.Α.Π.Η. Αλεξανδρούπολης. Ένα ενεργό και ζωντανό ΚΑΠΗ στο κέντρο της πόλης γεμάτο καθημερινά με κόσμο. Στο χώρο λειτουργεί επιπλέον καφενείο και ιατρείο, καθώς και αίθουσα γυμναστικής/χορού και χορωδίας. Για την επιλογή του χώρου υλοποίησης των δράσεων, ελέγχθηκαν όλες οι αίθουσες που ήταν διαθέσιμες, με βασικό κριτήριο να είναι εύκολα προσβάσιμος από την ομάδα στόχου. Παραχωρήθηκε μια αίθουσα η οποία ήταν εξοπλισμένη με καθίσματα και τραπέζια στον ισόγειο χώρο του Κ.Α.Π.Η. και εμπλουτίστηκε με επιπλέον υλικό από τις εμψυχώτριες.

1.1. Ανάγκες πλαισίου που τεκμηριώνουν την εμφύχωση

Η ομάδα εμπυχωτριών σχεδίασε το παρακάτω πρόγραμμα με την πεποίθηση ότι οι ηλικιωμένοι έχουν ανάγκη να αφήσουν μια παρακαταθήκη εμπειριών και γνώσεων στις επόμενες γενιές. Έτσι η ομάδα των εμπυχωτριών επεδίωξε να δημιουργήσει τις κατάλληλες συνθήκες που θα έδιναν στους συμμετέχοντες τη δυνατότητα να εκφράσουν μια βαθύτερη ανάγκη τους, να αφηγηθούν την ιστορία τους. Βασική προϋπόθεση για να εκφραστούν με το δικό τους μοναδικό τρόπο ήταν να νιώσουν ότι οι ιστορίες τους είναι σημαντικές και πως χάρη σε αυτές μπορούν ακόμα να προσφέρουν, σε όποια ηλικία κι αν βρίσκονται. Για το λόγο αυτό ήταν απαραίτητη η ενδυνάμωση του κάθε μέλους χωριστά με σημαντικά εργαλεία την ενεργή ακρόαση και τη συμμετοχική παρατήρηση εκ μέρους των εμπυχωτριών. Έτσι ενδυναμωμένοι οι ερευνώμενοι λειτούργησαν ως ισοδύναμα μέλη μιας ομάδας, αλληλεπιδρώντας και προσεγγίζοντας ο ένας στον άλλο.

1.2. Η ομάδα συμμετεχόντων

Η διαδικασία δημιουργίας της ομάδας δεν ήταν εύκολη. Περισσότερα από τα μισά μέλη της ομάδας εμπυχωτών ήταν για 2 εβδομάδες πριν από την έναρξη των δράσεων σχεδόν καθημερινά στο χώρο του Κ.Α.Π.Η. για να ενημερώνουν τους θαμώνες για το κάλεσμα. Το ερωτηματολόγιο (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι) που έπρεπε να συμπληρωθεί από τους ενδιαφερόμενους γινόταν μαζί με τις εμπυχωτρίες, εξηγώντας σε κάθε βήμα όλες τις λεπτομέρειες. Το συμπλήρωσαν αρκετά άτομα, δέχτηκαν να συμμετέχουν 17, στο πρώτο κάλεσμα παρουσιάστηκαν 11 και συνέχισαν μέχρι το τέλος του προγράμματος 9 μέλη.

Η ομάδα αποτελούνταν από 5 άντρες και 4 γυναίκες με μέσο όρο ηλικίας τα 79 χρόνια με το μεγαλύτερο μέλος να είναι 94 ετών και το νεότερο μέλος να είναι 74 ετών. Τόποι καταγωγής τους ήταν διάφορες περιοχές του Έβρου, όπως τα Πετρωτά, η Σαμοθράκη, η Ν.Βύσσα, η Αλεξανδρούπολη αλλά και άλλες περιοχές εκτός Νομού Έβρου όπως η Καβάλα και η Φλώρινα. Τα μέλη της ομάδας προέρχονταν κατά μέσο όρο από μεσαία κοινωνικοοικονομικά στρώματα. Το μορφωτικό τους επίπεδο κατά πλειοψηφία ήταν το δημοτικό, με εξαίρεση 3 άτομα τα οποία τελείωσαν τεχνικές σχολές της εποχής. Οι περισσότεροι είχαν δύσκολα παιδικά και εφηβικά χρόνια εξαιτίας πολιτικών και όχι μόνο συγκυριών. Ένα μέλος της ομάδας ήταν αλλόθρησκο σε σχέση με το σύνολο της ομάδας, γεγονός το οποίο δεν απέκρυψε, απλώς αποκάλυψε αργότερα.

Καμιά από τις εμπυχωτρίες δεν είχε διαχειριστεί στο παρελθόν ένα τέτοιο ηλικιακό πλαίσιο με διαμορφωμένες και παγιωμένες αντιλήψεις και αξίες από τις οποίες να προκύπτουν ανάλογες ανάγκες σε προσωπικό επίπεδο. Η διερεύνηση και η κατάλληλη διαχείριση αυτών των αναγκών ήταν η βασική προϋπόθεση για το σχεδιασμό και την υλοποίηση της δράσης της ομάδας εμπυχωτών. Ερωτήματα σχετικά με τον τρόπο προσέγγισης των ατόμων της τρίτης ηλικίας, των δράσεων που προτείνονται, των ορίων που θέτονται και του ρόλου του εμπυχωτή ήταν αναπάντητα στην αρχή. Οι απαντήσεις που έδωσαν στο ερωτηματολόγιο ήταν βοηθητικές για να γίνει κατανοητό σε ένα αρχικό επίπεδο το είδος της σχέσης που έχουν με το ΚΑΠΗ και τις προσφερόμενες δράσεις εκεί. Και ταυτόχρονα να ερευνηθεί κατά πόσο υπάρχει η ανάγκη για αφήγηση της ζωής και των εμπειριών τους σε τρίτους.

2. The Lesson

2.1. Στόχοι

Εάν δεν είχε προηγηθεί η συνάντηση με τον επόπτη πριν από την αρχή της δράσης πολύ πιθανόν να μη μπορούσε να καταστεί η υλοποίηση του προγράμματος δυνατή. Ουσιαστικά ανέτρεψε άρδην τις αρχικές ιδέες ως προς το σχεδιασμό της δράσης της ομάδας εμπυχωτών. Με το απόθεμα πείρας και γνώσης που ο ίδιος μεταφέρει, πέτυχε ώστε με τα κατάλληλα επιχειρήματα να προβληματίσει, και να οδηγήσει σε μια άλλη προσέγγιση και ερμηνεία τόσο την «ομάδα – στόχο» όσο και το σχεδιασμό των δραστηριοτήτων σχετικά με αυτή. Οι τεχνικές προφορικής ιστορίας και η εθνογραφική καταγραφή και ερμηνεία ήταν ένας νέος κώδικας επικοινωνίας που έπρεπε τα μέλη της εμπύχωσης να οικειοποιηθούν για να σχεδιάσουν τις δράσεις της παρέμβασής.

Μετά την πρώτη συνάντηση καλωσορίσματος της ομάδας, η επόμενη υλοποιήθηκε μετά 10 μέρες, γιατί στο ενδιάμεσο μεσολάβησαν οι ατομικές συνεντεύξεις με κάθε συμμετέχοντα. Χωρίς αυτές τις συνεντεύξεις, χωρίς αυτές τις πληροφορίες και την άμεση επαφή με τον κάθε ένα από αυτούς, δεν θα μπορούσε να καταστεί δυνατή η παρέμβαση.

Ο κύριος μακροπρόθεσμος στόχος που έθεσε η ομάδα των εμπυχωτριών αρχικά, μέσω του οποίου θα εξυπηρετούνταν και όλοι οι υπόλοιποι στόχοι, είτε αυτοί ήταν άμεσοι ή έμμεσοι, αφορούσε τη δημιουργία μίας “ζωντανής” βιβλιοθήκης. Η

“ζωντανή” βιβλιοθήκη (live library) αφορά σε μια ομάδα ανθρώπων οι οποίοι αφηγούνται και μοιράζονται ιστορίες ζωής, της δικής τους ζωής, με άλλους ανθρώπους. Κάθε μέλος της ομάδας λογίζεται ως ένα βιβλίο, το οποίο επικοινωνεί με τον αναγνώστη, μοιράζεται πληροφορίες, σκέψεις, συναισθήματα και επομένως είναι πολύτιμο. Για να μπορέσει να πραγματοποιηθεί αυτός ο στόχος κάποιοι άλλοι θα έπρεπε πρώτα να επιτευχθούν οι οποίοι είναι:

- Να δημιουργηθεί το κατάλληλο πλαίσιο για τους ηλικιωμένους, το οποίο θα τους έδινε τη δυνατότητα να εκφράσουν μια βαθύτερη ανάγκη τους: να αφηγηθούν την ιστορία τους.
- Να ενδυναμωθεί το κάθε μέλος ξεχωριστά ώστε να νιώσει ότι η ζωή του και κατ’ επέκταση οι ιστορίες που έχει να μοιραστεί είναι σημαντικές.
- Βασική προϋπόθεση του προηγούμενου στόχου είναι να νιώσουν οι άνθρωποι αυτοί ότι έχουν ακόμα να προσφέρουν έστω και αν είναι σε προχωρημένη ηλικία, ξεκινώντας από τη δική μας ενεργή ακρόαση.
- Να μπορέσουν οι συμμετέχοντες να λειτουργήσουν ως μέλη μιας ομάδας τα οποία αλληλεπιδρούν και σέβονται το ένα το άλλο ως ισοδύναμα μέλη στην ομάδα.

Για να επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι και άρα και ο τελικός μακροπρόθεσμος στόχος αυτός της δημιουργίας «Live Library» έπρεπε να προηγηθούν κάποιοι άλλοι βραχυπρόθεσμοι στόχοι. Για την επίτευξή τους σχεδιάστηκε ένα εμπνευστικό πρόγραμμα με δραστηριότητες κάθε μια από τις οποίες εξυπηρετούσαν και κάποιους άμεσους ή έμμεσους βραχυπρόθεσμους στόχους.

Παρακάτω αποτυπώνεται συνοπτικά το εμπνευστικό πρόγραμμα το οποίο σχεδιάστηκε μετά από μελέτη στις μεθόδους του Lesson Study, της εμπύχωσης και της εθνογραφίας. Σημαντικός αρωγός, σύμβουλος και υποστηρικτής αυτής της προσπάθειας ήταν ο επόπτης μας κ. Δαλκαβούκης ο οποίος ήταν σε συνεχή επαφή μαζί μας και μας τροφοδοτούσε με σκέψεις, ερωτήματα, προβληματισμούς και βιβλιογραφικό υλικό. Οι δραστηριότητες, η διάρκεια τους, τα υλικά, οι μέθοδοι, τα εργαλεία παρατίθενται ώστε να γίνει καλύτερα κατανοητός ο τρόπος που εργαστήκαμε με την συγκεκριμένη ομάδα ώστε να καταφέρουμε να επιτύχουμε τους στόχους μας.

2.2. Σχεδιασμός

Δεκαήμερο δημιουργίας ομάδας

Σε αυτές τις δέκα ημέρες σε καθημερινή βάση η ομάδα εμπυχωτών επισκέπτεται το Κ.Α.Π.Η. κυρίως πρωινές ώρες, αλλά και κάποια απογεύματα, ώστε να προσεγγίσει τους ηλικιωμένους, να τους μιλήσει για τη δράση της και να τους προσκαλέσει στην ομάδα. Όποιος ενδιαφέρεται, συμπληρώνει ένα ερωτηματολόγιο και δίνει στοιχεία επικοινωνίας ώστε να ενημερωθεί για την έναρξη των συναντήσεων. Στόχος είναι να προσεγγιστούν άτομα που συχνάζουν στο κυλικείο, καθώς και άτομα που συμμετέχουν σε ομάδες δραστηριοτήτων χορού, χορωδίας, γυμναστικής κ.α.

1^η μέρα δράσεων

1^η δραστηριότητα

Τίτλος δραστηριότητας: Ας γνωριστούμε λοιπόν!

Διάρκεια: 2 ώρες

Στόχοι: Κύριος στόχος είναι η πρώτη γνωριμία όλων μεταξύ τους και η διευκρίνιση του λόγου και των στόχων της παρέμβασης. Μέσα από αυτόν τον στόχο εξυπηρετούνται άλλοι, άμεσοι και έμμεσοι, όπως να γνωρίσουν τα μέλη της ομάδας, τις εμπυχωτρίες, να κατανοήσουν γιατί οι ίδιες επέλεξαν το συγκεκριμένο πλαίσιο, να γνωρίσουν οι εμπυχωτρίες την ομάδα-στόχο και κατά κύριο λόγο τον τρόπο που αλληλεπιδρούν τα μέλη της μεταξύ τους ώστε να έχουν μια πιο σαφή εικόνα κατά το σχεδιασμό, να γνωριστούν οι ίδιοι μεταξύ τους και να δουν με ποιον ή ποιους θα συνεργαστούν κατά τη διάρκεια των συναντήσεων.

Περιγραφή: Αυτή ουσιαστικά είναι και η πρώτη φορά που όλη η ομάδα βρίσκεται μαζί οπότε σε αυτή την πρώτη συνάντηση, οι εμπυχωτρίες, η καθεμία χωριστά συστήνει τον εαυτό της στους παρευρισκόμενους αναφέροντας βασικές πληροφορίες – σταθμούς της ζωής της. Στη συνέχεια ζητείται από τους συμμετέχοντες να κάνουν το ίδιο. Καθένας με τη σειρά που οι ίδιοι θέλουν μιλάει για τον εαυτό του, την οικογένειά του και ό,τι άλλο θέλει να γνωστοποιήσει στην ομάδα.

Εβδομάδα συνεντεύξεων

Τίτλος δραστηριότητας: Αυτή είναι η ιστορία μου!

Διάρκεια: Η συνολική διάρκεια των συνεντεύξεων είναι περίπου 20 ώρες εξαιρουμένων των συνεντεύξεων των ατόμων που στη συνέχεια αποχώρησαν από την ομάδα.

Στόχοι: Κύριος στόχος είναι οι εμπλεκόμενοι να μοιραστούν τις ιστορίες τους σε ένα ασφαλές περιβάλλον. Δεύτερος στόχος είναι να γνωρίσει η ομάδα εμπυχωτών καλύτερα τα μέλη της ομάδας-στόχου ώστε να ξέρει με ποιον τρόπο θα παρέμβει και τι χειρισμούς θα χρησιμοποιήσει ώστε να μην προσβάλλει ή θίξει κάποιον. Πρόκειται για ένα ιδιαίτερο κοινό με παγιωμένες και αποκρυσταλλωμένες αντιλήψεις που δύσκολα δέχεται να γίνει ομάδα. Μη γνωρίζοντας τις αντιδράσεις τους ούτε και τον τρόπο χειρισμού τους τα μέλη της εμπύχωσης επιδιώκουν να μάθουν τις ιδιαιτερότητες του καθενός ώστε να είναι εκεί να τον προφυλάξουν από σχόλια ή αντιδράσεις όταν και αν προκύψουν.

Περιγραφή: Σύμφωνα με τις οδηγίες του επόπτη, τα άτομα της συγκεκριμένης ομάδας δύσκολα θα ανοίγονταν και θα μοιράζονταν ιστορίες όταν θα βρίσκονταν όλοι μαζί ή ίσως οι ιστορίες τους να ήταν επιφανειακές. Πάντως ακόμα και αν αυτό γινόταν τότε θα έπαιρνε πολύ καιρό να φτάσουμε στα επιθυμητά αποτελέσματα. Έτσι προγραμματίστηκαν ατομικές συνεντεύξεις για το κάθε μέλος της ομάδας με σκοπό να μιλήσει για τη ζωή του και για ό,τι το ίδιο το άτομο ήθελε να μοιραστεί. Στις συνεντεύξεις παρίσταται ο συνεντευξιαζόμενος και δύο εμπυχωτές - συνεντεύκτες οι οποίοι βιντεοσκοπούν και κάνουν ερωτήσεις

2^η μέρα δράσεων

1^η δραστηριότητα

Τίτλος δραστηριότητας: Ένα ταξίδι στον χρόνο.

Διάρκεια: 2 ώρες

Στόχοι: Βασικός στόχος είναι να επιλέξουν οι συμμετέχοντες μέσα από ένα νοητό ξετύλιγμα της μνήμης σε σταθμούς της ζωής τους, γεγονότα σημαντικά γι' αυτούς προκειμένου να τα αποτυπώσουν περιεκτικά ή κωδικοποιημένα σε χαρτί και να τα

μοιραστούν με τους υπόλοιπους δια της ανάγνωσης. Με αυτόν τον τρόπο μπαίνουν στη διαδικασία μιας πρώτης επαφής και επικοινωνίας η οποία δεν είναι άμεση αλλά έμμεση, μέσω του γραπτού λόγου. Δεύτερος στόχος είναι να δουν οι εμπυχωτρες ποια γεγονότα από τη ζωή τους θα αποφασίσουν να μοιραστούν και ποια όχι.

Περιγραφή: Η δραστηριότητα αυτή αφορά στη ζωή του καθενός ξεχωριστά. Κάθε μέλος έχει τη δυνατότητα μέσα από αυτή τη δράση, να θυμηθεί και να κοινοποιήσει σημαντικούς σταθμούς της ζωής του. Στην αίθουσα τοποθετούνται εννέα φελοπίνακες, κάθε ένας από τους οποίους έχει γραμμένο και ένα όνομα, έτσι κάθε μέλος είχε το δικό του πίνακα. Σε κάθε πίνακα εκτός από το όνομα έχει στην μία άκρη μια πινέζα στην οποία είναι δεμένη μια κλωστή η οποία φτάνει στην άλλη άκρη του πίνακα η οποία στηρίζεται με μια πινέζα και από κάτω έχει ένα χαρτάκι που έγραφε «σήμερα». Στο κέντρο της αίθουσας πάνω σε ένα τραπέζι υπάρχουν χαρτάκια, πινέζες και στυλό. Κάθε ερευνώμενος γράφει σε όσα χαρτάκια θέλει όσα σημαντικά γεγονότα της ζωής του θέλει να κοινοποιήσει και να μοιραστεί και τα τοποθετεί με πινέζες στο φελοπίνακα του βάζοντας τα σε χρονική σειρά. Στο τέλος ο καθένας μπορεί να περάσει από τον πίνακα του καθενός και να τον αναγνώσει.

2^η δραστηριότητα

Τίτλος δραστηριότητας: Μιλώ για το δικό μου σταθμό

Διάρκεια: 1 ώρα

Στόχοι: Στόχος είναι να μπορέσουν τα μέλη να μιλήσουν και να μοιραστούν με την υπόλοιπη ομάδα μια δική τους εμπειρία.

Περιγραφή: Κάθε ένας καλείται από τη εμπυχωτρία να επιλέξει ένα από τα σημαντικότερα γεγονότα της ζωής του και να το μοιραστεί με την υπόλοιπη ομάδα καθώς και να απαντήσει σε ερωτήσεις που τυχόν προκύψουν.

3^η μέρα δράσεων

1^η δραστηριότητα

Τίτλος δραστηριότητας: Ένα ταξίδι στο χώρο

Διάρκεια: 2 ώρες

Στόχοι: Να αποτυπώσουν και να μοιραστούν με την ομάδα τους σημαντικότερους σταθμούς, τα μέρη όπου έζησαν. Κάθε ένας κοινοποιεί και αφηγείται εν συντομία την πορεία της ζωής του. Δεύτερος στόχος είναι να δουν ότι οι δρόμοι τους συναντιούνται πολλές φορές και άρα συνειδητοποιούν ότι και κάποιιο άλλοι έζησαν και μοιράστηκαν τα ίδια βιώματα. Τρίτος στόχος είναι να αρχίσει να δημιουργείται δυναμική ομάδας και να αλληλεπιδρούν σε μεγαλύτερο βαθμό.

Περιγραφή: Στο κέντρο της αίθουσας και σε σημείο όπου όλοι μπορούν να δουν , τοποθετείται ένας πολιτικός χάρτης διαστάσεων 1x2μέτρα περίπου. Ο χάρτης περιλαμβάνει την Ελλάδα, τα παράλια, ένα μέρος της Ασίας και την Ευρώπη ως τη Γερμανία. Από τις συνεντεύξεις που είχαν προηγηθεί η ομάδα εμψυχωτών γνώριζε σε ποιες περιοχές κινήθηκαν τα μέλη μας καθώς και από πού κατάγονταν, άρα ήξερε ποια μέρη έπρεπε να περιλαμβάνει ο χάρτης. Στο κάτω μέρος του χάρτη με διαφορετικό χρώμα μαρκαδόρου είναι γραμμένο το όνομα του καθενός. Κάθε φορά σηκώνεται ένας-ένας από τους συμμετέχοντες με σειρά που ο ίδιος επιθυμεί και με τη βοήθεια της εμψυχωτριας σημειώνει στο χάρτη την πορεία της ζωής του, τους σημαντικούς σταθμούς του και κάθε φορά αναφέρει στους υπόλοιπους το πώς βρέθηκε εκεί, για ποιους λόγους πήγε, πότε πήγε, με ποιους πήγε, πόσο έμεινε και άλλες πληροφορίες. Ο χάρτης μέσα από τις ατομικές διαδρομές παρουσιάζει και τα μέρη που μπορεί να συναντήθηκαν ή τους κοινούς τόπους που έζησαν.

2^η δραστηριότητα

Τίτλος δραστηριότητας: Εμείς και η οικογένειά μας!

Διάρκεια: 1 ώρα

Στόχοι: Το γενεαλογικό δέντρο του καθενός είναι μια συνήθης δραστηριότητα για τα παιδιά προκειμένου να αντιληφτούν ποιοι είναι οι προγονοί τους. Για τους ηλικιωμένους είναι μια δραστηριότητα προκειμένου να μιλήσουν για αυτούς που έχασαν αλλά και για αυτούς που έφεραν στον κόσμο. Στόχος είναι λοιπόν να μπορέσουν να μιλήσουν και να μοιραστούν με τους υπόλοιπους την οικογενειακή τους ιστορία. Καθώς και να κατανοήσουν ότι η δική τους ιστορία ξεκίνησε από κάποιους άλλους και ότι οι ίδιοι είναι η αρχή της ιστορίας αυτών που ακολούθησαν ή θα ακολουθήσουν.

Περιγραφή: Δίνεται στον καθένα μια κόλλα Α4 στην οποία αποτυπώνεται ένα δέντρο με κενά πλαίσια επάνω και κάτω και το δικό τους όνομα στο κέντρο. Τα μέλη της ομάδας συμμετεχόντων συμπληρώνουν τα ονόματα των ανθρώπων της οικογένειάς τους είτε μόνοι τους είτε με τη βοήθεια των εμψυχωτών. Στη συνέχεια το τοποθετούν και αυτό στο φελοπίνακα τους.

4^η μέρα δράσεων

1^η δραστηριότητα

Τίτλος δραστηριότητας: Η ζωή μας μέσα από φωτογραφίες!

Διάρκεια: 3 ώρες

Στόχοι: Μέσα από αυτή τη δράση γίνεται φανερό πως οι ιστορίες των ανθρώπων δεν είναι μόνο μέρη και γεγονότα αλλά και οι άνθρωποι που τις ντύνουν και τις πλαισιώνουν. Έτσι στόχος είναι με αφορμή τις φωτογραφίες να μιλήσουν οι συμμετέχοντες για τους ανθρώπους τους, για τις οικογένειές τους, για τους φίλους τους και να μοιραστούν τις ιστορίες που έζησαν μαζί τους, με την υπόλοιπη ομάδα. Επομένως γίνονται πιο εσωτερικοί αλλά και πιο ουσιαστικοί ενώ παράλληλα ενδυναμώνεται η ομάδα και να δημιουργεί δεσμούς.

Περιγραφή: Ουσιαστικά με τις προηγούμενες δραστηριότητες ολοκληρώνεται και δημιουργείται το πορτρέτο του καθενός το οποίο αποτυπώνεται στον φελοπίνακα του καθώς και στο χάρτη. Στη συγκεκριμένη δραστηριότητα τα μέλη μιλούν για τη ζωή τους μέσα από φωτογραφίες οπότε και επικοινωνούν σε πιο ουσιαστικό επίπεδο με τους υπόλοιπους καθώς αυτό αποτελεί αφορμή για να ανοίξει ο διάλογος. Τις προηγούμενες μέρες τους ζητείται να φέρουν φωτογραφίες, εκείνες που αυτοί θα επιλέξουν, ώστε να σκαναριστούν και να προβληθούν σε όλους.

5^η μέρα δράσεων

1^η δραστηριότητα

Τίτλος δραστηριότητας: Ωρα για παραμύθι!

Διάρκεια: 1.30'

Στόχοι: Κύριος στόχος είναι να γίνει κατανοητό ότι το κάθε βιβλίο περιλαμβάνει τις ιδέες, τις ιστορίες, τις σκέψεις των ανθρώπων που γίνονται παρακαταθήκη γνώσεων για τους επόμενους. Δεύτερος στόχος είναι να λειτουργήσει το animation ως αφορμή για να ακολουθήσει συζήτηση γύρω από τη δημιουργία ενός λευκώματος με τις ιστορίες των ηλικιωμένων.

Περιγραφή: Είναι καιρός να εμπλέξουμε την ομάδα σε δράσεις οι οποίες ίσως να είναι έξω από ό,τι έχουν συνηθίσει στη μέχρι τώρα βιωμένη εμπειρία τους. Προφανώς έχουν δει τηλεόραση και βίντεο, όμως ίσως όχι με τόσο αφαιρετικό και αλληγορικό ύφος. Αποφασίζεται η προβολή ενός animation το οποίο έχει θέμα τα βιβλία και τους συγγραφείς τους. Μέσα από το animation βλέπουμε ότι οι ιστορίες των ανθρώπων είναι η παρακαταθήκη που αφήνουν στις επόμενες γενιές καθώς και ότι στα βιβλία αποτυπώνονται ιστορίες ανθρώπων φανταστικές ή μη. Το βίντεο είναι χωρίς λόγια και αυτό μας κάνει να σκεφτούμε ότι είναι πολύ πιθανό να μην γίνει καθόλου κατανοητό, έτσι σκεφτήκαμε να βάλουμε το λόγο εμείς. Το animation είναι ένα παραμύθι το οποίο υπάρχει και σε έντυπη μορφή που έχουμε στη διάθεση μας οπότε η σκέψη είναι καθώς προβάλλεται το βίντεο παράλληλα να διαβάζεται το κείμενο. Όπως λοιπόν ο ήρωας του βίντεο αφήνει παρακαταθήκη στους επόμενους τη δική του ιστορία αποτυπωμένη σε ένα βιβλίο έτσι και οι συμμετέχοντες σε ένα λεύκωμα θα αποτύπωναν τις ιστορίες τους ως δώρο στους μικρότερους.

2^η δραστηριότητα

Τίτλος δραστηριότητας: Η ζωή μας μέσα από φωτογραφίες! (συνέχεια)

Διάρκεια: 1.30'

Στόχοι: Μέσα από αυτή τη δράση γίνεται αντιληπτό πως οι ιστορίες δεν είναι μόνο μέρη και γεγονότα αλλά και οι άνθρωποι που ντύνουν και πλαισιώνουν την εκάστοτε ιστορία. Έτσι στόχος είναι με αφορμή τις φωτογραφίες να μιλήσουν οι συμμετέχοντες για τους ανθρώπους τους, για τις οικογένειές τους, για τους φίλους τους και να μοιραστούν τις ιστορίες που έζησαν μαζί τους, με την υπόλοιπη ομάδα. Άρα στόχος είναι να γίνουν πιο εσωτερικοί αλλά και πιο ουσιαστικοί. Επίσης στόχος είναι να ενδυναμώνεται η ομάδα και να δημιουργεί δεσμούς.

Περιγραφή: Επειδή αυτή η δραστηριότητα τους είχε ενθουσιάσει ήθελαν να δούμε και άλλο υλικό που συνέχισαν να φέρνουν. Επίσης καθώς προστέθηκε ακόμα ένα

μέλος στην ομάδα μας, δόθηκε η ευκαιρία να ασχοληθούμε ξανά με το φωτογραφικό υλικό.

6^η μέρα δράσεων

1^η δραστηριότητα

Τίτλος δραστηριότητας: Η ζωή μας, μια ταινία!

Διάρκεια: 3 ώρες

Στόχοι: Στόχος είναι μέσα από το animation να γίνει κατανοητή η σημασία που έχουν οι μνήμες τους για τους ίδιους αλλά και για τους υπόλοιπους και ότι αυτές είναι που τους κάνουν μοναδικούς και ξεχωριστούς. Επίσης στόχος είναι να λειτουργήσει ως αφορμή για να μιλήσουμε για τη ζωντανή βιβλιοθήκη.

Περιγραφή: Η δραστηριότητα αφορά στην προβολή ενός animation το οποίο με πολύ σύντομο και συγκινητικό τρόπο μας παρουσιάζει τη ζωή ενός ηλικιωμένου ανθρώπου μέσα από τις αναμνήσεις των σημαντικότερων γεγονότων και ανθρώπων της ζωής του. Δεν υπάρχουν λόγια παρά μόνο μια πολύ συγκινητική μελωδία, η μελωδία των αναμνήσεων. Οι αναμνήσεις μας είναι αυτές που μας κάνουν αυτό που είμαστε, οι ιστορίες μας έχουν λόγο να αφηγούνται, οι νεότεροι μαθαίνουν μέσα από τις ιστορίες των μεγαλύτερων. Όλα αυτά με έμμεσο τρόπο παρουσιάζονται στο σύντομο βίντεο και εμείς θέλουμε να τα αναδείξουμε και να τα συζητήσουμε ώστε να καταλήξουμε στη «live library» και στο πόσο σημαντική θα ήταν αυτή η εμπειρία για αυτούς που θα τη βίωναν.

7^η μέρα δράσεων

1^η δραστηριότητα

Τίτλος δραστηριότητας: Καιρός να γράψουμε το δικό μας βιβλίο!

Διάρκεια: 3 ώρες (17.00 – 18.30 και 18.30 – 20.00)

Στόχοι: Στόχος είναι να γίνει ξεκάθαρο ότι τα δικά τους λόγια, που οι ίδιοι θα επέλεγαν, θα αποτυπωνόταν στο χαρτί. Επίσης βασικός στόχος είναι να νιώθουν ασφαλείς καθώς όλα όσα θα γραφόταν θα ελεγχόταν από τους ίδιους. Τέλος να

συνειδητοποιήσουν πια στην πράξη ότι οι ιστορίες τους είναι σημαντικές και κάποιιο αφιερώνουν χρόνο για να τις καταγράψουν.

Περιγραφή: Η συνάντηση αυτή αφορά τη δουλειά πάνω στις ιστορίες του καθενός ατομικά ώστε να είναι έτοιμες να μπουν στο λεύκωμα. Έτσι η κάθε μια από την ομάδα εμπυχωτών βλέπει κάθε φορά και από ένα μέλος. Οι συμμετέχοντες χωρίζονται σε δύο ομάδες εκ των οποίων η πρώτη έρχεται 17.00 – 18.30 και η δεύτερη 18.30 – 20.00. Έτσι κάθε εμπυχωτρία μπορεί να συνομιλεί και να δουλεύει με τον καθένα ατομικά. Διαβάζονται οι ιστορίες που έχουν καταγραφεί και σε συνεργασία με τους συμμετέχοντες διορθώνονται και σβήνονται ή προστίθενται πληροφορίες σύμφωνα με τις δικές τους επιθυμίες.

8^η μέρα δράσεων

1^η δραστηριότητα

Τίτλος δραστηριότητας: Να σας πω μια ιστορία;

Διάρκεια: 3 ώρες (17.00 – 18.30 και 18.30 – 20.00)

Στόχοι: Κύριος στόχος είναι να δουλέψουν οι ίδιοι με τις ιστορίες τους ώστε να νιώσουν ενδυναμωμένοι και ότι είναι σε θέση να τις αφηγηθούν.

Περιγραφή: Χωρίζονται πάλι σε δύο ομάδες ώστε να δουλέψουν οι εμπυχωτρίες ατομικά. Αυτή τη φορά στόχος είναι να συναποφασίσουν ποια ή ποιες ιστορίες θα περιλαμβάνει η αφήγηση τους στη «ζωντανή βιβλιοθήκη» και τι θέλουν να μοιραστούν και τι όχι. Έτσι διαβάζονται πάλι οι ιστορίες και αποφασίζεται για αυτές που θα αφηγηθούν και παράλληλα γίνεται συζήτηση για τον τρόπο που πραγματοποιείται αφήγηση και πώς γίνονται οι ερωταποκρίσεις.

3. The Study

Προκειμένου να συλλεχτούν τα δεδομένα, βιντεοσκοπήθηκε και ηχογραφήθηκε όλη η δράση ενώ παράλληλα συμπληρώθηκαν προσχεδιασμένες σχάρες παρατήρησης (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV) από τους παρατηρητές. Πιο συγκεκριμένα, οι παρατηρητές έγραφαν περιγραφικά σχόλια και επιπρόσθετα ο, τι άλλο έκριναν ότι αξίζει να συζητηθεί στη συνάντηση ανατροφοδότησης ακόμα και αν δεν συμπεριλαμβανόταν στις σχάρες ως κριτήριο παρατήρησης. Να σημειώσουμε ότι για τις ανάγκες της

δράσης υπήρχαν πολλές περιπτώσεις που ο παρατηρητής δεν περιοριζόταν σε ένα και μόνο ρόλο αλλά, συμμετείχε στη δράση ως εμπυχωτής ή αναλάμβανε τον χειρισμό των οπτικοακουστικών μέσων (βιντεοπροβολέας, φωτογραφική μηχανή, υπολογιστής, βιντεοκάμερα).

Σε κάθε δραστηριότητα μία παρατηρούσε τον εμπυχωτή (ή τους εμπυχωτές αν ήταν περισσότεροι του ενός) αν έδινε σωστές και σαφείς οδηγίες και αν υποστήριζε την ομάδα και μία (ή και περισσότερες) που παρατηρούσε τους συμμετέχοντες ως προς την εμπλοκή τους, την αλληλεπίδραση και τη λεκτική και μη λεκτική τους επικοινωνία.

Αναλυτικότερα, στην 1^η μέρα δράσεων στη δραστηριότητα «Ας γνωριστούμε λοιπόν!» τα μέλη της ομάδας εμπυχωτών συστήθηκαν, παρουσίασαν τους εαυτούς τους και παράθεσαν -η κάθε μια από τη δική της σκοπιά- τους λόγους που επέλεξαν να εκπονήσουν την πρακτική τους άσκηση στο συγκεκριμένο πλαίσιο. Όλα τα μέλη της ομάδας εμπυχωτών παρατήρησαν τους συμμετέχοντες, αν κατανόησαν τους στόχους του προγράμματος, πώς αλληλεπιδρούσαν μεταξύ τους και ποια ήταν τα ενδιαφέροντα τους. Παράλληλα παρατήρησε η μία εμπυχωτριά την άλλη, ως προς τη σαφήνεια επεξήγησης των λόγων υλοποίησης του προγράμματος και ως προς το βαθμό ενθάρρυνσης για διάδραση.

Στη 2^η μέρα δράσεων στη δραστηριότητα «Ένα ταξίδι στο χρόνο» υπήρχαν 2 εμπυχωτές και 2 παρατηρητές εκ των οποίων ο ένας παρατηρούσε κατά πόσο οι συμμετέχοντες εμπλέκονται στη δράση, δηλαδή, αν έδειχναν διάθεση να αποτυπώσουν στο χαρτί τα σημαντικότερα γεγονότα της ζωής τους. Επίσης, παρατηρούσαν το βαθμό που αναπτύσσεται λεκτική και μη λεκτική επικοινωνία μεταξύ τους, αν επιθυμούσαν δηλαδή να μοιραστούν τους σημαντικότερους σταθμούς τους και να μάθουν για την ιστορία των άλλων, αν εξέφραζαν θετικά ή αρνητικά συναισθήματα για τα σημαντικά γεγονότα των άλλων, για τους εμπυχωτές και την πορεία της δράσης. Ο άλλος παρατηρητής εστίαζε στους εμπυχωτές. Στη δραστηριότητα «Μιλάω για το δικό μου σταθμό», υπήρχε ένας εμπυχωτής και τρεις παρατηρητές οι οποίοι εστίαζαν σε διαφορετικούς συμμετέχοντες ο καθένας, κατά πόσο ήταν σε θέση να αφηγηθούν και να μοιραστούν ενώπιον της ολομέλειας βασικά γεγονότα της ζωής τους και κατά πόσο και πώς επικοινωνούσαν μεταξύ τους με αφορμή αυτά τα γεγονότα. Ένας παρατηρητής εστίαζε στον εμπυχωτή.

Στη 3^η μέρα δράσεων, στην δραστηριότητα «Ένα ταξίδι στο χώρο», υπήρχαν δύο εμψυχωτές και δύο παρατηρητές. Ένας εξ αυτών παρατηρούσε αν οι συμμετέχοντες εκφράζονται στην ομάδα για τους σημαντικότερους γεωγραφικά σταθμούς τους και αν τους γίνεται κατανοητό ότι οι δρόμοι τους συναντιούνται μέσα στο χώρο, ενώ ο άλλος εστιάζει στους εμψυχωτές. Στη δραστηριότητα «Εμείς και η οικογένειά μας!», εφαρμόστηκε συμμετοχική παρατήρηση από όλα τα μέλη της ομάδας εμψυχωτών και δόθηκε προσοχή στο αν οι συμμετέχοντες ήταν σε θέση να μιλήσουν και να μοιραστούν την οικογενειακή τους ιστορία και κατά πόσο η οικογένεια αποτελεί σημαντικό στοιχείο της ταυτότητας τους ενώ παράλληλα παρατηρήθηκαν και οι συν-εμψυχωτές.

Στην 4^η μέρα δράσεων, στην δραστηριότητα «Η ζωή μας μέσα από φωτογραφίες και αντικείμενα», υπήρχε ένας εμψυχωτής και οι υπόλοιποι παρατηρούσαν και συμμετείχαν στη δραστηριότητα όταν το έκριναν σκόπιμο. Σε αυτή τη δραστηριότητα παρατηρήθηκε η διάθεση των συμμετεχόντων να φέρουν στην ομάδα φωτογραφίες και αντικείμενα που είναι σημαντικά γι' αυτούς και να μιλήσουν για την ιστορία που τα συνοδεύουν. Επίσης, παρατηρήθηκε μέσω της λεκτικής και μη λεκτικής τους επικοινωνίας αν ήθελαν να ακούσουν τις ιστορίες των άλλων, να σχολιάσουν και να συνομιλήσουν. Ένας παρατηρητής εστίαζε στον εμψυχωτή.

Στην 5^η μέρα δράσεων, στην δραστηριότητα «Ωρα για παραμύθι!» υπήρχε ένας εμψυχωτής και οι υπόλοιποι παρατηρούσαν και συμμετείχαν στη δραστηριότητα όταν έκριναν ότι χρειάζεται. Σε αυτή τη δραστηριότητα παρατηρήθηκε αν υπάρχει εμπλοκή των συμμετεχόντων, αν ήθελαν δηλαδή, να παρακολουθήσουν το animation και να συμμετάσχουν στη συνέχεια σε μια συζήτηση. Επίσης, παρατηρήθηκε μέσω των εκφράσεων του σώματος τους και του προφορικού τους λόγου αν κατανόησαν το συμβολικό χαρακτήρα του animation και αν τους έγινε αντιληπτό ότι μπορούν τις ιστορίες τους να τις μεταδώσουν στο ευρύ κοινό μέσω ενός βιβλίου. Ένας παρατηρητής εστίαζε στον εμψυχωτή.

Στην 6^η μέρα δράσεων, στη δραστηριότητα «Η ζωή μας μια ταινία» υπήρχαν δύο εμψυχωτές και οι υπόλοιποι παρατηρούσαν και συμμετείχαν στη δραστηριότητα όταν έκριναν ότι είναι απαραίτητο. Σε αυτή τη δραστηριότητα παρατηρήθηκε η λεκτική και η μη λεκτική τους επικοινωνία η οποία καταδείκνυε αν τους έγινε αντιληπτό το νόημα του animation, το γεγονός ότι οι αναμνήσεις τους, τους κάνουν ξεχωριστούς

και σημαντικούς και ότι έχει νόημα να μεταφέρονται και στους υπόλοιπους. Επίσης παρατηρήθηκε αν κινητοποιήθηκαν για τη δημιουργία μιας «ζωντανής βιβλιοθήκης». Ένας παρατηρητής εστίαζε στον εμψυχωτή.

Στη 7^η μέρα δράσεων, στη δραστηριότητα «Καιρός να γράψουμε το δικό μας βιβλίο!» εφαρμόστηκε συμμετοχική παρατήρηση. Συγκριμένα, παρατηρήθηκε η επιθυμία τους να αποτυπωθούν σε χαρτί οι δικές τους ιστορίες και παράλληλα μέσω των εκφράσεων τους- λεκτικών και μη λεκτικών- παρατηρήθηκε αν ένιωθαν ασφαλείς μέσα σε όλο αυτό το εγχείρημα που συμμετείχαν. Οι εμψυχωτές που ολοκλήρωναν τη δράση με τους συμμετέχοντες που είχαν αναλάβει παρατηρούσαν τους άλλους εμψυχωτές.

Στη 8^η μέρα δράσεων, στη δραστηριότητα «Να σας πω μια ιστορία;» εφαρμόστηκε επίσης συμμετοχική παρατήρηση και δόθηκε προσοχή στο αν ήθελαν οι συμμετέχοντες να συμμετέχουν ως «βιβλία» σε μια «ζωντανή βιβλιοθήκη». Επίσης, μέσω της λεκτικής και μη λεκτικής τους επικοινωνίας παρατηρήθηκε αν ένιωθαν αρκετά ενδυναμωμένοι ώστε να αφηγηθούν τις ιστορίες τους στο ευρύ κοινό και να συνομιλήσουν με τους «αναγνώστες». Οι εμψυχωτές που ολοκλήρωναν τη δράση με τους συμμετέχοντες που είχαν αναλάβει παρατηρούσαν τους άλλους εμψυχωτές.

Να σημειώσουμε σε αυτό το σημείο ότι στο τέλος κάθε συνάντησης υλοποιούνταν μια μικρής διάρκειας δραστηριότητα που λέγεται «θερμόμετρα», στην οποία κάθε φορά ήταν ένας ο εμψυχωτής και οι υπόλοιποι παρατηρούσαν. Οι τρεις παρατηρούσαν ξεχωριστούς ερευνώμενους ο καθένας αν ήθελαν να συμπληρώσουν τα θερμόμετρα και ποια συναισθήματα εξέφραζαν είτε λεκτικά είτε μη λεκτικά, ενώ, ο άλλος παρατηρούσε τον εμψυχωτή.

4. Σχεδιασμός Συνεδρίων - Χρονοδιάγραμμα

Φεβρουάριος						
Κυρ.	Δευτ.	Τρ.	Τετ.	Πέμ.	Παρ.	Σάβ.
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
	Αρχικές Ιδέες για το σχεδιασμό της Δράσης		Συνάντηση με επιβλέποντα		Σχεδιασμός Δράσης, κατασκευή ερωτηματολογίων	
15	16	17	18	19	20	21
	Επίσκεψη στο ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης Συνομιλία με υπευθύνους	Επίσκεψη στο ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης Συμπλήρωση ερωτηματολογίων από ηλικιωμένους	Επίσκεψη στο Πολυκοινωνικό του Δήμου Αλεξανδρούπολης Συμπλήρωση ερωτηματολογίων από ηλικιωμένους	Επίσκεψη στο ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης Συμπλήρωση ερωτηματολογίων από ηλικιωμένους		
22	23	24	25	26	27	28
Επίσκεψη στο ΚΑΠΗ Λουτρών Ανακοίνωση Δράσης		Συνάντηση ομάδας εμπυχωτών για σχεδιασμό				

Μάρτιος

Κυρ	Δευ	Τρι	Τετ	Πεμ	Παρ	Σαβ
1	2 Συνάντηση ομάδας Εμφυχωτών για σχεδιασμό	3 Πρώτη δίωρη Γνωριμία-Ενημέρωση Σύσταση Ομάδας	4 Συνάντηση με επιβλέποντα	5 Έναρξη ατομικών συνεντεύξεων	6 Ατομικές Συνεντεύξεις	7 Ατομικές Συνεντεύξεις
8 Ατομικές Συνεντεύξεις	9 Ατομικές Συνεντεύξεις	10 Ατομικές Συνεντεύξεις	11 Συνάντηση με επιβλέποντα	12 Ατομικές Συνεντεύξεις	13 Τρίωρη υλοποίηση σχεδιασμού. Χρονογραμμή Ατομικές αφηγήσεις Συνάντηση Ανατροφοδότησης LS	14
15 Συνάντηση ομάδας Εμφυχωτών για σχεδιασμό	16	17 Τρίωρη υλοποίηση σχεδιασμού Χωρογραμμή / γενεαλογικό δέντρο Συνάντηση Ανατροφοδότησης	18 Συνάντηση ομάδας Εμφυχωτών για σχεδιασμό	19 Συνάντηση με Δήμαρχο Συνάντηση με κ. Ρεκαλίδου	20 Τρίωρη υλοποίηση σχεδιασμού Story-telling / φωτογραφίες Συνάντηση Ανατροφοδότησης LS	21
22 Συνάντηση ομάδας Εμφυχωτών για σχεδιασμό	23	24 Τρίωρη υλοποίηση σχεδιασμού Η περίπτωση του λευκόματος – εμφυχωτική	25 Συνάντηση με επιβλέποντα	26 Συνάντηση ομάδας Εμφυχωτών για σχεδιασμό.	27 Τρίωρη υλοποίηση σχεδιασμού Προετοιμασία για «ζωντανή βιβλιοθήκη» -	28

		ανάγνωση Συνάντηση Ανατροφοδότηση ς LS		Συνάντηση με Δήμαρχο Επίσκεψη στο Πολυκοινωνικ ό	κινητοποίηση Συνάντηση Ανατροφοδότηση ς LS	
29	30	31				

Απρίλιος						
Κυρ	Δευ	Τρι	Τετ	Πεμ	Παρ	Σαβ
	Συνάντηση ομάδας Εμπυχωτών για σχεδιασμός	Τρίωρη υλοποίηση σχεδιασμού Προεργασία- στήσιμο για Λεύκωμα Συνάντηση Ανατροφοδότησης LS	1	2 Συνάντηση ομάδας Εμπυχωτών για σχεδιασμό	3 Τρίωρη υλοποίηση σχεδιασμού Προεργασία- στήσιμο για «ζωντανή βιβλιοθήκη» Συνάντηση Ανατροφοδότησης LS	4
5	6	7 Συνάντηση με ομάδα ηλικιωμένων για φωτογράφιση	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25

Β' Μέρος: Υλοποίηση – Παρατήρηση – Συνεδρίες Ανατροφοδότησης Αναστοχασμού

5. Ατομικά Ημερολόγια

1^ο Ημερολόγιο LS

03-03-2015

Τόπος: Α' ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης: 2 ώρες

Ανδρεάδου Έφη

Όταν συζητούσαμε τον σχεδιασμό πριν ακόμα ξεκινήσουμε την παρέμβαση είχα μια αίσθηση φόβου και άγχους για την πρώτη συνάντηση. Δεν ήμουν καθόλου σίγουρη ότι θα μπορούσαμε να κινητοποιήσουμε και ακόμα περισσότερο να διασφαλίσουμε τη συμμετοχή ατόμων της τρίτης ηλικίας. Ο λόγος που συνέχιζα στην προετοιμασία και στον σχεδιασμό ήταν η εμπιστοσύνη που είχα στην ομάδα. Μετά όμως από τις μέρες που περάσαμε να προσπαθούμε να μαζέψουμε άτομα και να εξηγήσουμε αμέτρητες φορές τι θέλουμε να κάνουμε μαζί τους και να τους ζητάμε να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο στη συμπλήρωση του οποίου έπρεπε να βοηθήσουμε τον καθένα να καταλάβει τις ερωτήσεις και να δώσει απαντήσεις, η πρώτη συνάντηση ήταν το τελευταίο που μου δημιουργούσε άγχος. Αυτό που φοβόμουν ήταν μήπως και έχουμε απώλειες σε άτομα και δεν καταφέρουμε να έχουμε επαρκή αριθμό για να δημιουργηθεί ομάδα. Στην πρώτη συνάντηση εγώ μπαινόβγαينا στην αίθουσα, με τη δικαιολογία να φέρνω τα άτομα που έρχονται στην αίθουσα. Ήταν ένας τρόπος να κρύψω την αγωνία μου. Τώρα που το σκέφτομαι μάλλον ένιωθα ότι αν δεν έρθουν τα άτομα, μέρος της ευθύνης θα ήταν δικό μου μιας και ήμουν μια από τα άτομα της ομάδας πρακτικής που πήγαινε στο Κ.Α.Π.Η. για τη σύσταση της ομάδας, ένιωθαν όμως και ευθύνη για τις μέρες που δεν κατάφερα να πάω και σκεφτόμουν ότι αν πήγαινε ακόμα μια από εμάς τότε θα μαζεύαμε περισσότερα άτομα. Γύρω στις 18.30 ξεκινήσαμε με 11 άτομα. Κοιτώντας τις συμφοιτήτριες μου νομίζω ότι όλες ήταν μουνδιασμένες και είχαμε ζωγραφισμένο στα

πρόσωπά μας το χαμόγελο της αμηχανίας. Ξεκίνησα εγώ να εξηγώ τον λόγο που οργανώθηκε αυτή η παρέμβαση, τον φορέα, και το τι θα συμβεί σε γενικές γραμμές στις επόμενες συναντήσεις. Δεν είχαμε συμφωνήσει από πριν ποιος θα μιλήσει και θα δώσει οδηγίες και εξηγήσεις, για κάποιο λόγο το πήρα επάνω μου. Ένιωθα έτοιμη και σίγουρη ότι μπορώ να δώσω αναλυτικές και κατανοητές οδηγίες και δεν φαινόταν ότι κάποιο άλλο μέλος ήταν έτοιμο. Ίσως όμως πάλι να έχει να κάνει με την ανασφάλεια μου την οποία προσπαθούσα να κρύψω πίσω από την δυναμικότητα που όλοι θεωρούν ότι έχω. Το σημαντικό είναι ότι στη συνέχεια όλα πήγαν το δρόμο τους. Κάθε εμπυχώτρια παρουσίασε τον εαυτό της, μίλησε για τη δράση, και κοινοποίησε τις σκέψεις της. Έπειτα ήταν η σειρά της ομάδας να παρουσιάσει ο καθένας τον εαυτό του. Σε γενικές γραμμές όλα πήγαν καλά. Καθένας μίλησε για τον ίδιο και την οικογένειά του, για τους λόγους που έρχεται στο Κ.Α.Π.Η. και κάποιοι εστιάστηκαν στη σημαντικότητα των αναμνήσεων τους. Έδειχναν ενθουσιασμένοι που συμμετείχαν και δεσμευτήκαν για την παρουσία τους στις επόμενες συναντήσεις. Νομίζω ότι οι χειρισμοί μας και ο λόγος μας ήταν καταλυτικός για αυτήν την τόσο θετική ανταπόκριση.

2^ο Ημερολόγιο LS

13-03-2015

Τόπος: Α΄ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης: 3 ώρες

Ανδρεάδου Έφη

Ουσιαστικά ήταν η πρώτη μέρα παρέμβασης. Ήταν η πρώτη μέρα που θα μπαίναμε στην διαδικασία ενεργής συμμετοχής των ηλικιωμένων και πραγματικά δεν είχαμε την παραμικρή ιδέα αν θα ανταποκριθούν ή αν θα αποστασιοποιηθούν και αποχωρίσουν. Η ομάδα μας συστάθηκε από 11 άτομα από τα 17 που αρχικά εγράφησαν χωρίς αυτό να αποτελεί εγγύηση ότι η ομάδα δεν θα αυξομειωνόταν στο μέλλον. Η θέση μου σε αυτή την πρώτη μέρα ήταν αυτή του παρατηρητή. Δεν ζήτησα να αναλάβω την εμπύχωση μιας και στην προηγούμενη συνάντηση ουσιαστικά εγώ ανέλαβα το μεγαλύτερο βάρος. Παρατήρησα ότι προσπαθώ να αναλάβω ρόλους και

ευθύνες και αυτό δεν έχει να κάνει με τους συνεργάτες μου αλλά μάλλον με τη δική μου ανασφάλεια ότι κάτι δεν θα γίνει όπως προγραμματίστηκε ή ότι κάτι θα πάει στραβά. Η Ζωή ήταν εξαιρετική εμψυχώτρια, τους έβαλα στο νόημα της δράσης με ένα πολύ παραστατικό και συγκινητικό τρόπο. Ένα κουβάρι κλωστής που ξετυλίγεται μπροστά μας, γίνεται το νήμα της ζωής του καθενός, ο οποίος καλείται να αποτυπώσει σημαντικούς σταθμούς της ζωής του και να τους μοιραστεί με τους υπόλοιπους. Η εμπλοκή ήταν μεγάλη, ακόμα και οι πιο διστακτικοί αλληλεπίδρασαν και έδειξαν ενδιαφέρον. Ήταν όμως μια πραγματικά εξουθενωτική εμπειρία. Ως παρατηρήτρια πραγματικά δεν άντεχα να βλέπω τις εμψυχώτριες να ιδρώνουν στην κυριολεξία να προλάβουν να βοηθήσουν όλα τα άτομα της ομάδας. Ήταν αδύνατο να τους προλάβουν όλους και φυσικά έμεναν άτομα που έψαχναν κάποιον από εμάς να τους βοηθήσει και να κοιτούν τις παρατηρήτριες με απορία μιας και μας έβλεπαν να καθόμαστε στη γωνία. Έβλεπα τον κ. Αριστείδη που έδινε αγώνα με τον εαυτό του για να γράψει αυτά που πραγματικά ένιωθε και φαινόταν ότι χρειαζόταν ένα άτομα για να τον υποστηρίξει στην προσπάθεια που έκανε να είναι αληθινός και να γράψει αυτά που πραγματικά νιώθει. Ήρθε μόνος του και μου έδειξε αυτά που έγραψε και προσπάθησε να αποσπάσει την συγκατάθεση μου για να «νομιμοποιήσει» την πίκρα που είχε συσσωρεύσει για τη συμπεριφορά των αδερφών του προς αυτόν. Σε αυτή την δραστηριότητα ήταν απαραίτητη και ουσιαστικής σημασίας η συμμετοχική παρατήρηση, και λυπάμαι πολύ που δεν είχαμε την ευκαιρία να το παρατηρήσουμε σε μια άλλη δραστηριότητα της οποίας η σημασία δεν θα ήταν τόσο καθοριστική για τη συνέχιση της παρέμβασης. Είμαι όμως ευγνώμων διότι οι εμψυχώτριες αποδείχτηκαν ικανότατες και ευφρόνες και χειρίστηκαν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο την ομάδα και την δράση. Ήταν μάλλον λάθος της ομάδας στην δραστηριότητα που ακολούθησε που τοποθετήθηκε η Φανή ως εμψυχώτρια, ήταν ήδη εξαντλημένη από την προηγούμενη δράση και οι δυνάμεις της δεν ήταν αρκετές για να διαχειριστεί άτομα όπως ο κ. Αριστείδης, τον οποίο σε σημείο που είχε μονοπωλήσει τη συζήτηση, άκομψα τον διέκοψε. Καμιά μας όμως δεν περίμενε ότι η προηγούμενη δράση θα είχε τόσες απαιτήσεις. Η μέρα ήταν κουραστική για όλους η πρώτη δράση διήρκεσε πολύ περισσότερο από όσο περιμέναμε και καταλαβαίναμε προς το τέλος ότι δεν άντεχαν άλλο να παραμείνουν στην αίθουσα. Αυτό φάνηκε και από την αποχώρηση ενός μέλους, ο οποίος επικαλέστηκε την άρρωστη γυναίκα του. Η ανησυχία του όμως άρχισε να φαίνεται από νωρίς. Το συγκεκριμένο άτομο δεν ξαναήρθε στις συναντήσεις. Μια ακόμα κυρία την οποία δεν την είχαμε στην πρώτη

συνάντηση και ήρθε στη σημερινή, με τη δικαιολογία ότι ήταν πολύ μεγαλύτεροι της οι υπόλοιποι της ομάδας, δεν ξαναήρθε. Πραγματικά νομίζω ότι και οι δύο που αποχώρισαν, πείστηκαν παραπάνω από ότι φανταζόταν από την κοινοποίηση ακόμα και από το να θυμηθούν και να αποτυπώσουν τη ζωή τους. Ευτυχώς που πήγε στραβά η διαδικασία εκτύπωσης του χάρτη και δεν ξεκινήσαμε με εκείνη τη δραστηριότητα διότι εάν γινόταν δεύτερη η χρονογραμμή η δράση θα τελείωνε πολύ αργότερα και δεν θα επιτυγχανόταν ο βαθμός συμμετοχής και αλληλεπίδρασης που παρατηρήθηκε. Η συζήτηση ανατροφοδότησης στο τέλος επικεντρώθηκε στην παρατήρηση για τη συμμετοχική παρατήρηση που θεωρήσαμε ότι απαιτούνταν στην συγκεκριμένη δραστηριότητα. Ήταν μια καλή μέρα και ο σχεδιασμός μας φάνηκε ότι λειτουργεί και ανταποκρίνεται στις ανάγκες της ομάδας. Λέγοντας σχεδιασμό δεν εννοώ απαραίτητα τον προγραμματισμό των δράσεων, αλλά τις ίδιες τις δράσεις στην ουσία τους και στην φιλοσοφία τους, κάτι το οποίο ούτε που θα το φανταζόμασταν ότι αυτό έπρεπε να είναι σαν κεντρικός πυρήνας της πρακτικής μας ή θα το αντιλαμβανόμασταν πολύ αργότερα όταν θα βλέπαμε ότι σχεδιασμοί με την μορφή δράσεων γνωριμίας και αλληλεπίδρασης με παιγνιώδη τρόπο ουσιαστικά θα τίνιζαν όλη την πρακτική στον αέρα. Καταλύτης για αυτή την τροπή και την εκ νέου βαθύτερη συζήτηση και σκέψη για τις πραγματικές ανάγκες και μορφές αλληλεπιδράσεις ατόμων αυτής της ηλικίας, ήταν ο επόπτης μας κ. Δαλκαβούκης. Θυμάμαι πολύ έντονα να αντιδρώ όταν μας υπόδειξε άλλο τρόπο θέασης της ομάδας στόχου. Η αντίδραση μου είχε να κάνει με την μεγάλη ανάγκη που αισθανόμουν να καταλάβω την οπτική του μιας και πραγματικά είχα αρχίσει να φοβάμαι ότι περπατάμε στο άγνωστο. Τρέχοντας φύγαμε από το γραφείο του μόλις τελείωσε η συνάντηση, ευτυχώς ήμασταν πέντε και μπορούσε η μια να εφησυχάσει την άλλη. Μετά πια και από την πρώτη συνάντηση, ήμασταν σίγουρες ότι βαδίζαμε στο σωστό δρόμο και ο κ. Δαλκαβούκης είχε άτυπα ανακηρυχτεί στην ομάδα μας ως ο δικός μας σωτήρας τον οποίο πια βλέπαμε ως οικείο δικό μας άνθρωπο που μπορούσαμε να στηριχθούμε όταν θα νιώθαμε την ανάγκη.

3^ο Ημερολόγιο LS

17-03-2015

Τόπος: Α' ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης: 3 ώρες

Ανδρεάδου Έφη

Ο χάρτης ήταν έτοιμος και σωστά φτιαγμένος οπότε και η χωρογραμμή ήταν η πρώτη δραστηριότητα με την οποία ξεκινήσαμε την παρέμβαση. Η Ζωή και η Δήμητρα ανέλαβαν το ρόλο του εμπυχωτή. Κατά τη συζήτηση στην προηγούμενη συνάντηση της ομάδας στη θέση της Ζώης ήμουν εγώ που είχαμε αποφασίσει ότι θα εμπύχωνα μαζί με τη Δήμητρα, όμως παραχώρησα τη θέση μου στη Ζωή διότι παρατήρησα ότι η ίδια θα μπορούσε να προσφέρει περισσότερα στη δραστηριότητα αφού ήταν εκείνη που είχε αναλάβει τη διαμόρφωσή του χάρτη και άρα τον είχε μελετήσει επίσης ήταν εμφανής η λαχτάρα της να αναλάβει τη συγκεκριμένη δράση, οπότε με χαρά παραχώρησα τη θέση μου. Νιώθω καλά με τον εαυτό μου, διότι κάτι τέτοιο παλιότερα ίσως δεν θα το έκανα. Ίσως έχει να κάνει με την ίδια ως άτομο η οποία λειτουργεί καταλυτικά στην εύρυθμη λειτουργία της ομάδας, μας συντονίζει και με τον τρόπο της βγάζει το καλύτερο από τον καθένα μας. Η δραστηριότητα πήγε πολύ καλά, είδα τους ηλικιωμένους να σηκώνονται από την καρέκλα τους στο κάλεσμα των εμπυχωτών και να περιγράφουν την πορεία της ζωής τους, στους υπόλοιπους. Δημιουργήθηκε μια ευχάριστη και πολύ ζεστή ατμόσφαιρα, όλοι πρόσεχαν αυτόν που μιλούσε και αρκετοί έκαναν ερωτήσεις και παρατηρήσεις.

Η επόμενη δραστηριότητα ήταν η συμπλήρωση του γενεαλογικού δέντρου του καθενός. Στη συγκεκριμένη όλοι συμμετείχαμε και βοηθήσαμε την ομάδα και όλοι βέβαια λειτουργούσαμε ως παρατηρητές. Ήταν ενδιαφέρον να βλέπεις με πόση χαρά και περηφάνια μιλούσαν για τα παιδιά τους και τα εγγόνια τους και με πόση δυσκολία κάποιοι θυμόταν τα ονόματα των πεθερικών τους. επίσης άξιο παρατήρησης ήταν το γεγονός ότι με μεγαλύτερη ευκολία πήγαιναν στους φελοπίνακες και πρόσθεταν γεγονότα και το δέντρο τους. Σε αυτή τη συνάντηση ήταν που ο κ. Κυριάκος πρόσθεσε χαρτάκι στο οποίο αποτύπωνε το χρονικό σημείο αλλαγής του θρησκευτικού του προσανατολισμού. Το γεγονός ότι το έκανε σε δεύτερο χρόνο δείχνει μάλλον ότι άρχισε να αισθάνεται ασφαλής μέσα στην ομάδα και ότι νιώθει αρκετά οικεία και με εμάς. Αυτό φαίνεται και από το γεγονός ότι έχει αρχίσει να πλησιάζει κάποιες από εμάς και να προσπαθεί να μας πείσει για την ορθότητα των πιστεύω του, ζητώντας να παραβρεθούμε σε θρησκευτικές συναντήσεις. Αυτό για την ώρα το διαχειριζόμαστε με ευγένεια και αποφεύγουμε να τον προσβάλουμε ή να

είμαστε απορριπτικοί όμως το πώς θα εξελιχθεί στη συνέχεια με φοβίζει καθώς και τι θα γίνει αν πλησιάσει κάποιο άτομο από την ομάδα. Βέβαια οι περισσότεροι ιδίως οι άντρες γνωρίζουν τον θρησκευτικό του προσανατολισμό μιας και στο καφενείο του Κ.Α.Π.Η. όλα είναι υπό συζήτηση και δεν δείχνει κανείς να θίγεται ή να ενοχλείτε.

Από την προηγούμενη συνάντηση είχαμε ζητήσει να μας φέρουν αντικείμενα και φωτογραφίες που αποτυπώνουν κομβικούς σταθμούς της ζωής τους. Η ανταπόκριση ήταν μεγάλη και ο ενθουσιασμός τους ακόμα μεγαλύτερος, όλοι ήθελαν να μιλήσουν για το υλικό που έφεραν. Τους εξηγήσαμε ότι αυτά θα τα κρατήσουμε εμείς και ότι θα τα δούμε και θα τα συζητήσουμε όλοι μαζί στην επόμενη συνάντηση. Ο μόνος που δεν έφερε κάτι ήταν ο κ. Αριστείδης ο οποίος διστάζει λόγω του φόβου της αντίδρασης του γιού του.

Ενώ πολλά συζητάμε στις συζητήσεις ανατροφοδότησης ως προς τις παρατηρήσεις μας για τα άτομα της ομάδας αλλά και ως προς το δικό μας ρόλο, νομίζω ότι δεν είναι ουσιαστικές και απόλυτα ειλικρινείς, νομίζω ότι η κούραση που έχει αρχίσει να συσσωρεύεται, ο υποχρεώσεις μας στις οικογένειές μας, οι εργασίες που τρέχουν για το σχεδιασμό των επόμενων παρεμβάσεων, καθώς επίσης και το γεγονός ότι δεν έχουμε μάθει να δεχόμαστε τις παρατηρήσεις συναδέλφων για τη δουλειά μας ή ακόμα και να κάνουμε παρατηρήσεις φοβούμενοι μήπως και δεν είμαστε αρεστοί στη συνέχεια είναι λόγοι σημαντικοί για την αποφυγή συζήτησης σε βάθος. Είναι ένα θέμα που πρέπει να το δουλέψουμε και να το κατακτήσουμε, νομίζω στη συνέχεια αν καταφέρουμε να ξεπεράσουμε αυτό το κομβικό σημείο θα έχουμε πετύχει μεγαλύτερο βαθμό εμπιστοσύνης και ουσιαστικότερες σχέσεις.

4^ο Ημερολόγιο LS

20-03-2015

Τόπος: Α΄ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης: 3 ώρες

Ανδρεάδου Έφη

Κατά τη γνώμη μου ήταν μια από τις πιο ενδιαφέρουσες συναντήσεις. Στο πρόγραμμα ήταν να δούμε αρχικά το φωτογραφικό υλικό και στη συνέχεια τα αντικείμενα των συμμετεχόντων και έτσι και έγινε. Πριν όμως ξεκινήσουμε τις εργασίες, η πόρτα ανοίγει και εμφανίζεται μια άγνωστη κυρία η οποία όπως μας πληροφόρησε έμαθε για τη δουλειά μας και επιθυμούσε να συμμετέχει και η ίδια. Η αλήθεια είναι ότι στην αρχή κοιταχτήκαμε μεταξύ μας και διστάσαμε να της αποκριθούμε. Πήρα την πρωτοβουλία και της είπα ότι είναι καλοδεχούμενη και ότι στην ομάδα μας είμαστε φιλόξενοι και δεν διώχνουμε κανέναν. Τώρα που το σκέφτομαι νομίζω ότι κανένας δεν σκέφτηκε να ρωτήσουμε τους συμμετέχοντες αν συμφωνούν, μιας και οι δικές τους ζωές ήταν αναρτημένες σε όλη την αίθουσα. Δεν νομίζω ότι θα αρνούνταν αλλά ίσως έπρεπε να το είχαμε πράξει. Η κ. Φωτεινή Μπακογιάννη είχε έρθει προετοιμασμένη, άνοιξε την τσάντα της και από μέσα έβγαλε ένα πακέτο με φωτογραφίες και μας τις έδωσε. Αμέσως οι φωτογραφίες της σκαναρίστηκαν από την Βαλεντίνα με το κινητό της και τις πέρασε στον υπολογιστή. Η κ. Φωτεινή αποδείχτηκε χρυσός, όχι μόνο για την ιστορία που κουβαλούσε αλλά και γιατί η ιστορία της αποδείχτηκε ουσιαστική κινητοποίηση για την υπόλοιπη ομάδα μιας και κέρδισε το ενδιαφέρον τους. Ξεκινήσαμε και η Βαλεντίνα στον υπολογιστή πρόβαλε μέσω projector τις φωτογραφίες του καθενός. Κάποιοι εστίαστηκαν στην παιδική τους ηλικία, άλλοι στην οικογένεια, κάποιοι στις παρέες και τους φίλους τους. Προβάλλονταν οι φωτογραφίες του καθενός με τη σειρά και καθένας μιλούσε και μας εξηγούσε αυτά που βλέπαμε. Μας τοποθετούσε λοιπόν στο χώρο, στον χρόνο και στο κοινωνικό πλαίσιο που αποτύπωνε η φωτογραφία. Όταν ήρθε η σειρά της κ. Φωτεινής εκεί χάσαμε τον έλεγχο πραγματικά. Με μια φωτογραφία ή οποία αποτυπώνει την μετανάστευση παιδιών αριστερών οικογενειών κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου, μας καθήλωσε όλους. Οι ερωτήσεις ξεκίνησαν και η ίδια άρχισε να διηγείται την ιστορία της ζωής της η οποία αποτελεί ένα μεγάλο κομμάτι της ιστορίας μιας μεγάλης μερίδας ανθρώπων που ως παιδιά αναγκάστηκαν σε μετανάστευση στις τότε χώρες των Λαϊκών Δημοκρατιών. Η ώρα περνούσε και ουσιαστικά η κα. Φωτεινή έδινε συνέντευξη μπροστά σε όλη την ομάδα, ήταν μεγάλη η ανάγκη της να τα πει και καταλάβαινε ότι και οι άλλοι είχαν την ανάγκη να την ακούσουν. Ήταν σημαντικά τα σχόλια που έκαναν οι υπόλοιποι και μάλιστα αν λάβουμε υπόψη μας ότι στην ομάδα ήταν μέλος άτομο το οποίο είχε πολεμήσει, κατά τη διάρκεια της στρατιωτικής του θητείας βέβαια, στο αντίθετο στρατόπεδο, ήταν πολύ ενδιαφέρον να παρατηρεί κανείς αυτά που λεγόταν και

σχολιαζόταν. Έπρεπε όμως να σταματήσουμε την αφήγηση και να δώσουμε χρόνο και στους υπόλοιπους. Η διακοπή δεν τους ευχαρίστησε όλους αλλά είχαν το λόγο μας ότι θα έχουν ξανά την ευκαιρία να ακούσουν την υπόλοιπη ιστορία. Με τις φωτογραφίες των υπόλοιπων τελείωσε και η συγκεκριμένη παρέμβαση.

Κατά τη διάρκεια της ανατροφοδότησης συζητήσαμε για την εμπλοκή, τους καθώς και για το αμείωτο ενδιαφέρον τους για την κ. Φωτεινή. Επίσης μας προβληματίσε το γεγονός ότι δυσκολευόμαστε να διαχειριστούμε την ομάδα και ότι πολλές φορές μιλούν όλοι μαζί ή μιλούν σε μικρές ομάδες οπότε είναι δύσκολος ο συντονισμός και ομαδική συζήτηση.

5^ο Ημερολόγιο LS

24-03-2015

Τόπος: Α΄ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης: 3 ώρες

Ανδρεάδου Έφη

Ο σχεδιασμός της πέμπτης συνάντησης ήταν πραγματικό ρίσκο. Ένα από τα αγαπημένα μου παιδικά εικονογραφημένα βιβλία το οποίο υπήρχε και σε βουβό animation ήταν η πρόταση για την πρώτη δραστηριότητα. “The Fantastic Flying Books of Mr Morris Lessmore” είναι ένα εξαιρετικό βιβλίο το οποίο αποδόθηκε και σε κινούμενη εικόνα με ένα αρκετά αφαιρετικό αλλά εξαιρετικής αισθητικής τρόπο. Καμία μας δεν ήξερε το βαθμό κατανόησης του συμβολισμού από την ομάδα ή κατά πόσο θα πατάει στην αισθητική τους μια τέτοια προσέγγιση. Το θέμα πραγματευόταν την σημαντικότητα της ιστορίας που φέρει ο καθένας από εμάς, ότι καθένας μας έχει κάτι να διδάξει μέσα από την προσωπική του ιστορία στους νεώτερους καθώς επίσης ότι οι άνθρωποι έρχονται και φεύγουν ενώ οι ιστορίες τους, μένουν. Η προβολή ξεκίνησε και εγώ καθισμένη στο πίσω μέρος της αίθουσα παράλληλα με την προβολή διάβαζα το βιβλίο. Η ανάγνωση ήρθε να υποστηρίξει την προβολή η οποία ήταν βουβή και αρκετά αφαιρετική οπότε υπήρχε ο φόβος ότι δεν θα ήταν ξεκάθαρο το νόημα σε όλους, οπότε και αποφασίσαμε ότι έπρεπε να εμπλουτιστεί με λόγο. Δημιουργήθηκε μια πολύ ωραία ατμόσφαιρα με τις εικόνες, το λόγο και τη μουσική

που μας ταξίδευε μαζί με τον ήρωα της ιστορίας. Τα σχόλια που ακολούθησαν, αφού τελείωσε η προβολή, ήταν ανέλπιστα μιας και φάνηκε ξεκάθαρα ότι όχι μόνο κατάλαβαν το λόγο της προβολής αλλά και το θέμα που πραγματευόταν ακόμα και αυτά που ήταν πολύ συμβολικά για να γίνουν εξ αρχής αντιληπτά. Τα σχόλια τους ήταν μοναδικά και ουσιαστικά. Αυτό με έκανε να νιώσω πραγματικά γεμάτη και ανακουφισμένη. Η εικόνα τελικά είναι πολύ δυνατή και μπορεί να επιτύχει στόχους που ίσως θα ήταν αδύνατο να επιτευχθούν με άλλο τρόπο. Βέβαια δεν ήταν δυνατό να μην παρατηρήσω πόσο έκπληκτοι έδειχναν όταν έβλεπαν το animation, σαν κάτι μαγικό να παρακολουθούσαν και αυτό δείχνει την απόσταση στην κατανόηση και κατάκτηση του τεχνολογικού γραμματισμού που έχουν οι νεώτερες γενιές με τις προηγούμενες. Μέσα από όλη αυτή τη διαδικασία τέθηκαν ερωτήματα για το αν έχει νόημα να καταγράφονται οι ιστορίες μας, αν έτσι και μόνο έτσι μπορούν να διατηρηθούν στο χρόνο ώστε να καταλήξουμε στην πρόταση δημιουργίας λευκώματος στο οποίο θα αποτυπώνονται κάποιες από τις δικές τους ιστορίες. Σίγουρα η πρόταση δεν προέκυψε από την ομάδα, όμως από τη δουλειά που είχε προηγηθεί η πρόταση ήταν σχεδόν αυτονόητη και απόλυτα αποδεκτή και κατανοητή. Φυσικά και υπήρχαν ερωτήσεις για το τι θα γραφτεί και αν αυτοί θα έχουν λόγο για αυτό, οπότε μόλις απαντήσαμε στις ερωτήσεις τους και τους διαβεβαιώσαμε ότι το υλικό θα το ελέγξουν αρχικά οι ίδιοι και ότι πρώτα θα δώσουν την άδειά τους ο καθένας ατομικά και στη συνέχεια θα εκτυπωθεί, τότε όλοι ησύχασαν και έδειχναν ενθουσιασμένοι.

Τα μέλη της ομάδας είχαν έρθει με νέο φωτογραφικό υλικό που ήθελαν να μοιραστούν μαζί μας, οπότε στη συνέχεια μετά την προβολή είχαμε υποσχεθεί ότι θα δουλέψουμε πάλι με το υλικό τους. η συνάντηση τελείωσε με τα θερμόμετρα και αφού είχαμε δει τις φωτογραφίες όλων.

Νομίζω απ' όλα, η ανατροφοδότηση είχε την μεγαλύτερη σημασία. Πέρα από τις διαδικασίες των δράσεων και την προσθήκη του καινούριου μέλους, έπρεπε να συζητηθεί και κάτι ακόμα. Λίγες μέρες πριν ένα γεγονός που έγινε και αφορούσε εξωτερικό άτομο το οποίο εμμέσως πλην σαφώς εκμεταλλευόμενο τη σχέση του με μια από εμάς ζήτησε πρόσβαση στο υλικό, μας προβλημάτισε ιδιαίτερα και μας έκανε σκεπτικούς απέναντι και σε αυτό το άτομο αλλά κυρίως στην συμφοιτήτρια μας η οποία είχε σχέσεις με το συγκεκριμένο άτομο. Ερωτήματα τέθηκαν για το ποιοι και με ποιο τρόπο έχουν δικαιώματα στο υλικό που συλλέχθηκε και πως εμείς

διασφαλίζουμε το υλικό αλλά και το σχεδιασμό που τόσο κοπιάσαμε να συλλέξουμε και να σχεδιάσουμε. Η συζήτηση ήταν προφανές ότι θα ήταν άχαρη και δύσκολη αλλά κατά τη γνώμη μου αναπόφευκτη, άλλωστε όλες αυτές τις μέρες με προβλημάτιζε ιδιαίτερα το θέμα και με οδηγούμουν σε σκέψεις που δεν θέλεις να έχεις για άτομο που συνεργάζεσαι και μέχρι πρότινος εμπιστευόσουν. Δεν ήθελε καμιά μας να κλονιστεί η εμπιστοσύνη που είχαμε η μια στην άλλη οπότε η συζήτηση επιβαλλόταν. Την κουβέντα άνοιξε η Ζωή όμως φαινόταν ότι δυσκολευόταν αρκετά, οπότε ανέλαβα το δύσκολο ρόλο. Προσπάθησα να είμαι όσο πιο κατανοητή γίνεται και να δείξω την οπτική που είχαμε και το πώς εκλάβαμε οι υπόλοιπες τα γεγονότα που προηγήθηκαν. Ήταν αναμενόμενη η αντίδραση και η σκέψη ότι νιώθει αδικημένη και ότι δεν είχε την εμπιστοσύνη μας. Της εξήγησα όσο καλύτερα γινόταν ότι ακριβώς επειδή θέλαμε να αποφύγουμε τα παραπάνω, γίνεται η συζήτηση. Η ίδια μας εξήγησε τη θέση της και ότι δεν κινδυνεύει σε καμία περίπτωση να πάει σε τρίτους το υλικό μας, θεωρώντας ότι κάτι τέτοιο από εμάς θα ήταν αυτονόητο. Η συζήτηση έλιξε όχι προτού γίνει σαφές ότι όσο μπορούμε και συζητάμε ότι μας προβληματίζει, η εμπιστοσύνη δεν χάνεται και ότι αυτό μας κάνει ακόμα πιο δυνατή ομάδα. Ξέρω ότι θα πάρει χρόνο να επουλωθεί η πληγή όμως καλύτερη μια πληγή που τη βλέπεις και ξέρεις πώς να τη γιατρέψεις, παρά μια εσωτερική που μπορεί να την καταλάβεις όταν θα είναι αργά και η μόλυνση θα είναι μη αναστρέψιμη. Η αλήθεια είναι ότι ένιωσα λίγο εκτεθειμένη μιας και όλο το βάρος το πήρα πάνω μου, βέβαια στη συνέχεια μια από τις συναδέλφους μου είπε ότι το άφησε σε μένα διότι ήμουν σε θέση να το εξηγήσω διεξοδικά και να γίνουν απόλυτα κατανοητές οι σκέψεις μας. Δεν είμαι σίγουρη όμως ότι το είδε έτσι και η κοπέλα την οποία αφορούσε άμεσα το θέμα και δεν το εξέλαβε ως κυρίως δική μου παρέμβαση. Ελπίζω να μην είναι έτσι. Βέβαια και οι υπόλοιπες έκαναν σαφές ότι ήταν σκέψεις όλων. Προσωπικά ήμουν ανακουφισμένη που αυτό βγήκε από τη μέση διότι είχε αρχίσει να γίνεται μεγάλο εμπόδιο στις μεταξύ μας σχέσεις ακόμα και αν αυτό δεν ήταν ορατό.

6^ο Ημερολόγιο LS

27-03-2015

Τόπος: Α' ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης: 3 ώρες

Ανδρεάδου Έφη

Η έκτη συνάντηση περιελάμβανε επίσης animation. Αυτή τη φορά προβάλαμε ένα δίλεπτο με μουσική επένδυση βίντεο το οποίο πραγματευόταν τα σημαντικά γεγονότα της ζωής ενός ατόμου τα οποία ξετυλίγονταν σαν να ήτα θεατής της ζωής του ο ήρωας και τα γεγονότα καθώς και τα πρόσωπα υπήρχαν και συνέβαιναν μπροστά του σε πραγματικό χρόνο. Ήταν μια αφήγηση ζωής με διαφορετικό τρόπο, ήταν μια ιστορία ζωής ειπωμένη αλλιώς, ήταν ένα ζωντανό βιβλίο που μας διηγούνταν την ιστορία του. Αυτός ήταν και ο στόχος της προβολής του animation “**The Piano**”, στόχος που μας δυσκόλεψε πολύ στην επίτευξή του. Το βίντεο ήταν αρκετά αφαιρετικό και η έλλειψη λόγου το έκανε ακόμα πιο δύσκολο στην κατανόηση, βέβαια με τις ερωτήσεις που κάναμε εγώ αλλά κυρίως η Ζωή, έγινε κατανοητό, αλλά το να προκύψει η πρόταση ότι και οι ίδιοι μπορούν να γίνουν ζωντανά βιβλία και να αφηγηθούν τις ιστορίες τους, ήταν σχεδόν αδύνατο οπότε και ήταν σχεδόν κατευθυντική η προτροπή για ένα τέτοιο εγχείρημα το οποίο στην αρχή τους φόβισε αλλά στη συνέχεια, ιδίως κάποιοι που ήθελαν πολύ να αλληλεπιδράσουν και να προβληθούν, ήταν πολύ θετικοί και ενθουσιασμένοι. Η Ζωή προσπάθησε πολύ με ερωτήσεις και περιγραφές να τους αποσπάσει σχόλια ή παρατηρήσεις, και πραγματικά το πέτυχε σε μεγάλο βαθμό όμως νομίζω ότι ο τρόπος που προσέγγισε το θέμα ήταν διαφορετικός από αυτόν που θα επιχειρούσα εγώ, οπότε και δεν ενεπλάκην πολύ στη συγκεκριμένη δραστηριότητα παρόλο που είχαμε αναλάβει από κοινού την εμπύχωση. Νομίζω όμως ότι τα πήγε πολύ καλά και τους έβαλε σε βαθύτερες αναζητήσεις και σκέψεις κάτι που εγώ δεν θα τολμούσα να το επιχειρήσω.

Ο κ. Αριστείδης έφερε φωτογραφίες, οπότε και δεν θα μπορούσαμε να μην τις μοιραστούμε αυτές καθώς και την αφήγηση του. Βέβαια όταν προβάλαμε μια φωτογραφία στην οποία απεικονίζεται μόνος του παλικάρι στους καταρράκτες της Έδεσσας μας έβαλε να του υποσχεθούμε ότι αυτή δεν θα την συμπεριλάβουμε στο λεύκωμα, διότι ό γιός του θα τον μάλωνε. Μου πήρε πολύ χρόνο η σκέψη αυτού του γεγονότος. Γιατί μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε φωτογραφίες στις οποίες αποτυπώνεται ως παιδάκι μαζί με άλλα μέλη της οικογένειας του στο χωριό και όχι τον ίδιο μόνο του ως παλικάρι; Η μόνη απάντηση που μπόρεσα να δώσω ότι επιτρεπόταν υλικό το οποίο αποτελούσε συμβολή στην επιστημονική έρευνα αλλά όχι

φωτογραφίες οι οποίες μπορούν να εκληφθούν ως προβολή αυταρέσκειας., χωρίς βέβαια να είμαστε σίγουρη ότι αυτή θα ήταν μια πραγματική αντίδραση του γιού του και όχι αυτή που απλά φαντάζεται ο κ. Αριστείδης ότι θα ήταν. Φωτογραφίες επίσης έφερε και η κ. Σοφία η οποία μια που έλειπε, μια που είχε αργήσει όταν είχαμε ζητήσει υλικό και δεν άκουσε το αίτημα, φτάσαμε σε αυτή τη συνάντηση να την δούμε σε νεαρή ηλικία.

Κύριο θέμα στη συζήτηση ανατροφοδότησης ήταν ο κ. Κυριάκος και η αγωνία μας για το αν θα επέλεγε να επικοινωνήσει ως ζωντανό βιβλίο την ιστορία που έχει να κάνει με την επιλογή του θρησκευματός του. Καταλήξαμε ότι δεν θα έπρεπε εμείς να τον λογοκρίνουμε αλλά και ότι έπρεπε να συμβουλευτούμε τον επόπτη μας για τη στάση που θα κρατήσουμε.

Εδώ και καιρό αλλά ιδιαίτερα μετά τις αποφάσεις για λεύκωμα και διοργάνωση εκδήλωσης, οι δουλειές που πρέπει να γίνουν έχουν ξεφύγει από τον έλεγχο. Το κακό με αυτό είναι ότι δεν μοιράστηκαν αρμοδιότητες ώστε η κάθε μια να αναλάβει και ένα μέρος των υποχρεώσεων και έτσι το βάρος έπεσε κυρίως στα άτομα που δεν δουλεύουν πρωινές ώρες κάτι που είχε γίνει και στην αρχή της δράσης κατά τη συγκέντρωση ατόμων και τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων. Αυτό με έκανε να νιώθω λίγο άδικα αλλά δεν το έφερα στη συζήτηση ανατροφοδότησης διότι ήξερα ότι δεν μπορούσε να γίνει διαφορετικά, βέβαια ίσως θα μπορούσα να προτείνω ότι κάτι άλλο θα μπορούσαν να αναλάβουν ώστε να διευκολυνθούν και τα άτομα που αναλώνουν πολύ από τον οικογενειακό και προσωπικό τους χρόνο στην πρακτική άσκηση.

7^ο Ημερολόγιο LS

31-03-2015

Τόπος: Α΄ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης: 3 ώρες

Ανδρεάδου Έφη

Σε αυτή τη συνάντηση η κάθε μια από εμάς θα συναντούσε δύο από τα άτομα τις ομάδας σε διαφορετική ώρα το καθένα ώστε να συζητήσουμε πάνω στις ιστορίες που θα επιλεγόταν να μπουν στο λεύκωμα. Τις ιστορίες τους τις είχαμε ήδη γράψει βασιζόμενοι στις συνεντεύξεις τους, οι ίδιοι όμως θα αποφάσιζαν αν θα έμπαιναν αυτές ή άλλες στο λεύκωμα και με ποιόν τρόπο. Το πρώτο άτομο που είδα ήταν η κα. Χρυσή της οποίας τις ιστορίες τις διάβασα και της άρεσαν πολύ. Κάναμε αλλαγές και προσθήκες γιατί όπως είπε τώρα που θα τα γράψουμε σε βιβλίο να τα πούμε ακριβώς όπως έγιναν. Τις προηγούμενες μέρες με προβληματίσε πολύ έντονα αν θα έπρεπε να αποτυπώσουμε ακριβώς τον προφορικό τους λόγο με τους ιδιοματισμούς και τις ιδιαιτερότητες του καθενός. Πίστευα ότι πρέπει να κάνουμε ότι μπορούμε ώστε να μην αισθανθούν άβολα και μειονεκτικά αν κάποιος από το οικογενειακό τους ή από το φιλικό τους περιβάλλον τους σχολιάσει την προφορά τους η οποία θα αποτυπώνεται σε γραπτό κείμενο. Ένιωθα έντονη την ανάγκη να τους προστατεύσω διότι δεν ήμουν σίγουρη ότι είχαν αντιληφθεί ότι θα αποτυπώνεται ο ακριβής προφορικός τους λόγος, άλλωστε μέχρι εκείνη την ώρα δεν το είχα αντιληφθεί και εγώ. Ήταν κάτι που το έφερα στη συζήτηση ανατροφοδότησης την προηγούμενη μέρα και υπερασπίστηκα πολύ έντονα τη γνώμη μου σε βαθμό που έφτασα να διαφωνώ έντονα με μια από τις συμφοιτήτριες, κάτι που αργότερα μετάνιωσα διότι αντιλήφθηκα ότι στην πραγματικότητα είχαν τελειώσει τα αποθέματα αντοχών μας και ήμασταν πια και οι δύο πραγματικά εξαντλημένες, άλλωστε ο επόπτης μας θα μας βοηθούσε και θα μας κατεύθυνε και σε αυτό το ζήτημα. Όταν λοιπόν συζητούσα με την κα. Χρυσή για τις ιστορίες της προσπαθούσα να αποτυπώσω το λόγο της και τις αλλαγές που πρότεινε όπως ακριβώς τα αφηγούνταν. Μπορεί να μην συμφωνούσα με τη συμφοιτήτρια μου αλλά η άποψη της ήταν σημαντική για μένα και με επηρέασε.

Η συνάντησή μου με την κα. Φωτεινή πήγε πολύ καλά. Οι ιστορίες της, της άρεσαν όταν τις άκουσε από κάποιον τρίτο και οι αλλαγές ή οι προσθήκες που ζήτησε ήταν ελάχιστες. Άλλωστε τις δικές τις ιστορίες τις είχα γράψει μετά τη διαφωνία για την συγγραφή του προφορικού λόγου, οπότε προσπάθησα να τις αποτυπώσω όπως ακριβώς τις άκουσα.

Ένιωθα πραγματικά τυχερή που ήμουν εγώ αυτή που είχε την ευκαιρία να γνωρίσει καλύτερα αυτές τις δύο γυναίκες και να ακούσει από πρώτο χέρι τις ιστορίες τους. Είναι πραγματικά δύο απίστευτα άτομα με μεγάλα αποθέματα δύναμης, αντοχής, υπομονής και χιούμορ. Οι ιστορίες τους ήταν απίστευτες, πραγματικά σαν να βγήκαν

από βιβλίο, σαν να είχα μπροστά μου δυο από τα πιο ενδιαφέροντα βιβλία που θα διάβαζα ποτέ μου και ήταν μόνο δικά μου. Πραγματικά ό μόνος τρόπος που θα μπορούσες να απολαύσεις αυτά τα βιβλία είναι αν αυτά είναι ζωντανά και σου μεταφέρουν την ένταση και το πλήθος των συναισθημάτων και των εικόνων που μεταφέρουν με την αφήγηση τους.

8^ο Ημερολόγιο LS

03-04-2015

Τόπος: Α ΊΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης: 3 ώρες

Ανδρεάδου Έφη

Η 8^η συνάντηση προγραμματίστηκε ώστε να συζητήσουμε με τα μέλη της ομάδας για την ιστορία που θέλουν να αφηγηθούν ως ζωντανά βιβλία. Συζήτησα και με τα δύο άτομα ξεχωριστά με το καθένα, τους ξαναδιάβασα τις ιστορίες τους και συζητήσαμε για την επιλογή τους ως προς το ποια ιστορία θέλουν και είναι σε θέση να μοιραστούν με ανθρώπους που ουσιαστικά κάποιους θα τους γνωρίζουν είτε γιατί θα είναι συγγενείς τους είτε φίλοι τους ενώ κάποιους δεν θα τους ξέρουν καθόλου. Και οι δύο κυρίες ήταν πολύ πρόθυμες και δεν είχαν κάποιο δισταγμό ως προς τη δράση, μάλιστα ήταν αρκετά ενθουσιασμένες που θα είχαν τη δυνατότητα να συνομιλήσουν με άλλους ανθρώπους και να παρουσιάσουν τη ζωή τους. Ήδη έκαναν σχέδια για τα ρούχα που θα φορέσουν και το χτένισμα που θα επιλέξουν για εκείνη τη μέρα. Μαζί με αυτές ενθουσιαζόμουν και εγώ διότι έβλεπα ότι η δουλειά μας είχε αποτέλεσμα και ότι πραγματικά υπήρχε η ανάγκη για να μοιραστούν τις ιστορίες τους και να νιώσουν σημαντικοί. Το ραντεβού για τη δράση δόθηκε, ακριβώς μετά το Πάσχα είναι στο πρόγραμμα να υλοποιηθεί η εκδήλωση, και λίγες μέρες πριν θα κάνουμε όλοι μαζί μια γενική πρόβα στο χώρο της εκδήλωσης. Χαιρετηθήκαμε θερμά, δώσαμε τις ευχές μας για το Πάσχα και ανανεώσαμε το ραντεβού μας.

Το σημαντικό γεγονός της ημέρας ήταν η συζήτηση που κάναμε με τον κ. Κυριάκο. Είχε ήδη αποφασίσει ότι θα ήθελε να καταγραφεί στο λεύκωμα η ιστορία που περιέγραφε τον τρόπο που αυτός συνάντησε το θεό και φυσικά δεχτήκαμε την ανάγκη

του χωρίς καμία αντίρρηση ή αλλαγή του λόγου του. Είχαμε όμως μια ανησυχία για το πώς θα χρησιμοποιούσε τη δυνατότητα που θα είχε να μιλήσει μπροστά σε κόσμο και το αντίκτυπο που θα είχε αυτό στους υπόλοιπους. Μας έβαλε σε αυτές τις σκέψεις γιατί από καιρό τώρα σε εμάς αλλά και σε κάποιους από την ομάδα δεν έχανε ευκαιρία να μιλήσει για τα ευαγγέλια της Αγίας Γραφής και για το ποια είναι η ορθή γραφή. Οπότε αποφασίσαμε να του μιλήσουμε ξεκάθαρα και να του πούμε τις ανησυχίες μας τις οποίες είχε ήδη εντείνει διότι δεν μας είχε κοινοποιήσει ακόμα την απόφασή του για την ιστορία που θα αφηγούνταν στην ζωντανή βιβλιοθήκη. Δεν θα αφήναμε τη Ζωή να αναλάβει μόνη της αυτό το δύσκολο έργο οπότε μαζί με την Ζωή και δύο από εμάς του ζητήσαμε να παραμείνει. Προσπαθήσαμε να είμαστε όσο πιο ευγενικοί και επεξηγηματικοί γινόταν. Του μιλήσαμε για τις ανησυχίες μας και του ζητήσαμε συγγνώμη που δεν του στερούμε την δυνατότητα να επιλέξει κάτι που κάναμε με τους υπόλοιπους. Ξέρω ότι αυτό ήταν άδικο για τον ίδιο και ότι μάλλον τον στεναχωρήσαμε, όμως πραγματικά νιώθω ότι έπρεπε να είμαστε ειλικρινείς και να γνωρίζει τις ανησυχίες μας. Ο ίδιος ήταν καθησυχαστικός και έδειξε μεγάλη κατανόηση, μάλιστα μας είπε ότι σε καμιά περίπτωση δεν θα ήθελε να μας φέρει σε δύσκολη θέση. Ένας εξαιρετικός άνθρωπος που με τη στάση του μας δίδαξε.

Η πρακτική τουλάχιστον το επίσημο κομμάτι τελείωσε κάπου εδώ. Η δουλειά μας όμως συνεχίζετε μιας και έχουμε να εκδώσουμε ένα λεύκωμα και να διοργανώσουμε μια γιορτή. Επίσης συνεχίζονται και οι δεσμοί μας με καθένα ξεχωριστά από τα άτομα της ομάδας. Δεν ξέρω αν κάναμε όσα έπρεπε να κάνουμε ή αν διαχειριστήκαμε με ορθότητα όσα προέκυπταν, αυτό που ξέρω είναι ότι δώσαμε ψυχή και σώμα στην υλοποίηση της συγκεκριμένης πρακτικής. Ήταν ένας απίστευτα εξαντλητικός μήνας, στον οποίο όμως μάθαμε πολλά και ουσιαστικά πράγματα. Ήρθαμε σε σύγκρουση με την ομάδα και με τους εαυτούς μας. Δεν ξέρω αν ήμασταν απόλυτα, ή μάλλον ξέρω και δεν νομίζω ότι ήμασταν απόλυτα ειλικρινείς ούτε με τους υπόλοιπους αλλά ούτε και με τον εαυτό μας αλλά πραγματικά νιώθω ότι προσπαθήσαμε. Νομίζω ότι στο θέμα της ομαδικής δουλειάς και συνεργασίας έχουμε πολλά ακόμα να μάθουμε και να κατακτήσουμε όπως επίσης και στις δεξιότητες μας που αφορούν τη διαχείριση ομάδων, την υπεράσπιση της δουλειάς μας, την υποστήριξη των θέσεων μας, της ανοιχτής τοποθέτησης της γνώμης μας.

Αντιλήφθηκα ότι η εθνογραφία είναι μια λέμβος ή οποία μπορεί να σε ταξιδέψει σε ωκεανούς και να σε φέρει σε επαφή με άγνωστους τόπους και ανθρώπους αλλά θα

πρέπει να τη σεβαστής και να λαμβάνεις υπόψη τους περιορισμούς της. Η κοινωνικοπολιτισμική εμπύχωση νομίζω ότι δέχτηκε ένα μεγάλο πλήγμα με την κριτική που της ασκήσαμε και τις διαφοροποιήσεις που κάναμε στην εφαρμογή της. Όσο για το lesson study μιας και ήταν η κύρια μέθοδος στην οποία βασίστηκε η εφαρμογή αλλά και η συγγραφή της πρακτικής άσκησης νομίζω ότι θα μπορούσαμε να ήμασταν ουσιαστικότεροι στις παρατηρήσεις μας και στις ανατροφοδοτήσεις αλλά νομίζω ότι στην επόμενη προσπάθεια θα τα πάμε πολύ καλύτερα. Επίσης θα είχε πραγματικά νόημα να δούμε τις αλλαγές και τις διαφοροποιήσεις που θα είχαμε στον σχεδιασμό εάν είχαμε τη δυνατότητα να ξαναπαρέμβουμε στο ίδιο πλαίσιο.

Αυτό που έχω να πω καταληκτικά είναι ότι πραγματικά ήταν τιμή μου και προσωπικό μου όφελος η δυνατότητα εμπλοκής με τα άτομα της ομάδας παρέμβασης, με τις συναδέλφους μου αλλά και με τον επόπτη μας κ. Δαλκαβούκη. Μπορώ να πω ότι παρά τα λάθη μου, τις έντονες αντιδράσεις μου και τις αμφισβητήσεις μου, εγώ προσωπικά κέρδισα από τη συμμετοχή μου και την εμπλοκή μου στην συγκεκριμένη πρακτική άσκηση, στο συγκεκριμένο πλαίσιο, με τους συγκεκριμένους ανθρώπους.

1^ο Ημερολόγιο LS

03-03-2015

Τόπος: Α' ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης: 2 ώρες

Καραπατσούδη Δήμητρα

Μετά από τη ανατροπή των αρχικών ιδεών μας όσον αφορά στο χειρισμό αυτής της ομάδας, τελικά η μέρα γνωριμίας έφτασε. Είχα μεγάλη αγωνία καθώς προσωπικά δε γνώριζα τους περισσότερους από τους συμμετέχοντες καθώς την προσέγγιση τους είχαν αναλάβει τα άλλα μέλη της ομάδας. Επίσης είχα μεγάλη αγωνία καθώς δεν είχαμε σχεδιάσει συγκεκριμένες δράσεις όπως έχουμε συνηθίσει πράγμα που με έκανε να νιώθω μια μικρή ανασφάλεια. Όταν άρχισαν να φτάνουν οι συμμετέχοντες κατάλαβα ότι πρόκειται για απλούς ανθρώπους με καλή διάθεση πράγμα που με καθησύχασε. Από τα 17 άτομα που είχαν εκδηλώσει ενδιαφέρον να έρθουν στην ομάδα, παρουσιάστηκαν 11 εκ των οποίων το 1 ήταν καινούριο μέλος. Δύο γυναίκες

ήταν ηλικιακά κοντά στα 60, αρκετά νεότερα από τα υπόλοιπα. Αισθάνθηκα να νιώθουν κάπως περίεργα. Ένα από τα μέλη της ομάδας εμπυχωτών έκανε την αρχή καλωσορίζοντας τους και εξηγώντας τους με απλά λόγια το σκοπό αυτής και των επόμενων συναντήσεων. Στη συνέχεια κάθε μία από εμάς συστήθηκε στην ομάδα αναφέροντας βασικά στοιχεία της ζωής και της προσωπικότητας της. Το ίδιο έπραξαν και οι συμμετέχοντες. Όταν άρχισαν να μιλούν για τις ζωές τους αντιλήφθηκα πόσο ανάγκη είχαν να μιλήσουν για τη ζωή τους και τις ιστορίες τους. Ένας εξ αυτών κάπως πλάτειαζε και επειδή έπρεπε να δοθεί χρόνος και στους υπόλοιπους θεώρησα πως έπρεπε με ευγενικό τρόπο να θέσω τα όρια πράγμα που έκανα. Ένας από τους στόχους της παρούσας συνάντησης ήταν να κατανοήσουν οι συμμετέχοντες το λόγο που γίνεται αυτή η δράση. Κάποιοι σύγχυσαν τη «ιστορία» με την έννοια των τεκμηριωμένων γεγονότων με τη δική τους προσωπική ιστορία. Μάλιστα έλεγαν «τι ιστορίες;» Εγώ δε ξέρω ιστορίες να σας πω. Σε αυτό το σημείο έπρεπε επανειλημμένως να τους εξηγούμε ότι οι ιστορίες τους είναι πολύτιμες και σημαντικές γιατί είναι δικές τους και τους κάνουν ξεχωριστούς. Στο τέλος της συνάντησης τους είπαμε ότι καλό θα ήταν πρώτα να πραγματοποιήσουμε ατομικές συνεντεύξεις ώστε να αισθάνονται πιο ασφαλείς και να μπορούμε να τις μαγνητοσκοπούμε. Συμφώνησαν ανεξαιρέτως και αμέσως κλείσαμε ραντεβού για ατομικές συνεντεύξεις στο χώρο του ΚΑΠΗ.

Στη συνάντηση ανατροφοδότησης μιλήσαμε για τις εντυπώσεις μας για την ομάδα, για τις διάφορες προσωπικότητες που συναντήσαμε και πιθανούς λάθους χειρισμούς που πραγματοποιήσαμε. Στο σημείο αυτό ειπώθηκε πως ο τρόπος που διέκοψα έναν από τους συμμετέχοντες δεν ήταν και πολύ καλός καθώς μπορεί να αισθάνθηκε ματαιωμένος. Εγώ δεν το αισθάνθηκα έτσι αλλά αφού το λένε τα υπόλοιπα μέλη οφείλω να το σεβαστώ και να το λάβω υπόψη μου για τις επόμενες συναντήσεις. Συμφωνήσαμε όλες ότι για πρώτη διερευνητική ουσιαστικά συνάντηση δε θα μπορούσαμε να κάνουμε κάτι άλλο με τη συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα. Πλέον έχουμε μια πιο ξεκάθαρη εικόνα για το πώς μπορεί να πάει η πορεία της δράσης. Μετά τις ατομικές συνεντεύξεις σίγουρα θα μπορούμε να προβούμε και σε αναλυτικό σχεδιασμό της δράσης.

2^ο Ημερολόγιο LS

13-03-2015

Τόπος: Α ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης 3 ώρες

Καραπατσούδη Δήμητρα

Στην πρώτη επίσημη συνάντηση άρχισαν να καταφθάνουν οι συμμετέχοντες αρκετά νωρίτερα από την προκαθορισμένη μας συνάντηση πράγμα που με άγχωσε λίγο καθώς έπρεπε να διατηρώ μια φιλική στάση απέναντι τους και παράλληλα να τακτοποιώ τις τελευταίες λεπτομέρειες της συνάντησης. Εντωμεταξύ λίγη ώρα πριν ξεκινήσουμε αλλάξαμε το σχεδιασμό καθώς είχαμε τεχνικά ζητήματα τα οποία ήταν εκείνη τη στιγμή αδύνατον να λυθούν. Από τις τέσσερις δράσεις που είχαμε σχεδιάσει θα κάναμε τις τρεις, εξάλλου ο χρόνος δε θα μας έφτανε για να τις ολοκληρώσουμε και τις τέσσερις. Μετά από λίγο λοιπόν και αφού ήρθαν όλοι όσοι συμμετείχαν τους καλωσορίσαμε και αρχίσαμε τις δράσεις μας. Ξεκίνησε η Ζωή μαζί με τη Βαλεντίνα να κάνουν μια μικρή αναπαράσταση του πώς ξετυλίγεται το νήμα της ζωής μας ώστε να τους εισάγουμε στη δράση μας που δεν είναι άλλη από την δημιουργία της χρονογραμμής του καθενός. Η Ζωή, η Βαλεντίνα και η Φανή ήταν οι εμπυχωτρίες ενώ η Έφη κι εγώ ήμασταν σε ρόλο παρατηρητή. Αν και εγώ κατά κύριο λόγο παρατηρούσα την ομάδα, δε γινόταν να μην παρατηρήσω ότι οι εμπυχωτρίες ήταν αρκετά ενθαρρυντικές και διευκολυντικές ως προς την ομάδα δεδομένου και του άγχους που βίωναν εξαιτίας της πρώτης ουσιαστικά επαφής με την ομάδα.

Κατά τη διάρκεια που δινόταν οι οδηγίες οι συμμετέχοντες κοιτούσαν προσεχτικά τις εμπυχωτρίες, κάποιοι κοιτούσαν καχύποπτα, κάποιοι με περιέργεια, κάποιοι έγνεφαν καταφατικά για να δείξουν ότι συμφωνούν και κάποιοι λεκτικά συμφώνησαν. Γενικά ήταν «κουμπωμένοι» και γι αυτό οι εμπυχωτρίες αναγκάστηκαν να πλησιάσουν τον καθένα ξεχωριστά ή δυο-δυο και να τους βοηθούν στο να θυμηθούν σημαντικά γεγονότα της ζωής τους. Συγκεκριμένα κάποιος είπε: «εγώ ότι είχα να πω το είπα στη συνέντευξη, τι άλλο θέλετε;» Στο σημείο αυτό δόθηκαν διευκρινιστικές οδηγίες για να καταλάβει και αυτός και πιθανόν και οι υπόλοιποι. Κάποιος άλλος –θεωρώ από καχυποψία- άργησε πολύ να γράψει αλλά καθόταν σκεπτικός. Μόνο αργότερα και με τη βοήθεια μόνο μιας που του πήρε τη συνέντευξη άρχισε να θυμάται γεγονότα ζωής.

Μετά από λίγη ώρα όμως η εμπλοκή τους αυξήθηκε σημαντικά, έβγαλαν τα γυαλιά από τις τσέπες και άρχισαν να σκέπτονται και να γράφουν χωρίς πια τη βοήθεια των εμπυχωτριών, ενώ κάποιοι άρχισαν να σηκώνονται από τις θέσεις και να καρφισώνουν μόνοι τους τα χαρτάκια στη χρονογραμμή τους. Στη συνέχεια, ύστερα από μια καθοριστική προτροπή της Βαλεντίνας, η εμπλοκή τους έγινε ακόμα μεγαλύτερη καθώς σηκώθηκαν όλοι πια και περιφέρθηκαν στην αίθουσα με σκοπό να δουν ο ένας τη χρονογραμμή του άλλου. Στο σημείο αυτό παρατηρούνται και οι πρώτες αλληλεπιδράσεις μεταξύ των συμμετεχόντων.

Στην επόμενη δραστηριότητα ο κάθε ένας έπρεπε να διαλέξει κάποιο γεγονός της ζωής του και να αφηγηθεί στην ομάδα κάποια ιστορία. Πρέπει να σημειώσω εδώ πώς δεν κατάλαβαν οι συμμετέχοντες πλήρως τι καλούνται να αφηγηθούν. Μια κυρία έκανε την αρχή και ύστερα συνέχισαν κι άλλοι. Η εμπυχωτρία ενίσχυε θετικά κάθε φορά αυτόν που ήθελε να αφηγηθεί μια ιστορία. Στο σημείο αυτό παρατηρείται και η πρώτη αλληλεπίδραση άνδρα με γυναίκα που ως τώρα ήταν μηδενική. Σε λίγη ώρα αρχίζουν να μιλούν όλοι μαζί, χωρίς ο ένας να ακούει τον άλλο με αποτέλεσμα κάποιες ιστορίες να ακουστούν και κάποιες όχι. Πιστεύω πως καλό θα ήταν η εμπυχωτρία να θέσει εξ αρχής κανόνες ώστε να πάρουν όλοι ανεξαιρέτως το λόγο. Η δραστηριότητα αυτή αν και φαινόταν απλή, στην πραγματικότητα είχε πολλές δυσκολίες που αφορούν κυρίως στη διαχείριση του λόγου με αποτέλεσμα ο στόχος της να μην επιτευχθεί πλήρως.

Στην τελική δραστηριότητα-αξιολόγηση, οι συμμετέχοντες έπρεπε να συμπληρώσουν συμβολικά ένα θερμόμετρο αναλόγως των εντυπώσεων τους από τις δράσεις. Όσο υψηλότερη είναι η θερμοκρασία τόσο πιο ευχάριστα πέρασαν το χρόνο τους. Το συμβολικό χαρακτήρα της δράσης δεν τον κατανόησαν κατευθείαν αλλά έπρεπε να δώσουμε περαιτέρω διευκρινήσεις. Τελικά ανταποκρίθηκαν θετικά και έγραψαν στο θερμόμετρο. Ήμασταν τέσσερις παρατηρητές στη δράση αυτή. Αυτός που ήταν υπό το βλέμμα χαμογελούσε και συμπλήρωσε το θερμόμετρο πράγμα που δείχνει ότι οι εντυπώσεις του ήταν μάλλον θετικές.

Όταν τελείωσε η δράση, καθίσαμε με σοβαρότητα και ειλικρίνεια και μιλήσαμε για το πώς τα πήγε η δράση. Τα λάθη συζητήθηκαν τα οποία έχουν να κάνουν με τον τρόπο διαχείρισης του χρόνου. Συγκεκριμένα συζητήσαμε πώς θα μπορούσαμε να διαχειριστούμε το γεγονός ότι κάποιοι μονοπωλούν το χρόνο της δράσης και

αφηγούνται τις ιστορίες και έτσι κάποιιοι δεν προλαβαίνουν να μιλήσουν. Επιπλέον συζητήσαμε αν έπρεπε να παροτρύνουμε περισσότερο τους συμμετέχοντες να εμπλακούν στη δράση πιο ενεργά. Ακόμη μιλήσαμε για κάποιο μέλος της ομάδας που θέλησε να φύγει πριν την ολοκλήρωση της δράσης πράγμα που μας προβλημάτισε για το αν η δράση είναι αρκετά ενδιαφέρουσα.

Παρατηρήθηκε η πρώτη αλληλεπίδραση άντρα με γυναίκα και το πρώτο «σπάσιμο του πάγου» με την αναπαράσταση της κ. Βάσως.

Ένα άλλο σημείο στο οποίο κάναμε λάθος είναι ότι δεν είπαμε με σαφήνεια στους συμμετέχοντες τι ώρα θα τελειώσει η δράση. Κάποιο από τα μέλη έπρεπε/θέλησε να φύγει πριν το τέλος της συνάντησης πράγμα που αποσυντόνισε και τους υπόλοιπους.

Επίσης νιώσαμε εμείς οι παρατηρητές ότι υπήρχαν στιγμές που αν παρεμβαίναμε στη δράση θα είχαμε καλύτερο αποτέλεσμα δεδομένης της ιδιαιτερότητας του πλαισίου. Έτσι, συμφωνήσαμε όλες πώς στην πρώτη δράση της χρονογραμμής, έπρεπε να ήμασταν όλοι εμπυχωτές και να κάνουμε παράλληλα συμμετοχική παρατήρηση καθώς οι απαιτήσεις εμπύχωσης και διαχείρισης της ομάδας ήταν πολλές. Αποφασίσαμε λοιπόν πώς αν κρίνουμε πως κάποιες από τις δράσεις μας από δω και πέρα το απαιτούν θα είμαστε όλοι εμπυχωτές και θα κάνουμε συμμετοχική παρατήρηση.

Τέλος συμφωνήσαμε πως ήταν πολύ δύσκολο να παρατηρήσουμε την εμπλοκή και τη λεκτική και μη λεκτική επικοινωνία μεταξύ τους και να συμπληρώνουμε τις σχάρες παρατήρησης με μετρήσιμους όρους και έτσι αποφασίσαμε να παρατηρούμε και να συμπληρώνουμε τις σχάρες με περιγραφικούς όρους.

3^ο Ημερολόγιο LS

17-03-2015

Τόπος: Α' ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης 3 ώρες

Καραπατσούδη Δήμητρα

Στη σημερινή συνάντηση είχαμε σχεδιάσει να πραγματοποιήσουμε τρεις δράσεις: α) τη «Χωρογραμμή», β) το «γενεαλογικό δέντρο», γ) «Αξιολόγηση –Θερμόμετρα». Στην πρώτη δραστηριότητα στην οποία ήμουν εγώ μαζί με τη Ζωή εμπυχωτρίες ενώ οι υπόλοιπες ήταν παρατηρήτριες των συμμετεχόντων και των εμπυχωτών, οι συμμετέχοντες καλούνταν να σημειώσουν στο χάρτη τους «σταθμούς» της ζωής τους και έτσι να δοθεί η ευκαιρία σε όλους να δουν ότι έχουν κοινά στοιχεία και ότι οι διαδρομές τους συναντιούνται μέσα στο χώρο. Αυτή η δράση ήταν προγραμματισμένη να γίνει τη προηγούμενη φορά αλλά λόγω κακής ποιότητας του χάρτη που είχαμε στη διάθεση μας δε μπορέσαμε να την υλοποιήσουμε και έτσι πραγματοποιήθηκε σήμερα. Χρειαζόμασταν ένα συγκεκριμένο χάρτη για τη δράση αυτή που να είναι μεγάλος ώστε να τον βλέπουν οι ηλικιωμένοι και παράλληλα να είναι και ευρωπαϊκός και να έχει και κομμάτι της Καπαδοκίας και όπως είναι λογικό μας δυσκόλεψε να βρούμε κάτι που να ταιριάζει ακριβώς στις απαιτήσεις μας. Τελικά συμβιβαστήκαμε με ένα χάρτη στον οποίο κάναμε μια μικρή παρέμβαση προκειμένου να περιλαμβάνει τις όλες τις περιοχές που θέλαμε. Στο σημείο αυτό να σημειώσω ότι μας βοήθησαν κατά πολύ οι ατομικές συνεντεύξεις που πήραμε και επομένως ξέραμε εκ των προτέρων τους βασικούς σταθμούς της ζωής τους, πράγμα που μας βοήθησε στο σχεδιασμό της δράσης. Η κυρία Χρυσή ξεκίνησε πρώτη και συνέχισαν μετά και οι υπόλοιποι. Ο ρόλος μου θεωρώ πως ήταν υποστηρικτικός και άφηνα το «χώρο» στους συμμετέχοντες να αφηγηθούν τα γεγονότα της ζωής τους. Βέβαια βοήθησε το γεγονός ότι είχε ήδη προηγηθεί μια συνάντηση και επομένως το άγχος μου ήταν σαφώς μειωμένο.

Η επόμενη δράση ήταν να σχηματίσουμε μαζί με τους συμμετέχοντες το γενεαλογικό τους δέντρο. Και σε αυτό το σημείο είχαμε τεχνικές δυσκολίες διότι το εκτυπωμένο πρότυπο γενεαλογικού δέντρου συνειδητοποιήσαμε πως δεν ήταν το κατάλληλο. Κυριολεκτικά την τελευταία στιγμή το αλλάξαμε, το φωτοτυπήσαμε και το χρησιμοποιήσαμε στη δράση μας. Σε αυτή τη δράση κάναμε όλες συμμετοχική παρατήρηση. Όλοι συμμετείχαν με όρεξη με τη βοήθεια τη δικιά μας βέβαια. Σίγουρα ήταν πιο χαλαροί σε αυτή τη συνάντηση και η εμπλοκή τους ήταν σε μεγαλύτερο βαθμό. Σηκώθηκαν από τις θέσεις χωρίς ιδιαίτερη προτροπή και κόλλησαν το γενεαλογικό τους δέντρο στον ατομικό τους πίνακα. Μίλησαν μεταξύ τους πολύ περισσότερο και αντάλλαξαν ιστορίες.

Στην προηγούμενη συνάντηση τους είχαμε προτείνει να φέρουν αντικείμενα/φωτογραφίες που έχουν ιδιαίτερη σημασία για αυτούς, ώστε, να τα αξιοποιήσουμε στις δράσεις μας. Προς έκπληξη μεγάλη ανταποκρίθηκαν σχεδόν όλοι και έφεραν πολλά και σημαντικά πράγματα. Τους εξηγήσαμε βέβαια πως θα τα κρατήσουμε με προσοχή και θα τα αξιοποιήσουμε την επόμενη φορά αλλά ήθελαν τόσο πολύ να μας εξηγήσουν για τα αντικείμενα και τις φωτογραφίες που ήταν αδύνατον να τους αρνηθούμε και έτσι κάποιες ιστορίες που συνοδεύουν τα αντικείμενα τους ακούστηκαν. Δεν ήταν κάτι που είχαμε σχεδιάσει και ίσως και να μην το διαχειριστήκαμε καλά γιατί δεν έγινε οργανωμένα, κάποια μέλη ήδη είχαν αποχωρήσει και δεν ακούστηκαν σε όλους όλες οι ιστορίες.

Στη συνάντηση ανατροφοδότησης σημειώσαμε και πάλι πως πρέπει να είμαστε ακόμα πιο σαφείς στην ώρα λήξης της συνάντησης καθώς προς το τέλος κάποιοι νόμισαν ότι τελειώσαμε και έφυγαν χωρίς να προλάβουμε να τους δώσουμε το «θερμόμετρο» αξιολόγησης της δράσης. Συμφωνήσαμε πως αυτή η φορά ήταν πολύ καλύτερη μιας και το κλίμα ήταν πιο χαλαρό, η αλληλεπίδραση μεταξύ των μελών μεγαλύτερη και η εμπλοκή τους ικανοποιητική. Κατά τη διάρκεια της δράσης, τα μέλη της ομάδας σχολίαζαν είτε λεκτικά, είτε μη λεκτικά μεταξύ τους, αλλά και με το μέλος της ομάδας που ήταν όρθιο και σχεδίαζε τη χωρογραμμή του. Μάλιστα έκαναν διευκρινιστικές ερωτήσεις κατά τη διάρκεια της αφήγησης και κάθε μέλος απαντούσε πρόθυμα. Αξιοσημείωτη ήταν η παρέμβαση της κ. Βάσως στην αφήγηση της κ. Σοφίας, στην οποία υπενθύμισε και άλλα μέρη που είχε πάει και ξέχασε να τα αναφέρει.

Ένα γεγονός που μας προβληματίσε είναι ότι ο κύριος Κυριάκος ο οποίος είναι Ιεχωβάς στο θρήσκευμα, πλησίασε κάποιες από εμάς και μας έδωσε ένα φυλλάδιο για να πάμε σε μια εκδήλωση θρησκευτικού περιεχόμενου και παράλληλα έκανε και ένα μικρό κήρυγμα. Συζητήσαμε πώς θα μπορούσαμε να το διαχειριστούμε ώστε να μην έχουμε αντιδράσεις από τα άλλα μέλη της ομάδας.

Επίσης συμφωνήσαμε όλες ότι η ανταπόκριση τους στο να φέρουν αντικείμενα ήταν μεγάλη και μας εξέπληξε ευχάριστα. Το επόμενο βήμα ήταν να μπορέσουμε να παρουσιάσουμε όλα τα αντικείμενα ανεξαιρέτως ακόμα και αυτά που φαινομενικά είναι αδιάφορα ώστε να μην ματαιώσουμε κανέναν από τους συμμετέχοντες.

4^ο Ημερολόγιο LS

20-03-2015

Τόπος: Α΄ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης 3 ώρες

Καραπατσούδη Δήμητρα

Κύρια εμπυχωτρία της συνάντησης αυτής ήταν η Βαλεντίνα Σωκράτους ενώ οι υπόλοιπες κάναμε συμμετοχική παρατήρηση ως προς την εμπλοκή των συμμετεχόντων και τη λεκτική και μη λεκτική επικοινωνία αλλά και ως προς τον τρόπο διαχείρισης της ομάδας της κύριας εμπυχωτριάς υποβοηθώντας την στο έργο της όταν υπήρχε ανάγκη. Στόχος της συνάντησης αυτής είναι με αφορμή προσωπικές φωτογραφίες και αντικείμενα που είναι σημαντικά για τους συμμετέχοντες και με την παρότρυνση της εμπυχωτριάς να διηγηθούν τις ιστορίες που τις συνοδεύουν. Σε προηγούμενη συνάντηση είχαμε παροτρύνει τους συμμετέχοντες να φέρουν αγαπημένα αντικείμενα ή φωτογραφίες ώστε να προετοιμαστούμε και βάσει αυτών να σχεδιάσουμε την παρούσα συνάντηση. Κάποιοι αρχικά είχαν πει ότι δεν έχουν πολλές φωτογραφίες ή τις έχουν στο χωριό και κάποιοι δέχτηκαν από την πρώτη στιγμή, ωστόσο όλοι εκτός από τον κ. Αριστείδη ανταποκρίθηκαν θετικά. Ο κ. Αριστείδης στην επόμενη συνάντηση μας αποκάλυψε ότι είχε φέρει μαζί του φωτογραφίες αλλά δε θέλησε να τις δείξει, όμως αισθάνθηκε έτοιμος σε κάποια από τις επόμενες συναντήσεις και μοιράστηκε κι αυτές τις ιστορίες του με τους άλλους.

Τη ώρα λοιπόν που ετοιμάζαμε το χώρο για την 4^η συνάντηση και περιμέναμε να συγκεντρωθούν όλοι οι συμμετέχοντες, χτυπάει την πόρτα μια κυρία και μας λέει ότι έμαθε για τις συναντήσεις μας και θα ήθελε και αυτή να συμμετέχει. Εμείς ήμασταν αρχικά διστακτικές καθώς είχαμε φτάσει ήδη στην τέταρτη συνάντηση και η ομάδα είχε κάπως διαμορφωθεί. Κοιταχτήκαμε μεταξύ μας και συμφωνήσαμε τελικά να τη δεχτούμε στην ομάδα, μιας και οι γυναίκες της ομάδας ήταν λιγότερες από τις άντρες και ήταν έτσι μια ευκαιρία να ισορροπήσουμε τα μέλη της ομάδας ως προς το φύλο. Η κυρία αυτή λοιπόν που λεγόταν Φωτεινή ήρθε προετοιμασμένη φέρνοντας μαζί και τις φωτογραφίες της βάση των οποίων θα μας διηγούνταν ιστορίες. Σε μια χαρτοπετσέτα ήταν τυλιγμένες οι φωτογραφίες που ήθελε να μας δείξει. Είχε πει ότι

ήταν φωτογραφίες από το παιδομάζωμα. Τις σκανάρουμε ώστε να τις δείξουμε και στους υπόλοιπους που σιγά σιγά είχαν καταφθάσει.

Η εμψυχώτρια καλωσορίζει τους συμμετέχοντες και συστήνει την κ. Φωτεινή και στα υπόλοιπα μέλη της ομάδας ώστε να γνωριστούμε όλοι μαζί και να ξεκινήσουμε τη δράση μας. Πρώτος μίλησε ο κ. Κυριάκος ο οποίος μας έδειξε φωτογραφίες που ήταν νέος ελεύθερος στην Ελλάδα αλλά και φωτογραφίες που τραβήχτηκαν στη Γερμανία που απεικόνιζαν τον ίδιο και το 2^ο αυτοκίνητο του. Προφανώς ύστερα από τα δύσκολα χρόνια στέρησης που πέρασε, η απόκτηση αυτοκινήτου ήταν για τον ίδιο σημαντικό απόκτημα και θέλησε από τη μια να το τραβήξει φωτογραφία και από την άλλη επέλεξε να το δείξει στην ομάδα. Επιπλέον μας έδειξε τη φωτογραφία της γυναίκας του που του την είχε δώσει όταν ήταν αρραβωνιασμένοι και τη φυλούσε στο άλμπουμ του.

Ο κ. Περικλής μας είχε δηλώσει ότι δεν έχει φωτογραφίες στο σπίτι του στην Αλεξανδρούπολη αλλά τις έχει στο χωριό και αδυνατεί να τις φέρει, επομένως περιορίστηκε σε κάποιες πρόσφατες φωτογραφίες με τα εγγόνια και σε εκδηλώσεις του ΚΑΠΗ που συμμετείχε.

Κατόπιν, ο κ. Λυμπέρης μας έδειξε φωτογραφίες από το γάμο του στα Πετρωτά του Ν. Έβρου το 1959 με τη νύφη να φορά κόκκινο φουστάνι και οι γυναίκες καλεσμένες να φορούν παραδοσιακές στολές. Μας φάνηκε λίγο περίεργο αυτό, καθώς θεωρήσαμε ότι το '59 δεν είναι τόσο παλιά που να δικαιολογεί τις παραδοσιακές φορεσιές αλλά ύστερα από διευκρινίσεις του κ. Λυμπέρη στο χωριό οι γυναίκες οι μεγάλες τις φορούσαν τις στολές. Επίσης μας έδειξε και πολλές φωτογραφίες σε αγροτικές εργασίες, στους δρόμους, στις αυλές, έξω από το σχολείο στα Πετρωτά αλλά και από το ταξίδι του στη Σάμο που πήγε στις σχολές κτλ.

Στη συνέχεια μας μίλησε ο κ. Δημήτρης ο οποίος παρόλο το μεγάλο της ηλικίας του, θυμήθηκε και μας έφερε τις λιγοστές φωτογραφίες που είχε. Μία από αυτές τον απεικόνιζε όταν ήταν φαντάρος και με την ευκαιρία μοιράστηκε με την ομάδα κάποιες πληροφορίες για το διάστημα που ήταν φαντάρος κατά τη διάρκεια του εμφυλίου.

Στη συνέχεια η κ. Βάσω μας έδειξε φωτογραφίες από τις γειτονιές της Καβάλας τη δεκαετία του '40 και του '50 και κάποιες φωτογραφίες από τους προ-παππούδες της οι οποίες ήταν τραβηγμένες στην Καπαδοκία στα μισά ή στα τέλη του 19^{ου} αιώνα.

Επίσης πολλές από τις φωτογραφίες που επέλεξε να μας δείξει ήταν από την κατασκήνωση που πήγαινε στα 17-18 της χρόνια και μιλούσε με πολύ αγάπη για την περίοδο αυτή.

Όταν ήρθε η σειρά της κ. Φωτεινής να μιλήσει, λέει για μια φωτογραφία ότι «είναι από το παιδομάζωμα όπως το λέτε εσείς εδώ» και όλοι μένουν έκπληκτοι. Κατευθείαν μονοπώλησε το ενδιαφέρον –κυρίως των ανδρών- και όλοι ακούγαμε τις ιστορίες με προσοχή. Παρόλο που ήρθε στην ομάδα στην τρίτη συνάντηση, εντάχθηκε κατευθείαν. Σε κάποιο σημείο λέει «λέγατε οι έλληνες ότι με το ζόρι μας πήραν από τις μάνες, έκλαιγαν, δεν ήθελαν όχι όχι όχι για να γλιτώσουμε» Στο σημείο αυτό ο κ. Δημήτρης ο οποίος πολέμησε στον εμφύλιο ήθελε να προσθέσει κάτι αλλά λόγω πίεσης χρόνου και μάλλον κακώς το αναβάλλαμε για το τέλος. Ο χρόνος όμως περνούσε και οι υπόλοιποι έπρεπε να πουν κι αυτοί τις ιστορίες τους. Θεωρήσαμε πως θα τους ματαιώναμε αν δε μιλούσαν έστω και λίγο και για το λόγο αυτό αναγκαστήκαμε με τη σύμφωνη γνώμη των συμμετεχόντων να διακόψουμε τη διήγηση της και να τη συνεχίσουμε σε μια κατ' ιδίαν συνέντευξη όπως και έγινε.

Η σειρά της κ. Χρυσής ήρθε στη συνέχεια όπου μας έδειξε πολλές φωτογραφίες που ήταν κοριτσάκι στη Ν. Βύσσα Ν. Έβρου, από την Γερμανία που δούλεψε αλλά και πολλές φωτογραφίες πρόσφατες σχετικά από τα χορευτικά σχήματα που συμμετείχε και από τα ταξίδια που έκανε. Επιπλέον έφερε και πολλά αντικείμενα, υφαντά και δικιές της κατασκευές που ήθελε να μας δείξει. Συγκεκριμένα έφερε μια κούκλα για την οποία μιλούσε με πολύ χαρά και καμάρι, λέγοντας χαρακτηριστικά «αυτή είναι το κορίτσι μας που έχουμε στο σπίτι μας», την οποία την αγόρασε στη Γερμανία και στη συνέχεια μόνη της, της έραψε Βυσσιώτικη φορεσιά και τη στόλισε στο σπίτι της.

Σε όλες τις αφηγήσεις είναι σημαντικό ότι οι συμμετέχοντες αλληλεπιδρούσαν, αντάλλασαν εμπειρίες και συμπλήρωναν ο ένας τον άλλο. Στο τέλος ο κ. Δημητρης που πολέμησε με την κυβέρνηση είπε πως όταν έγινε το «παιδομάζωμα» που ανέφερε η κ. Φωτεινή ο ταξίαρχος διέταξε να γίνει «παιδομάζωμα» από το στρατό. Για την ακρίβεια όσα παιδιά είχαν μείνει τα μάζευαν με αυτοκίνητα και τα πηγαίνανε στην Έδεσσα. Λέει χαρακτηριστικά «παιδομάζωμα κάναμε κι εμείς». Δυστυχώς λόγω της αναστάτωσης που επικρατούσε στο τέλος της συνάντησης, τα λεγόμενα του δεν εισακούστηκαν από τους υπόλοιπους ώστε να επιτευχθεί διάλογος και

αλληλεπίδραση επί του θέματος. Ολοκληρώνοντας τη συνάντηση, δόθηκαν ως συνήθως τα θερμόμετρα στους συμμετέχοντες ώστε να αξιολογήσουν τη συνάντηση.

Στη συνάντηση ανατροφοδότησης συζητήσαμε για την παρουσία και τις ιστορίες της κ. Φωτεινής και προβληματιστήκαμε αν πράξαμε σωστά που διακόψαμε την αφήγηση της παρόλο που μονοπωλούσε το ενδιαφέρον όλων. Συμφωνήσαμε πως καλώς πράξαμε μιας και έπρεπε να δώσουμε το βήμα και στους υπόλοιπους συμμετέχοντες να μιλήσουν για τα προσωπικά τους βιώματα. Ακόμα ένα θέμα που συζητήσαμε είναι ότι μερικά ζητήματα που αφορούν στο σχεδιασμό της δράσης λύνονται ύστερα από πρωτοβουλία μερικών από τους συμμετέχοντες χωρίς να ενημερώνονται όλα τα μέλη της ομάδας πράγμα που φέρνει τους τελευταίους προ τετελεσμένου και δημιουργεί μικροπαρεξηγήσεις. Συζητήσαμε λοιπόν σε ποιο βαθμό «επιτρέπεται» να αλλάζουν ζητήματα σχεδιασμού της δράσης την τελευταία στιγμή χωρίς να μπαίνει σε κίνδυνο η συνοχή της ομάδας εμψυχωτών και φυσικά η επίτευξη του στόχου. Σε αυτό το σημείο τέθηκαν και ζητήματα αρμοδιοτήτων, δηλαδή, ποιος μπορεί να κάνει τι και πότε. Έχω την αίσθηση ότι δεν εκμεταλλευτήκαμε τις δυνατότητες του καθενός στο έπακρο και αμφιβάλλω αν βρήκαμε κάποια λύση στο συγκεκριμένο ζήτημα.

Επιπλέον, μιλήσαμε για το θέμα ότι οι συμμετέχοντες έχουν την κουλτούρα καφενείου και μιλάνε όλοι μαζί με αποτέλεσμα να μην ακούγονται οι ιστορίες από όλους. Το πρόβλημα αυτό απαιτεί διακριτικότητα και λεπτό χειρισμό δεδομένης της ιδιαιτερότητας του πλαισίου.

5^ο Ημερολόγιο LS

24-03-2015

Τόπος: Α΄ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης 3 ώρες

Καραπατσούδη Δήμητρα

Η πρώτη δράση της παρούσας συνάντησης είχε ως εμψυχώτρια την Έφη Ανδρεάδου και στόχος της ήταν να παροτρύνουμε τους συμμετέχοντες να επικοινωνήσουν στο μέλλον τις ιστορίες τους και το οπτικό υλικό (φωτογραφίες, αντικείμενα) με το ευρύ

κοινό και να τους δώσουμε να καταλάβουν ότι οι ιστορίες τους έχουν νόημα τόσο για τους ίδιους που τις αφηγούνται όσο και για τους υπόλοιπους που τις διαβάζουν. Οι υπόλοιπες της ομάδας παρατηρούσαν τους συμμετέχοντες ως προς την εμπλοκή τους και τη λεκτική και μη λεκτική επικοινωνία ενώ αν υπήρχε ανάγκη έκαναν συμμετοχική παρατήρηση.

Εφόρμηση για την προσπάθεια αυτή στάθηκε το animation “The Fantastic Flying Books of Mr Morris Lessmore”. Κατά το σχεδιασμό της δράσης αυτής είχαμε ενδιαασμούς αν ένα βίντεο το οποίο είναι animation και έχει αρκετά συμβολικά στοιχεία θα άρμοζε σε ανθρώπους της ηλικίας αυτής και θα γινόταν αρκετά κατανοητό ώστε να τους κινήσει το ενδιαφέρον και να ξυπνήσει μέσα τους την ανάγκη να μοιραστούν τις ιστορίες τους. Τελικά αποφασίσαμε να το προβάλουμε δεδομένου ότι ως περιεχόμενο αποτελούσε εξαιρετική κινητοποίηση για το σκοπό που επιδιώκαμε και επιπλέον αποφασίσαμε να το συνοδέψουμε με την αφήγηση της ιστορίας από το ομώνυμο βιβλίο ώστε να γίνουν περισσότερο κατανοητά κάποια από τα συμβολικά στοιχεία που περιείχε.

Τελικά δε δυσανασχέτησε κανένας με την «παιγνιώδη» θα λέγαμε μορφή της δράσης, αλλά αποδείχτηκε ότι κακώς είχαμε ενδιαασμούς καθώς όλοι ανεξαιρέτως οι συμμετέχοντες το παρακολούθησαν με προσοχή το βίντεο και σχετικά γρήγορα κατάλαβαν οι περισσότεροι το συμβολισμό του. Όταν τους ρωτήθηκε από την εμπυχωτρία για ποιο λόγο πιστεύουν ότι τους δείξαμε αυτό το βίντεο απάντησαν: «γιατί η ζωή μας είναι ένα παραμύθι και όλο ιστορίες». Ύστερα από δική μας παρότρυνση απάντησε ένας «αν δεν γραφτούν οι ιστορίες του καθενός χάνονται οπωσδήποτε», και κάποιος άλλος «όταν κάτι δεν το λες ξεχνιέται», ενώ κάποιος άλλος λέει «γι’ αυτό φυσικά και θέλουμε να τα γράψουμε, για να τα διαβάζουν, γι αυτό ερχόμαστε εδώ». Σε κάποιο σημείο που η εμπυχωτρία ρώτησε αν έχουν διαβάσει βιβλία υπήρξε ένας αρνητισμός από τους συμμετέχοντες καθώς είπαν ότι στην εποχή τους δεν είχαν λεφτά για να αγοράζουν βιβλία και επομένως να διαβάζουν αλλά και χρόνο διότι έπρεπε να βοηθήσουν την οικογένεια στις αγροτικές δουλειές και τις δουλειές του σπιτιού. Τελικά το θέμα ξεπεράστηκε όταν αμέσως μετά ειπώθηκε ότι η ερώτηση αυτή έγινε με σκοπό να τους προϊδεάσουμε για το λεύκωμα που θα θέλαμε να κάνουμε προς τιμήν τους. Στην αρχή κάποιοι ήταν διστακτικοί, αλλά όταν δόθηκαν περαιτέρω διευκρινίσεις για το σχεδιασμό του

λευκώματος αλλά και όταν ειπώθηκε ότι δεν υπάρχει οικονομικό όφελος από μέρους μας, ανταποκρίθηκαν θετικά. Η αλληλεπίδραση μεταξύ τους είναι αρκετά μεγάλη κυρίως μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου. Επιπλέον τους προτείναμε το λεύκωμα αυτό να παρουσιαστεί στο πλαίσιο μιας εκδήλωσης που θα γίνει προς τιμήν τους και δέχτηκαν με χαρά. Η συνάντηση κλείνει με τη συμπλήρωση των θερμόμετρων που μας βοηθούν για την αξιολόγηση της δράσης μας. Πλέον οι συμμετέχοντες συμπληρώνουν το θερμόμετρο αξιολόγησης με άνεση και πολλά χαμόγελα.

Στη συνάντηση ανατροφοδότησης για άλλη μια φορά συζητούμε το γεγονός ότι οι συμμετέχοντες μιλούν μεταξύ τους ή μιλούν όλοι μαζί με αποτέλεσμα να μην ακούγεται τελικά κανένας και να δυσκολεύει το έργο της εμπυχωτριάς. Επιπλέον συζητήσαμε για το πώς θα μπορούσαμε να διαχειριστούμε τη διστακτικότητα κάποιων να δημοσιοποιήσουν τις ιστορίες τους. Επιπλέον συζητήσαμε για τις αντιδράσεις των συμμετεχόντων στο αρκετά συμβολικό βίντεο εφόρμησης που προβάλλαμε. Πιστεύω πως οι περισσότεροι κατάλαβαν το περιεχόμενο του αλλά ύστερα από μεγάλη καθοδήγηση δική μας. Επιπλέον συζητήσαμε για το σημείο εκείνο της δράσης που εμπυχωτρία ρώτησε τους συμμετέχοντες αν διαβάζουν βιβλία. Θεωρώ ότι η πρόθεση της δεν ήταν τους ελέγξει ή να τους κριτικάρει αλλά κάποιοι παρεξηγήθηκαν και ίσως δεν έπρεπε να ειπωθεί κάτι τέτοιο κατ' αυτό τον τρόπο.

Ένα άλλο θέμα που με προβληματίσε πολύ στην παρούσα συνάντηση είναι οι ιστορίες που θα ήθελε ο κύριος Κυριάκος να συμπεριλάβει στο Λεύκωμα. Ήμασταν βέβαιες ότι θα ήθελε να συμπεριλάβει ιστορίες που να αφορούν τα θρησκευτικά του πιστεύω και αυτό έμενα με φόβισε. Από τη μια ήθελα να δοθεί πλήρη ελευθερία στις επιλογές των συμμετεχόντων και από την άλλη δεν ήθελα το λεύκωμα να έχει τη μορφή προσηλυτιστικού κειμένου. Το ζήτημα έμεινε ανοιχτό και αποφασίσαμε να πάρουμε και τη γνώμη του επόπτη μας.

Τέλος υπήρξε μια άβολη στιγμή, κατά τη γνώμη μου, στην οποία τέθηκε στην ομάδα το ζήτημα των πνευματικών δικαιωμάτων του προγράμματος εμπύχωσης και του φωτογραφικού υλικού. Για μένα υπήρξε μια εξαιρετικά δυσάρεστη στιγμή γιατί τέθηκαν ζητήματα εμπιστοσύνης και αξιοπιστίας. Η αλήθεια είναι ότι ήταν μια συζήτηση που έπρεπε να γίνει εξ αρχής ώστε να αποφευχθούν τυχόν παρεξηγήσεις. Ξεκαθαρίστηκε και συμφωνήθηκε ομόφωνα ότι τα πνευματικά δικαιώματα ανήκουν

αποκλειστικά σε εμάς τις πέντε ενώ στο περιεχόμενο των συνεντεύξεων έχει πρόσβαση πέρα από εμάς και ο επόπτης μας, ο κ. Δαλκαβούκης.

6^ο Ημερολόγιο LS

27-03-2015

Τόπος: Α΄ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης 3 ώρες

Καραπατσούδη Δήμητρα

Στη σημερινή συνάντηση είχαμε ως κύριο στόχο να καλλιεργήσουμε στους συμμετέχοντες τη σημασία να μοιράζεται κανείς τις μνήμες του και τις ιστορίες του μέσω μιας «ζωντανής βιβλιοθήκης» πράγμα που αποτελεί και τον πρωταρχικό στόχο αυτής της πρακτικής. Αφού λοιπόν την προηγούμενη φορά ανταποκρίθηκαν θετικά ως προς τη δημιουργία λευκώματος με περιεχόμενο τις «ιστορίες» τους, σήμερα τους προτείναμε να γίνει η παρουσίαση του λευκώματος μέσω μιας εκδήλωσης και παράλληλα να λειτουργήσει μια ζωντανή βιβλιοθήκη στην οποία τα «βιβλία» θα είναι οι ίδιοι και οι ιστορίες τους. Προκειμένου να τους προϊδεάσουμε για τη δημιουργία ζωντανής βιβλιοθήκης προβάλλαμε ένα animation με τίτλο «**The Piano - Amazing Short - Animation by Aidan Gibbons, Music by Yann Tiersen**». Πρόκειται για μια δίλεπτη ταινία κινουμένων σχεδίων μικρού μήκους του Aidan Gibbons με τη συνοδεία της μουσικής "Comptine d'un autre été: L'après-midi" του Yann Tiersen από την ταινία "Amélie". Ξέραμε εκ των προτέρων ότι το βίντεο πιθανόν να μη γινόταν απόλυτα κατανοητό από όλους εξαιτίας των εναλλαγών των εικόνων στο χρόνο. Ωστόσο ρισκάραμε και το προβάλλαμε καθώς αποτελούσε κατά τη γνώμη μια εξαιρετική κινητοποίηση για να προκαλέσουμε συζήτηση και αλληλεπίδραση μεταξύ τους σχετικά με τις μνήμες και τη σημασία τους στη ζωή των ανθρώπων. Με μεγάλη παρότρυνση των εμπυχωτών ειπώθηκαν κάποιες ιδέες για τι είναι οι μνήμες και πόσο σημαντικό ρόλο έχουν και στη συνέχεια οι εμπυχωτρίες τόνισαν πόσο έντονα συναισθήματα βίωσαν κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων που οι ηλικιωμένοι εξιστορούσαν γεγονότα ζωής. Τους τέθηκε λοιπόν το ερώτημα αν θα μπορούσαν και άλλα άτομα να βιώσουν έντονα συναισθήματα ακούγοντας δια ζώσης τις ιστορίες τους από τους ίδιους. Στο σημείο αυτό τους προτείνεται η ιδέα της

ζωντανής βιβλιοθήκης και δίνονται εξηγήσεις τι είναι και πώς στήνεται μια ζωντανή βιβλιοθήκη. Κάποιοι συμφωνούν με την ιδέα και προτείνουν και τρόπους υλοποίησης της, κάποιοι φαίνονται όμως πιο διστακτικοί. Κατά βάθος όμως όλοι ήθελαν να είναι πρωταγωνιστές μιας εκδήλωσης και να λάβουν την αναγνώριση από τους οικείους τους.

Στη συνέχεια αφού κλείσει το θέμα με τη ζωντανή βιβλιοθήκη συνεχίζουμε με την αφήγηση των ιστοριών του κ. Αριστείδη με αφορμή τις φωτογραφίες του που τελικά μας έδειξε. Για την ακρίβεια, μας αποκάλυψε ότι και τις προηγούμενες φορές είχε φέρει φωτογραφίες όμως ήταν διστακτικός να τις δείξει και στους υπόλοιπους. Επίσης προβάλλονται και οι φωτογραφίες της κ. Σοφίας και παράλληλα η ίδια μας αφηγείται τα περασμένα με νοσταλγία.

Η συνάντηση κλείνει με την καθιερωμένη αξιολόγηση της συνάντησης μας με τη συμπλήρωση των θερμόμετρων.

Στη συνάντηση ανατροφοδότησης συζητήσαμε το θέμα του κ. Κυριάκου και πώς θα το διαχειριστούμε. Η συμβουλή του επόπτη μας ήταν να μην τον λογοκρίνουμε ακόμα κι αν ο κ. Κυριάκος επέλεγε να ενταχθεί στο λεύκωμα η ιστορία με το πώς αποφάσισε να αλλαξοπιστήσει και να γίνει μάρτυρας του Ιεχωβά. Επίσης συζητείται πιο έντονα κατά πόσο αυτό που κάνουμε είναι αρκετά κατευθυντικό και κατά πόσο αποτελεί «εμψύχωση» ή ενέχει στοιχεία εμψύχωσης. Επιπλέον, ειπώθηκε πως το βίντεο που επιλέξαμε να προβάλλουμε παρόλο που είχε αρκετά συμβολικό χαρακτήρα, βοήθησε τελικά στη δημιουργία συζήτησης σχετικά με τη «ζωντανή βιβλιοθήκη». Βέβαια η δική μας καθοδήγηση με ερωτήσεις και παραδείγματα υπήρξε πολύ μεγάλη ώστε να παραμένει η ομάδα εντός θέματος και προς τη σωστή κατεύθυνση.

7^ο Ημερολόγιο LS

31-03-2015

Τόπος: Α΄ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης 3 ώρες

Καραπατσούδη Δήμητρα

Στη σημερινή συνάντηση είχαμε σχεδιάσει να επεξεργαστούμε σε συνεργασία με τους συμμετέχοντες ποιες ιστορίες θα ήθελαν να συμπεριλάβουν στο λεύκωμα και να αφηγηθούν κατά τη λειτουργία της «Ζωντανής Βιβλιοθήκης». Κάθε μία από εμάς λοιπόν συζητούσε με τα άτομα που πήρε συνέντευξη για τις ιστορίες τους, προσέθεταν νέα στοιχεία, άλλαζαν μερικά μέχρι τελικά η ιστορία να πάρει την τελική της μορφή. Εγώ μίλησα με την κ. Σοφία και την κ. Βάσω των οποίων οι ιστορίες εμπλουτίστηκαν με νέα συμβάντα και συναισθήματα. Δουλεύαμε λοιπόν σε μικρές ομάδες στο χώρο και επικρατούσε φασαρία η οποία όμως είχε εποικοδομητικό χαρακτήρα. Το κλίμα ήταν πολύ ευχάριστο και όλοι ήταν πιστεύω πολύ χαρούμενοι τόσο για το λεύκωμα όσο για τη ζωντανή βιβλιοθήκη που σχεδιάζαμε. Στο διάστημα που δεν εργαζόμουν με κάποια από τις συμμετέχουσες που προανέφερα βοηθούσα τις συν-εμπυχώτριες είτε στη βιντεοσκόπηση είτε στην εκμαίευση ιστοριών. Ήμουν παρούσα λοιπόν όταν η Ζωή συζητούσε με τον κ. Κυριάκο, με πολύ σεβασμό και δίνοντας του την απόλυτη ελευθερία του επεσήμανε πολλές φορές ότι μπορεί να επιλέξει να συμπεριληφθεί στο λεύκωμα οποιαδήποτε ιστορία ο ίδιος επιθυμεί. Ο κ. Κυριάκος –όπως άλλωστε ήταν αναμενόμενο- επιλέγει να εντάξει την ιστορία που «ένας μεσόκοπος γεροντάκος» όπως χαρακτηριστικά λέει τον πλησίασε και του μίλησε για την Αγία Γραφή. Η ιστορία αυτή δεν είναι άλλη από αυτήν που εξιστορεί για την αλλαγή της πίστεως του. Επίσης ήμουν παρούσα στη συνομιλία της Ζωής με τον κ. Περικλή ο οποίος με πολύ δυσκολία εξιστορούσε μεμονωμένα γεγονότα της ζωής του παρόλη τη βοήθεια και διευκόλυνση της Ζωής για κάτι περισσότερο. Η συνάντηση κλείνει ως συνήθως με την συμπλήρωση των θερμόμετρων.

Στη συνάντηση ανατροφοδότησης συζητούμε για τον ενθουσιασμό τους να συμμετέχουν στην εκδήλωση και να εντάξουν τα βιώματα τους σε ένα βιβλίο που μπορούν να διαβάσουν τα παιδιά και τα εγγόνια τους. Φυσικά το θέμα του κ. Κυριάκου έρχεται στο προσκήνιο και αποφασίζουμε να ακολουθήσουμε τη συμβουλή του επόπτη μας και να μην τον λογοκρίνουμε τουλάχιστον στις ιστορίες που θα συμπεριληφθούν στο λεύκωμα. Για το ποιες ιστορίες θα αφηγούνταν στη «Ζωντανή Βιβλιοθήκη» ήμασταν σε σκέψη αν θα του ζητούσαμε ευγενικά να μην τις εξιστορήσει προκειμένου να μην έρθουν σε δύσκολη θέση οι παραβρισκόμενοι. Ένα

άλλο θέμα που συζητήσαμε και διαφωνήσαμε είναι αν πρέπει να συμπεριλάβουμε τις ιστορίες τους αυτολεξεί ή να τις προσαρμόσουμε. Αποφασίσαμε να ζητήσουμε τη συμβουλή του επόπτη μας.

8^ο Ημερολόγιο LS

03-04-2015

Τόπος: Α΄ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης 3 ώρες

Καραπατσούδη Δήμητρα

Σε αυτή τη συνάντηση δε μπόρεσα να παραβρεθώ εξαιτίας της ασθένειας μου. Κάποια άλλη εμψυχώτρια ανέλαβε να συζητήσει σε ατομικό επίπεδο με τους συμμετέχοντες που μου αναλογούσαν.

1^ο Ημερολόγιο LS

03-03-2015

Τόπος: Α΄ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης: 2 ώρες

Μιλτσακάκη Ζωή

Σήμερα έγινε επιτέλους η πρώτη επίσημη συνάντηση με τους ηλικιωμένους που είχαν δηλώσει εγγράφως κατά τη διάρκεια των ανεπίσημων επαφών μας που είχαν προηγηθεί μέρες πριν, στο καφενείο του Κ.Α.Π.Η, στις αίθουσες χορού, χορωδίας και διαλέξεων ότι επιθυμούν να συμμετάσχουν στο πρόγραμμα της πρακτικής μας.

Η αγωνία μου είχε κορυφωθεί λίγο πριν ξεκινήσει η Έφη Ανδρεάδου ως εμψυχώτρια να εξηγήει το θέμα του προγράμματος και το λόγο της απόφασής μας να επιχειρήσουμε το σχεδιασμό και την υλοποίηση μιας σειράς δραστηριοτήτων με πρωταγωνιστές και ερευνώμενους παράλληλα τους ίδιους. Η ένταση που αισθάνθηκα

τα πρώτα δέκα λεπτά λίγο πριν από την προσέλευση των ηλικιωμένων οφειλόταν στο γεγονός ότι «χρέωσα» την ενδεχόμενη μη ανταπόκριση τους στην πρόσκληση γνωριμίας και συμμετοχής στη συνέχεια, σε εμένα, στα τυχόν μη πειστικά επιχειρήματα που είχα χρησιμοποιήσει όλο εκείνο το διάστημα της ενημέρωσης και προετοιμασίας που κάναμε σε καθημερινή σχεδόν βάση. Πίσω από το άτυπο καλοσώρισμα και την κουβέντα που ξεκινήσαμε με τους πρώτους που κατέφθαναν η σκέψη μου ήταν πάντα σε εκείνους που δεν είχαν ακόμη εμφανιστεί ή δεν απαντούσαν στο τηλεφώνημα υπενθύμισης. Εκείνο που με βοήθησε εν τέλει να ξεπεράσω την ένταση και το στρες που ένιωθα ήταν η θετική ανταπόκριση των ηλικιωμένων στη συνάντηση γνωριμίας και ενημέρωσης, ένα κομμάτι του προγράμματος αρκετά δύσκολο που ωστόσο η εμπυχώτρια το διαχειρίστηκε άψογα και δημιούργησε τις κατάλληλες συνθήκες για να αυτοσυστηθεί με τον δικό της ξεχωριστό τρόπο η καθεμία από εμάς και στη συνέχεια ο κάθε ένας από τους ηλικιωμένους.

Το ότι τους δείξαμε από την αρχή πως είμαστε μια ομάδα δεμένη και αποφασισμένη να τους βοηθήσει να εκφραστούν και να ακουστούν οι ιστορίες τους, τονίζοντας πως πρόθεσή μας ήταν να μάθουμε την άρρητη ιστορία που επηρέασε τόσο τη δική τους ζωή όσο και τις ζωές άλλων ανθρώπων και πιθανότατα και τις δικές μας σήμερα με την προϋπόθεση ότι τίποτα δεν θα κοινοποιούνταν δίχως τη δική τους θέληση, ήταν καθοριστικός παράγοντας για την αποδοχή μας εκ μέρους τους.

Στη συνεδρία που ακολούθησε μετά τη λήξη της πρώτης μας συνάντησης διατυπώθηκε από την καθεμιά μας η γενική αρχικά εντύπωση που αποκομίσαμε από την πρώτη επίσημη επαφή και συζητήσαμε εάν έγινε κατανοητό το θέμα μας και ποιες αντιδράσεις των ηλικιωμένων παρατηρήσαμε μέσω των λεκτικών και όχι μόνο εκφράσεών τους σχετικά με αυτό. Σχολιάσαμε την εμμονή του κυρίου Αριστείδη Καραολάνη στον άδικο χαρακτηρισμό των Βενιζελικών από τους πολιτικά αντιφρονούντες τους αλλά και τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να αλλάζουμε το θέμα της ομιλίας όταν αυτό εγείρει αντιδράσεις και μονοπωλεί το χρόνο των υπολοίπων. Αναφερθήκαμε στις δικές μας άστοχες κινήσεις γύρω από τη διαχείριση τέτοιων θεμάτων και μας προβλημάτισε το περιστατικό του παραπάνω ηλικιωμένου καθώς μια δική μας άκομψη κίνηση σήμερα να τον διακόψουμε απότομα και μια ενδεχόμενη στο μέλλον μπορεί να ερμηνευτεί ως ακύρωση πράγμα δυσάρεστο για όλους.

Θα έπρεπε ενδεχομένως να συζητήσουμε και για τη μεταξύ μας συνεργασία μέχρι σήμερα και τα αποτελέσματα αυτής, καθώς μπορεί να παρερμηνεύτηκαν κινήσεις ή προθέσεις που πρέπει να λυθούν. Δεν το πράξαμε όμως λόγω του ενθουσιασμού που μας διακατείχε από την πρώτη επίσημη συνάντηση. Και δεν είναι εύκολο να ανοίγεις θέματα που θίγουν το βαθμό συμμετοχής όλων και τους φέρνουν σε δύσκολη θέση. Αυτό δεν το διαχειριστήκαμε καν.

Σε γενικές γραμμές μπορεί ο συντονισμός της ομάδας μας μέχρι τώρα σε θέματα ανάληψης πρωτοβουλιών και μεθοδευμένων ενεργειών να υστερεί κάπως λόγω των πολλών και διαφορετικών υποχρεώσεών μας, ωστόσο υπάρχει θέληση να δουλέψουμε για ένα κοινό σκοπό. Πρέπει ενδεχομένως να συναντιόμαστε πιο τακτικά για να επιλύονται θέματα πρακτικά αλλά και θέματα που απαιτούν ιδέες – προτάσεις για βελτίωση ή τροποποίηση του σχεδιασμού των δραστηριοτήτων που θα ακολουθήσουν. Η καθοδήγηση του επόπτη καθηγητή μας κυρίου Δαλκαβούκη ως προς τον τρόπο και τις μεθόδους προσέγγισης της τρίτης ηλικίας υπήρξε καίρια για την επιτυχημένη αρχή του προγράμματός μας. Δυστυχώς, για λόγους που δε γνωρίζουμε, δε λάβαμε βοήθεια, παρόλο που τη ζητήσαμε, σε θέματα εμπύχωσης ή διαχείρισης της τρίτης ηλικίας από εξωτερικούς και μη επιστήμονες.

Κλείνοντας να τονίσω πως σήμερα ήρθαν έντεκα άτομα από τα δεκαεπτά που είχαν αρχικά δηλώσει εγγράφως την επιθυμία να συμμετάσχουν στις δραστηριότητες με την προφορική ιστορία και υπάρχει το ενδεχόμενο ο αριθμός τους να αυξομοιώνεται μέχρι να σταθεροποιηθεί κάποια στιγμή. Από την αυτοπαρουσίαση τους φαίνονται άνθρωποι που έχουν ήδη την ανάγκη να μιλήσουν για το δικό τους λόγο ο καθένας. Μάλιστα κάποιοι επικεντρώνονται σε συγκεκριμένα γεγονότα που επηρέασαν την οικογένειά τους. Ενδεχομένως θα υπάρχει κάποιος λόγος πίσω από αυτήν την επιλεκτική αναφορά που θα αποκαλυφθεί μέσα από τις ατομικές συνεντεύξεις.

Από τις εκφράσεις των προσώπων τους και το χαμόγελό τους κατάλαβα πως οι περισσότεροι τουλάχιστον θα έρθουν στις ατομικές συνεντεύξεις που θα ακολουθήσουν τις επόμενες ημέρες, ένα κομμάτι που θα το διαχειριστούμε για πρώτη φορά και μας φοβίζει λίγο. Είναι όμως το «κλειδί» που θα ανοίξει όχι μόνο την

καρδιά τους αλλά και τη δική μας σκέψη για τον τρόπο χρήσης των ιστοριών μέσα στους σχεδιασμούς που θα ακολουθήσουν.

Κάναμε μια καλή αρχή. Άρα κατακτήσαμε το ήμισυ του παντός!

2^ο Ημερολόγιο LS

13-03-2015

Τόπος: Α΄ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης: 3 ώρες

Μιλτσακάκη Ζωή

Στη σημερινή συνάντηση ήμουν η εμπυχωτέρα που έκανε την αρχή στη δράση που είχε ως θέμα της τη “Χρονογραμμή”. Είχα άγχος ως προς το εισαγωγικό μας κομμάτι το οποίο όπως το είχαμε σχεδιάσει θα περιλάμβανε τη συμβολική δήλωση του χρόνου της ζωής του κάθε ανθρώπου. Αυτό έγινε με παραστατικό τρόπο. Έτσι «ξετύλιξα» μεταφορικά το νήμα της ζωής με ένα κουβάρι εξηγώντας παράλληλα πως αυτό σταματά ενίοτε σε σταθμούς της ζωής μας για να γεμίσει με εμπειρίες και βιώματα και συνεχίζει την πορεία του μέχρι σήμερα. Στο κομμάτι αυτό βοηθός και εμπυχωτέρα ήταν η Βαλεντίνα Σωκράτους, η οποία αμέσως μετά άρχισε να δίνει οδηγίες στους συμμετέχοντες σχετικά με τον τρόπο της αποτύπωσης από τους ίδιους των δικών τους σημαντικών σταθμών της ζωής σε φελοπίνακες που έφεραν συμβολικά το νήμα της ζωής του καθενός. Βλέποντας αργότερα το βίντεο και από τις παρατηρήσεις των υπολοίπων μελών διαπίστωση πως παρόλο που χρησιμοποιήσαμε έναν μεταφορικό τρόπο δήλωσης της χρονογραμμής και έναν κυριολεκτικό αμέσως μετά, αυτό δε φάνηκε να δυσκολεύει ιδιαίτερα τους ηλικιωμένους στην κατανόηση των οδηγιών. Κι αυτό φάνηκε από το γεγονός ότι δέχτηκαν να συμμετάσχουν στη δράση εκτός από δυο εξαιρέσεις κι εκείνες στην αρχή μόνο. Ένιωσα πως μπόρεσα να αλληλεπιδράσω αρκετά καλά με τους ερευνώμενους γεγονός στο οποίο καταλυτικό ρόλο έπαιξαν οι ατομικές συνεντεύξεις που προηγήθηκαν και βοήθησαν να αποκτήσουμε μεγαλύτερη οικειότητα μεταξύ μας. Στο πρακτικό μέρος της δράσης πολύτιμη βοηθός και εμπυχωτέρα ήταν η Φανή Μοκαΐτη, η οποία, έχοντας παρακολουθήσει ως δεύτερος συνεντεύκτης τις περισσότερες συνεντεύξεις, μπορούσε να ενισχύσει τη μνήμη εκείνων που στη συγκεκριμένη δράση δεν μπορούσαν να

ανακαλέσουν ό,τι μας είχαν αφηγηθεί. Λόγω ωστόσο της βοήθειας που ζητούσε ο κάθε ερευνώμενος και της ανάλωσης χρόνου στον καθένα η δράση κράτησε ενδεχομένως παραπάνω χρονικά από όσο υπολογίζαμε. Στη συνεδρία αργότερα ειπώθηκε από τη Φανή ότι λόγω της ανάγκης για βοήθεια θα ήταν πιο αποτελεσματική η συμβολή και των μελών που παρατηρούσαν. Έτσι μέσα από τη συνεδρία προέκυψε η δική μας ανάγκη για συμμετοχική παρατήρηση προκειμένου να προχωρά η υλοποίηση των σχεδιασμών μας και να μη χρονοτριβούμε.

Εκείνο το σημείο που ήταν καταλυτικό στη συγκεκριμένη δράση ήταν ότι μετά την παρατήρησή μου ότι η αίθουσα με τους φελοπίνακες «φωνάζει» τις ιστορίες τους και την καθοριστική παρότρυνση της Βαλεντίνας να σηκωθούν όλοι και να δουν τι έγραψαν, η αλληλεπίδραση μεταξύ των ηλικιωμένων ήταν πλέον γεγονός. Όμως κι εμείς νιώσαμε ότι κάναμε ένα βήμα πιο κοντά τους καθώς βλέπαμε την περιέργεια, τη συζήτηση, και το ενδιαφέρον τους γύρω όχι μόνο από το δικό τους δημιούργημα αλλά και των υπολοίπων. Αργότερα στη συνεδρία ένιωσα μεγαλύτερη ανακούφιση όταν άκουσα τις καίριες παρατηρήσεις των μελών παρατήρησης που αφορούσαν τόσο στη διαχείριση του προγράμματος όσο και στην αντίδραση της ομάδας στόχου.

Στη δεύτερη δράση που ακολούθησε και μοναδική εμπυχωτρία ήταν η Φανή ήμουν μόνο παρατηρήτρια συγκεκριμένων στοιχείων και έτσι δεν πρόλαβα να κάνω μια γενική παρατήρηση επί του σχεδιασμού και της υλοποίησής του. Εκείνο που πρόσεξα ήταν ότι η Φανή έδωσε με σαφή τρόπο τις οδηγίες που έπρεπε και αντιμετώπισε με διπλωματία ην πρόκληση της ερώτησης του κυρίου Κυριάκου γύρω από τη γνώμη που είχε η ίδια σε συγκεκριμένα θέματα πίστης αλλά δυσκολεύτηκε να χειριστεί τη μονοπώληση και τον αποπροσανατολισμό της συζήτησης από τον κύριο Αριστείδη. Δε νομίζω ότι η παρατήρησή μας τη βοήθησε καθώς δε συζητήσαμε τον κατάλληλο τρόπο διαχείρισης του ίδιου ή ενδεχόμενου θέματος που θα προκύψει στο μέλλον και δε ζητήσαμε επίσης κάποια βοήθεια από τον επόπτη μας.

Εκείνο ωστόσο που με προβλημάτισε λίγο παραπάνω σήμερα ήταν ο τρόπος της αποχώρησης ενός ηλικιωμένου πριν ολοκληρωθεί όλη η δράση μας με τη δικαιολογία ότι πρέπει να πάει στην άρρωστη γυναίκα του. Επειδή τον παρατηρούσα σύμφωνα με το σχεδιασμό μας, πρόσεξα πως είχε αρχίσει από ένα σημείο και μετά να νιώθει πίεση και εκνευρισμό ο οποίος μεγάλωσε λόγω της χρονικής διάρκειας των επιμέρους

δραστηριοτήτων, πράγμα που τον έκανε να σηκωθεί κάποια στιγμή απότομα και «να πει δε γίνεται, πρέπει να φύγω». Και έφυγε τρέχοντας σχεδόν! Εάν προσθέσω και κάποιες καθυστερήσεις εκ μέρους των ηλικιωμένων ως προς την ανταπόκρισή τους στις οδηγίες που δίνονταν από εμάς και την κούραση ενδεχομένως που μπορεί να προέκυψε λόγω της συμμετοχής τους στη διαδικασία ανάκλησης της μνήμης, σκέψης και καταγραφής γεγονότων στη χρονογραμμή τους όλα αυτά και άλλα ενδεχομένως, προκάλεσαν σταδιακή ανησυχία και καταπίεση. Τώρα βέβαια και επανεξετάζοντας τη συμπεριφορά του θεωρώ ότι μπορεί ο ίδιος να μην αισθάνθηκε οικεία με το περιβάλλον καθώς το πρόγραμμά μας δεν ξεκίνησε με διαμορφωμένη και δεμένη ομάδα αλλά με ανθρώπους ξένους μεταξύ τους, που μεταφέρουν ο καθένας τους διαφορετικές εμπειρίες, αξίες, πολιτικές, θρησκευτικές αντιλήψεις. Έχω αρχίσει να συνειδητοποιώ πόσο δύσκολη είναι η «υποχρεωτική» κατά κάποιο τρόπο συνύπαρξη ατόμων με αποκρυσταλλωμένες ιδέες και συνήθειες, ακόμη και σε μέρος το οποίο είναι καθημερινός τόπος συνάντησης και συναναστροφής. Το να συναγελάζεσαι με άλλους στο ίδιο μέρος με ίδιους πάνω κάτω ανθρώπους δε σημαίνει υποχρεωτικά ότι τους γνωρίζεις και έχεις αποκτήσει οικειότητα μαζί τους.

Οι γυναίκες της παρέας μας αν και λιγότερες αριθμητικά δείχνουν μεγαλύτερο ενθουσιασμό και ανταποκρίνονται με μεγαλύτερη ευκολία στο πρόγραμμα καθώς η συχνότητα της συμμετοχής τους σε ομαδικές δράσεις που διοργανώνονται από το ΚΑΠΗ, τις βοηθά να προσαρμόζονται πιο γρήγορα και εύκολα σε οποιοδήποτε ξένο περιβάλλον. Ωστόσο ένα πρωτοεμφανιζόμενο μέλος που επιδίωξε αρχικά να μπει στο πρόγραμμα και να της πάρουμε συνέντευξη, μετά τη λήξη της σημερινής δράσης μου εκμυστηρεύτηκε ότι αισθάνθηκε άβολα με μεγαλύτερους από την ίδια σε ηλικία ανθρώπους. Αν και προσπάθησα να καταλάβω τι ήταν αυτό που δεν της άρεσε και να της εξηγήσω πως η ηλικία δεν έχει σημασία αλλά η εμπλοκή και η δική της αίσθηση ικανοποίησης πολύ φοβάμαι ότι η κυρία Ευαγγελία Σπυριδοπούλου δεν θα ξανάρθει στη συντροφιά μας. Εκτιμώ πως δεν ήταν έτοιμη για να μιλήσει δημόσια για πράγματα δικά της μέσα σε αγνώστους. Εξάλλου δεν ήταν στην πρώτη επίσημη γνωριμία όπου εκεί «έσπασε ο πάγος» της αμηχανίας μέσα από τις αυτοπαρουσιάσεις του καθενός. Ίσως να έπρεπε να μιλούσαμε μαζί της πριν από την έναρξη της δράσης και να την προετοιμάσουμε γύρω από το σκοπό αυτής.

Σε γενικές γραμμές και παρόλο που ο σχεδιασμός μας ανατράπηκε την τελευταία στιγμή λόγω της κακής ποιότητας του χάρτη που είχαμε προγραμματίσει να φέρουμε, η δράση πήγε καλά καθώς οι οδηγίες μας έγιναν αντιληπτές, οι άνθρωποι άρχισαν να αλληλεπιδρούν μεταξύ τους κι εγώ προσωπικά ένιωσα ότι χρειάστηκα και πήρα φυσικά τη βοήθεια των μελών της ομάδας μου.

3^ο Ημερολόγιο LS

17-03-2015

Τόπος: Α΄ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης: 3 ώρες

Μιλτσακάκη Ζωή

Στη σημερινή συνάντηση υλοποιήσαμε τη δραστηριότητα «Χωρογραμμή», καθώς ο χάρτης μας ήταν πια έτοιμος. Η ομάδα μας αριθμεί σήμερα οκτώ μέλη. Ο σχεδιασμός εφαρμόστηκε με τη Δήμητρα Καραπατσούδη κι εμένα εμπυχωτρίες. Έχοντας από τις ατομικές συνεντεύξεις μια εικόνα των χωρικών σταθμών του καθενός στη ζωή τους, παροτρύναμε τους ηλικιωμένους να τους ιχνογραφήσουν επάνω στο χάρτη της Ελλάδας που συνορεύει με Δύση, Βαλκάνια και Ανατολή, προκειμένου να εντοπιστούν οι κοινές ή διαφορετικές διαδρομές του καθενός. Ήταν μια ιδιαίτερη εμπειρία τόσο για εκείνους όσο και για εμάς. Χωρίς να επέλθω σε λεπτομέρειες της όλης δράσης θα ήθελα να εκφράσω την αίσθηση που αποκόμισα. Νομίζω πως απόλαυσα κι εγώ μαζί με τους ερευνώμενους αυτό το νοητό ταξίδι με τις διαδρομές ζωής, αποτυπωμένες επάνω στο χάρτη. Μπλέκονται μεταξύ τους σαν τον ιστό μιας αράχνης που έχει υφανθεί από διαφορετικά νήματα. Ήταν και η πρώτη συνειδητοποίηση εκ μέρους τους των κοινών τους στοιχείων αλλά και των διαφορών σε ίδιες χρονικές περιόδους. Βγήκαν κοινές και διαφορετικές μετακινήσεις ή μεταναστεύσεις λόγω πολέμων ή πολιτικών καταστάσεων, ιδίως από τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και μετά. Οι επιλογές της συγκεκριμένης χρονικής στιγμής και οι πολιτικές τους πεποιθήσεις, όρισαν τη μοίρα τους. Η ζωή τους, ένα βιβλίο με πολλούς σταθμούς και περιπέτειες. Ήταν συγκινητική η ανταπόκριση και εμπλοκή τους. Έγιναν κάποια στιγμή ενεργοί ακροατές των υπολοίπων και αλληλεπιδράσανε μεταξύ τους σε μεγάλο βαθμό. Παρά την επιθυμία των περισσότερων να μιλούν και να

σχολιάζουν ταυτόχρονα, κάτι που προκαλούσε κάποιες φορές αποσυντονισμό στην παρουσίαση από τον καθένα των σταθμών της ζωής του, το σημαντικό είναι ότι γνωρίστηκαν και πρόσεξαν καλύτερα ο ένας τον άλλο. Πρωταγωνιστές και βασικοί εμπυχωτές έγιναν εκείνοι. Σήμερα άρχισε να δημιουργείται το δέσιμο της ομάδας με την έννοια ότι ο διπλανός δεν είναι πια ένας τυχαίος συνομιλητής.

Η ομάδα μας ηλικιακά κυμαίνεται από εβδομήντα χρονών και πάνω μέχρι ενενήντα και πάνω. Στη δράση με τη συμπλήρωση του γενεαλογικού τους δέντρου όλοι συμμετείχαμε ενεργά είτε από την πλευρά των εμπυχωτών και ενεργών παρατηρητών είτε από την πλευρά των ερευνώμενων. Το ενδιαφέρον στοιχείο εδώ είναι ότι η μνήμη λειτουργεί επιλεκτικά. Τα ονόματα των προπαπούδων και προγιαγιάδων έχουν διαγραφεί από τη μνήμη των περισσότερων, ενώ κάποιοι άλλοι δεν θυμούνται τα ονόματα μελών οικογένειας από την πλευρά της συζύγου τους. Αυτό αποκαλύπτει ενδιαφέροντα στοιχεία για την ύπαρξη ή μη δεσμών μεταξύ τους ή μπορεί η λήθη αυτή ένα είναι στιγμιαία και τυχαία.

Εμείς ως μέλη εμπύχωσης πετύχαμε τους στόχους που είχαμε θέσει στο σχεδιασμό μας, χωρίς να εμμείνουμε στη μεταξύ μας συνεργασία, ενώ πήραμε κάποια προσωπικά αντικείμενα που έφεραν προκειμένου να προγραμματίσουμε τις δραστηριότητες του επόμενου σχεδιασμού. Το εκπληκτικό με το πρόγραμμα είναι ότι σχεδιάζουμε κάθε φορά με βάση το νέο υλικό που προκύπτει από την προηγούμενη δράση και προσπαθούμε αυτό να έχει σύνδεση με τις προηγούμενες θεματικές καθώς και με το βασικό μας στόχο που είναι η «ζωντανή βιβλιοθήκη». Τα υλικά τους θα αξιολογηθούν και θα ταξινομηθούν ώστε να μας τα παρουσιάσουν οι ίδιοι και πάλι με τον δικό τους τρόπο την επόμενη φορά. Θα προκύψουν νέα δεδομένα για τους δεσμούς τους με άλλα μέλη, το ρόλο τους στο στενό αλλά και ευρύ κοινωνικό περιβάλλον όπου έζησαν, σχόλια και παρατηρήσεις από τους ακροατές και φυσικά νέες ιστορίες. Η κούραση έρχεται δεύτερη μπροστά στην τόσο άμεση και θετική τους ανταπόκριση.

Στο σημείο αυτό θέλω να καταγράψω τον προβληματισμό μου γύρω από την εμμονή του κυρίου Κυριάκου να κηρύττει σε κάθε ευκαιρία και κυρίως στα μέλη της εμπύχωσης το λόγο του Θεού ως μάρτυρας του Ιεχωβά. Το είχε ήδη κάνει στην ατομική συνέντευξη ελπίζοντας ενδεχομένως σε κάποια ανταπόκρισή μας στο δικό

του θρησκευτικό αίσθημα. Τώρα συνεχίζει να το κάνει εκπληρώνοντας το δικό του ρόλο καθώς το κήρυγμα είναι κομμάτι της ταυτότητάς του. Ο προβληματισμός μου έγκειται στον τρόπο διαχείρισης μιας αντίδρασης που μπορεί να προκύψει από άλλο μέλος της ομάδας στόχου, το οποίο τύχει να γίνει αποδέκτης κάποιου κηρύγματος ή πρόσκλησης σε συγκέντρωση μελών αυτού του δόγματος. Μέχρι στιγμής προσεγγίζει μόνο εμάς. Η καθοδήγηση του επόπτη μας κρίνεται απαραίτητη.

4^ο Ημερολόγιο LS

20-03-2015

Τόπος: Α΄ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης: 3 ώρες

Μιλτσακάκη Ζωή

Με κύρια εμψυχώτρια της συνάντησης την Βαλεντίνα Σωκράτους και δεύτερη την Έφη Ανδρεάδου ξεκίνησε σήμερα η παρουσίαση των υλικών αντικειμένων από τους ηλικιωμένους. Επικεντρωθήκαμε κυρίως στο πλούσιο φωτογραφικό υλικό, το οποίο παρουσιάστηκε με τη βοήθεια βιντεοπροβολέα ενώ παρατηρούσαμε πάλι τα σχόλια και το βαθμό εμπλοκής των ηλικιωμένων. Παρακολουθούσαν τις φωτογραφίες που εμφανίζονταν στον τοίχο της αίθουσας και ξετύλιγαν κομμάτια της ζωής τους σα βουβή ταινία! Ενδιαφέρουσα εδώ η άρνηση και αντίσταση του κυρίου Αριστείδη Καραολάνη να φέρει κάτι δικό του στην ομάδα, προβάλλοντας ως δικαιολογία την άρνηση του γιού του που είναι και ο «κηδεμόνας» του. Ενδεχομένως ο φόβος της δικής του έκθεσης ή άλλων προσώπων που επηρέασαν όχι μόνο θετικά τη ζωή του να τον σταματά. Ίσως στην πορεία αλλάξει γνώμη.

Στη δραστηριότητα αυτή υπήρξε δυσαναλογία στον αριθμό των αντικειμένων που έφεραν οι ηλικιωμένοι γεγονός που δημιούργησε και δυσαναλογία στο χρόνο ομιλίας του καθενός. Έτσι κάποιοι μίλησαν πολύ λόγω της παρουσίασης πολλών αντικειμένων, κάποιοι λιγότερο και κάποιοι καθόλου, ένα στοιχείο που θα έπρεπε να μας προβληματίσει περισσότερο στη συνεδρία όπως και το γεγονός εάν οι οδηγίες που δώσαμε ευθυνόταν για την απόφαση ορισμένων να μη φέρουν προσωπικά αντικείμενα ή να φέρουν ελάχιστα. Ωστόσο οι φωτογραφίες αποτέλεσαν την κύρια αφορμή για εξωτερίκευση σχολίων και ιστόρηση νέων γεγονότων που πυροδότησαν

το ενδιαφέρον και την προσοχή όλων. Όπως η φωτογραφία ενός καινούριου μέλους, της κυρίας Φωτεινής Μπακοδήμου που ήρθε σήμερα και εκδήλωσε την επιθυμία να μπει στο πρόγραμμα.

Παρά το γεγονός ότι εμείς ήμασταν διστακτικές στην αρχή ως προς την ευκολία ένταξής της στην ομάδα, στην πορεία αντιληφθήκαμε πως αυτό το πρόσωπο μας καθήλωσε κυριολεκτικά μόνο με μια φωτογραφία και ένα γεγονός, το οποίο ενώ είναι προσωπικό αποτυπώνει την ιστορία των ανθρώπων ενός τόπου και μιας γενιάς που εκπατρίζονται για να μετακινηθούν εκτός συνόρων και να φιλοξενηθούν σε στρατόπεδα συγκέντρωσης παιδιών αριστερών οικογενειών, την περίοδο του εμφυλίου πολέμου. Είχαμε επιτέλους μια διαφορετική μαρτυρία, μια ιστορία βιωμένη από άλλη πλευρά και οπτική που χωρίς να μπει σε διαδικασία ερμηνείας των γεγονότων άνοιξε πολλά παράθυρα διαλόγου και προβληματισμού για τον καθένα μας. Νομίζω πως στο σημείο αυτό αυτή ήταν η εμψυχώτριά μας κι εμείς το ακροατήριο που άκουγε με κατανυκτική προσοχή. Απίστευτη εμπειρία, την οποία βίωσα σε μεγαλύτερο βαθμό ως μια από τις συνεντεύκτριές της στην ατομική συνέντευξη που ακολούθησε αργότερα. Ήταν από τα «ωραιότερα βιβλία» που διάβασα..!

Στη συνεδρία ασχοληθήκαμε κυρίως με μια παρερμηνεία που προέκυψε εξαιτίας ενός γεγονότος που μας ανησύχησε, προβλημάτισε ή και στεναχώρησε λίγο. Επειδή το γεγονός αφορά εξωτερικό πρόσωπο, θα περιοριστώ στο θέμα της παρερμηνείας μας το οποίο ήταν ποιος ή ποιοι άλλοι έχουν δικαίωμα πρόσβασης και χρήσης των υλικών του προγράμματος ή του ίδιου του προγράμματος εκτός από εμάς που τα παράγουμε; Η συζήτηση μας έφερε όλες σε πολύ δύσκολη θέση καθώς δεν είναι εύκολο να πεις ανοιχτά αυτό που σκέφτεσαι ξέροντας πως θα στεναχωρήσεις ή πληγώσεις κάποιον άλλο. Όμως δε γινόταν αλλιώς. Η συζήτηση βοήθησε ευτυχώς να ξεκαθαριστούν πράγματα και να διατυπωθούν παράπονα, δίχως να προκαλέσει ανεπανόρθωτες εντάσεις. Δεν συμμετείχα σε αυτήν όσο θα ήθελα ή όσο θα περίμεναν κάποιοι άλλοι από την ομάδα, παρά έκανα την εισαγωγή της συζήτησης εξηγώντας το θέμα αυτής. Παρέμεινα στη συνέχεια ακροατής γιατί δεν ήξερα πώς να διαχειριστώ τη συγκεκριμένη στιγμή μια δύσκολη κατάσταση. Η σιωπή δε σημαίνει αποφυγή ανάληψης ευθυνών ή δειλία μπορεί να σημαίνει έντονο προβληματισμό και δυσκολία διαχείρισης. Η συνεδρία αυτή με βοήθησε να σκεφτώ πράγματα για μένα και την

ομάδα μου καθώς και κατά πόσο μπορώ να επικοινωνήσω σε βάθος και ουσιαστικά με τα μέλη της. Δεν είναι εύκολο να συνυπάρχεις με άτομα που λίγο γνωρίζεις και δεν έχεις τους ίδιους κώδικες επικοινωνίας ή τις ίδιες ανάγκες. Αυτό χτίζεται σταδιακά με κοινή θέληση και κοινό όραμα.

5^ο Ημερολόγιο LS

24-03-2015

Τόπος: Α΄ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης: 3 ώρες

Μιλτσακάκη Ζωή

Με στόχο την πρόταση εκ μέρους μας να δημιουργηθεί ένα λεύκωμα που να περιλαμβάνει τις ιστορίες, τις φωτογραφίες και τα αντικείμενα των ηλικιωμένων σχεδιάστηκε μια δράση που θα άνοιγε μια συζήτηση γύρω από τα βιβλία, τις ιστορίες που κρύβουν και την ανάγκη του ανθρώπου να γράψει τη δική του ιστορία. Αφορμή για τη συζήτηση αποτέλεσε η προβολή μιας ταινίας κινούμενων σχεδίων δίχως λόγια. Αυτό ήταν και το σημείο που μας είχε προβληματίσει πριν καθώς το βίντεο περιέχει μεταφορικές εικόνες και αλληγορία νοημάτων ενώ απευθύνεται σε ένα μη υποψιασμένο κοινό. Για να διευκολυνθεί η κατανόηση των μηνυμάτων του συγκεκριμένου animation αποφασίσαμε να συνοδευτεί η προβολή του με λόγια που θα διάβαζε η εμψυχώτρια στη δράση. Τη δύσκολη αυτή αποστολή ανέλαβε η Έφη Ανδρεάδου. Ρόλος δικός μου ήταν να παρατηρώ μεν τις αντιδράσεις και τα σχόλια κάποιων ηλικιωμένων αλλά και να συνεπικουρώ παράλληλα τη διεξαγωγή της συζήτησης που θα ακολουθούσε αμέσως μετά. Ήταν δύσκολα τα νοήματα που θέλαμε να περάσουμε. Η Έφη ήταν πολύ παραστατική και όσο γινόταν κατανοητή στην προφορική αφήγηση της ιστορίας. Η ταινία κέντρισε την προσοχή τους και έβλεπα στα πρόσωπά τους κάποια ερωτηματικά αλλά και κάποιο προβληματισμό γύρω από την κατανόηση του θέματος της ταινίας. Μετά την ολοκλήρωση της προβολής, η Έφη τους εξήγησε με δυο λόγια το θέμα ρωτώντας τους πώς τους φάνηκε για να διερευνηθούν οι πρώτες εντυπώσεις, οι σκέψεις και οι προβληματισμοί. Ήταν λίγο μπερδεμένοι παρόλο που είχαν θετικές εντυπώσεις από την ταινία. Η Έφη προσπάθησε να τους βοηθήσει να σκεφτούν πέρα από αυτήν και

να δουν τους εαυτούς τους στη θέση του πρωταγωνιστή μέσα σε αυτή. Παρενέβη κι εγώ όταν τους ρώτησα εάν διαβάζουν ή διάβαζαν βιβλία πιο νέοι. Περιορίστηκαν να απαντήσουν ότι δεν υπήρχε χρόνος για διάβασμα μόνο για εργασία. Τους ανέφερα το παράδειγμα του Παπαδιαμάντη που ήταν βοσκός και με μηδενικές σχεδόν ευκαιρίες να μορφωθεί απομονωμένος στο νησί του, αλλά φάνηκε ότι δεν τους έπεισε ή και δεν τους άρεσε το συγκεκριμένο παράδειγμα. Δεν ήταν στις προθέσεις μου να κρίνω τη μόρφωση ή την επιθυμία για την κατάκτηση μιας νέας γνώσης. Την αντίδρασή τους αυτή ενδεχομένως θα έπρεπε να τη σκεφτόμασταν μέσα στο σχεδιασμό αλλά κάποια πράγματα λέγονται αυθόρμητα, εκείνη τη στιγμή ανάλογα με το πού οδηγείται μια συζήτηση. Μετά την ερώτηση της Έφης γιατί νομίζετε ότι σας δείξαμε σήμερα αυτό το βίντεο, άρχισαν να δίνουν ενδιαφέρουσες απαντήσεις και να ανταποκρίνονται στο θέμα της ανάγκης του ανθρώπου να πει, να γράψει την ιστορία του και να την αφήσει σε εκείνους που ακολουθούν. Σήμερα αντιλήφθηκα πόση απόσταση υπάρχει μεταξύ ημών και της γενιάς των παππούδων και πατεράδων μας σε θέματα που αφορούν την αντίληψη και ερμηνεία εννοιών καθώς οι διαφορετικές κοινωνικοπολιτισμικές και ιστορικές καταστάσεις είναι αυτές που επηρεάζουν και διαμορφώνουν τις ανάγκες των ανθρώπων κάθε φορά. Αυτό όμως που είναι εξαιρετικό να πει κανείς είναι ότι μπορεί η γενιά αυτή που εκπροσωπείται από τους παρόντες ερευνώμενους να μην απέκτησε επαφή με το βιβλίο αλλά απέκτησε την ανάγκη να γίνει η ίδια βιβλίο και να αποκαταστήσει με αυτόν τον τρόπο το μικρό ρήγμα που άφησε να δημιουργηθεί όλα αυτά τα χρόνια.

Γι' αυτό και στην πρόταση της δημιουργίας του λευκώματος υπήρξε θετική ανταπόκριση κατόπιν δικών μας εξηγήσεων σχετικά με την τήρηση του απόρρητου κάποιων στοιχείων και της επιλογής των ιστοριών και αντικειμένων από τους ίδιους τους συμμετέχοντες. Η ιδέα ενθουσίασε τους περισσότερους. Άλλη μια διαπίστωση για την ανάγκη του ανθρώπου να αφήσει παρακαταθήκη ένα δικό του έργο και να περάσει στην αιωνιότητα.

Μένει να τους οργανώσουμε για μια ακόμη φορά προκειμένου να θυμηθούν τι μας έχουν πει και να προσθέσουν ή αφαιρέσουν γεγονότα σύμφωνα με τη δική τους προτίμηση. Και φυσικά εκείνο που τέθηκε στη συνεδρία μας μετά είναι το τι θα κάναμε αυτό το λεύκωμα. Τότε οδηγηθήκαμε στην ιδέα να προβάλλουμε το λεύκωμα στο πλαίσιο μιας εκδήλωσης που θα συνδιοργανώναμε με το Δήμο, κατόπιν σχετικής έγκρισής του. Η εκδήλωση αυτή θα περιέκλειε και ένα άλλο κομμάτι τη δημιουργία

ζωντανής βιβλιοθήκης για το κοινό, με βιβλία ασφαλώς τους ηλικιωμένους της ομάδας μας. Οι ίδιοι είχαν γίνει προηγουμένως βιβλία σε εμάς. Τώρα με αφορμή το λεύκωμα θα γινόταν το μέσο για να ζωντανέψουν οι ιστορίες τους και να αλληλεπιδράσουν με το κοινό. Η ιδέα αυτή ήρθε ως φυσικό επακόλουθο όλων όσων προηγήθηκαν. Εξάλλου όλο αυτό το υλικό με κάποιο τρόπο πρέπει να αξιοποιηθεί και να αναδειχθεί για να γνωρίσουν κι άλλοι άνθρωποι κομμάτια της ιστορίας και του πολιτισμού τους, που η προφορική διήγηση μπορεί να αναδείξει.

Αυτό προϋποθέτει ανάληψη νέων ευθυνών και τρέξιμο από τη μεριά μας. Το λάθος μας είναι πως δε σκεφτήκαμε να μοιράσουμε ρόλους στο κομμάτι των αδειοδοτήσεων τόσο από το Δήμο όσο και από το Πανεπιστήμιο, πράγμα που σημαίνει ότι θα αναλάβουν πάλι τα ίδια άτομα να επικοινωνήσουν και να διευθετήσουν το θέμα της συνδιοργάνωσης και χρηματοδότησης της εκτύπωσης του λευκώματος. Το σφάλμα το χρεώνω κυρίως στον εαυτό μου που διστάζει να μιλήσει έστω και εκ των υστέρων για τέτοια θέματα. Ίσως γιατί αντιλαμβάνομαι ότι κάποιοι άλλοι έχουν πιο φορτωμένο πρόγραμμα από το δικό μου και θεωρώ άσκοπο να τους μιλήσω για ανάληψη ευθυνών όταν δεν το προτείνουν οι ίδιοι ή δεν το θέτουν από την πλευρά τους. Ένα στοιχείο που αποτελεί λάθος χειρισμού όλων μας.

6^ο Ημερολόγιο LS

27-03-2015

Τόπος: Α΄ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης: 3 ώρες

Μιλtsακάκη Ζωή

Στόχος της σημερινής δράσης ήταν να ανοίξουμε, ένα διάλογο με θέμα τη Μνήμη και τη σημασία της στη ζωή μας προκειμένου να καλλιεργήσουμε στη σκέψη των ηλικιωμένων την ιδέα της δημιουργίας της «ζωντανής» βιβλιοθήκης με αφορμή την εκδήλωση που θα γινόταν και βασική προϋπόθεση την ενεργό εμπλοκή τους καθώς θα τους δοθεί η δυνατότητα να αφηγηθούν με τον δικό τους ζωντανό λόγο μια από τις ιστορίες τους μπροστά σε κοινό που θα παίζει το ρόλο του ενεργού «αναγνώστη».

Σήμερα ήμουν εμψυχώτρια της δράσης μαζί με την Έφη Ανδρεάδου. Επρόκειτο και πάλι να προβάλλουμε ένα βίντεο κινουμένων σχεδίων με θέμα τη μνήμη και πώς αυτή αναδύεται και μας συντροφεύει για πάντα.

Είχαμε σχεδιάσει η συζήτηση γύρω από αυτό το θέμα να οδηγήσει στον τρόπο που οι μνήμες «ξυπνούν» μέσα μας, μας επηρεάζουν και μας κινητοποιούν να προχωρούμε παραπέρα, να εξελισσόμαστε και να μοιραζόμαστε τις δικές μας εμπειρίες και στιγμές με τους άλλους. Πάνω εκεί θα στηριζόμασταν ώστε να φέρουμε προς συζήτηση και την πρόταση για τη δημιουργία της «ζωντανής» βιβλιοθήκης, με βιβλία τους ίδιους. Ωστόσο δεν ήταν καθόλου εύκολο να υλοποιηθεί, καθώς η γρήγορη αλληλουχία των εικόνων του βίντεο και η μη εξοικείωση των ηλικιωμένων με μεταφορικές έννοιες δυσκόλευαν ή δεν επέτρεπαν μια βαθύτερη ερμηνεία των μηνυμάτων του βίντεο, μια δεύτερη «ανάγνωση» δηλαδή που να οδηγεί σε συμπεράσματα και διάλογο μεταξύ τους. Έτσι η συζήτηση ήταν περισσότερο ερώτηση από τη μεριά μας και απάντηση από τη μεριά των ηλικιωμένων παρά αυθόρμητη ανταλλαγή απόψεων μεταξύ τους. Η δυσκολία αυτή είχε μεν συζητηθεί εκ των προτέρων αλλά ήταν τόσο επίκαιρο το περιεχόμενο του βίντεο και μεγάλη η πίεση του χρόνου που αποφασίσαμε στο τέλος να το προβάλλουμε παρέχοντας ερμηνευτική υποστήριξη στους συμμετέχοντες. Δε συζητήθηκε ωστόσο στη συνέχεια από την ομάδα των εμψυχωτριών εάν αυτή η υποστήριξη ήταν αρκετή για να τους βοηθήσει να εμβαθύνουν και να σκεφτούν έννοιες που αφορούν τη μνήμη, καθώς κάτι τέτοιο προαπαιτεί και γνώση και εμπειρία κατά την εκτίμησή μου.

Υπήρξαν μάλιστα φορές που η συζήτηση στην ομάδα των ηλικιωμένων παρέκκλινε από το θέμα μας και άνοιγε άλλα θέματα που ήθελαν οι ίδιοι να θίξουν. Ομολογώ ότι, παρά το γεγονός ότι δεν ήμουν η μόνη εμψυχώτρια σήμερα, υπήρξαν περιπτώσεις που ένιωσα πιο έντονα την ανάγκη υποστήριξης από την ομάδα μου, πράγμα που κακώς δεν ανέφερα στη συνεδρία ανατροφοδότησης. Κι αυτό γιατί μετά τη συνήθη αναφορά των παρατηρήσεων από την καθεμιά μας επικεντρωθήκαμε κυρίως στο σχεδιασμό της επόμενης δράσης που περιλαμβάνει την ατομική μας δουλειά με τους αρχικούς συνεντευξιαζόμενούς μας προκειμένου να οριστικοποιηθεί ο αριθμός και το περιεχόμενο των ιστοριών του λευκώματος. Μια δουλειά που απαιτεί συγκέντρωση του προηγούμενου υλικού που προήλθε από τις ατομικές συνεντεύξεις, απομαγνητοφώνησή του, ανάγνωσή του στον κάθε ηλικιωμένο και συμπλήρωση ή

τροποποίηση του ώστε να μπορεί να μπει ως ιστορία στο λεύκωμα. Έτσι η πίεση του χρόνου δεν μας άφησε πολλά περιθώρια για αναστοχασμό και ανατροφοδότηση.

Τελειώνοντας να πω πως μέσα στα στενά χρονικά περιθώρια της προετοιμασίας και οργάνωσης της πρακτικής μας είχαμε ξεκινήσει μια βιβλιογραφική αναζήτηση γύρω από τον αρχικό αλλά και τους δευτερεύοντες στόχους του προγράμματός μας αλλά δεν εντοπίσαμε κάτι παρόμοιο, γεγονός που μας άφησε κενά και ελλείψεις ως προς τις θεματικές των δραστηριοτήτων μας και ως προς τον τρόπο διαχείρισης ατόμων τρίτης ηλικίας. Ένα τέτοιο πρόγραμμα χρειαζόταν κατά τη γνώμη μου περισσότερη ερευνητική δουλειά άρα περισσότερο χρόνο προκειμένου να μπορεί να υποστηρίξει και βιβλιογραφικά το σχεδιασμό κάθε δράσης.

7^ο Ημερολόγιο LS

31-03-2015

Τόπος: Α' ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης: 3 ώρες

Μιλtsακάκη Ζωή

Στη σημερινή συνάντηση ο ρόλος μου περιορίστηκε στην ανάγνωση σε δυο ηλικιωμένους των απομαγνητοφωνημένων από εμένα ιστοριών και στη συμπλήρωση ή τροποποίηση κάποιων ιστοριών που οι ίδιοι θα επέλεγαν για το λεύκωμα.

Ομολογώ πως ο κύριος Κυριάκος Φώτης συγκινήθηκε σχεδόν ακούγοντας τώρα από τα δικά μου χείλη τις δικές του ιστορίες. Επέμεινε πολύ να μπει στο λεύκωμα η ιστορία που άλλαξε τη ζωή του που ήταν η αλλαγή του θρησκευτικού του δόγματος. Υποτίθεται πως οι ιστορίες αυτές θα ακούγονταν και στην εκδήλωση. Εδώ λοιπόν ο αρχικός προβληματισμός έγινε ανησυχία που διατυπώθηκε αργότερα στη συνεδρία και από όλα τα μέλη της ομάδας εμπύχωσης. Η ανησυχία αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι ο κύριος Κυριάκος θα βρει την ευκαιρία να κάνει παράλληλα και ένα κήρυγμα μέσα από την αφήγηση των ιστοριών του και αυτό μπορεί να προκαλέσει αντιδράσεις στο κοινό και κάποια αναστάτωση εκείνη την ημέρα. Το συζητήσαμε αρκετά και ανέλαβα να του μιλήσω κατ'ιδίαν την επόμενη φορά και να του εκφράσω δίχως να

τον ακυρώσω την ανησυχία της ομάδας μου. Με αγχώνει απίστευτα αυτό το γεγονός και ευτυχώς που κάποιο άλλο μέλος της ομάδας μου θα είναι μαζί μου.

Με εκείνον που δυσκολεύτηκα στην άντληση ιστοριών και όχι απλώς ξερών πληροφοριών ήταν με τον κύριο Περικλή Λυμπερούδη καθώς του έθεσα επανειλημμένα στοχευμένες ερωτήσεις για να πει μια ιστορία που τις περισσότερες φορές λεγόταν μέσα σε τρεις σειρές. Τόσο στην πρώτη του συνέντευξη όσο και σε αυτήν δίνει μέσα από τις αφηγήσεις του πολύ λίγα στοιχεία που να αποτυπώνουν την προσωπικότητά του, τις επιλογές και τις πεποιθήσεις του, κάτι που φοβάμαι μήπως αφήσει αδιάφορο το κοινό της εκδήλωσης. Το πάλεψα πολύ για να αποτελέσουν οι αφηγήσεις του ιστορίες με αρχή μέση και τέλος. Δεν είναι η λακωνικότητά του το θέμα αλλά ο τρόπος έκφρασης και σκέψης του τέτοιος που θεωρεί πως ο απέναντί του είναι μέσα στο κεφάλι του και ξέρει για ποιο πράγμα μιλά. Άρα δε χρειάζεται να επεξηγήσει ή να προσθέσει κάτι για να το φέρει πιο κοντά στη λογική του άλλου, του οποιουδήποτε άλλου. Θέλω να πιστεύω πως με τις ερωτήσεις τον βοήθησα να εξωτερικευτεί και εκφραστεί περισσότερο.

Εκείνο που ελάχιστα παρατήρησα ήταν η δουλειά που γινόταν στον ίδιο χώρο από τα υπόλοιπα μέλη της εμψύχωσης με τους ηλικιωμένους και ο λόγος ήταν ότι ήμουν απόλυτα αφοσιωμένη σε αυτό που είχα αναλάβει να κάνω.

Στη συνεδρία αργότερα τέθηκε επίσης το θέμα εάν οι ιστορίες πρέπει να γράφονται όπως ακούγονται ή να υποβάλλονται σε κάποια επιπλέον επεξεργασία καθώς πολλές από αυτές έχουν γλωσσικά ιδιώματα που μπορεί να δυσκολέψουν τους αναγνώστες εκείνους που δεν τα γνωρίζουν. Κατόπιν διαλόγου και ανταλλαγής απόψεων αποφασίσαμε να τις μεταφέρουμε αυτολεξί στο λεύκωμα καθώς ο λόγος του καθενός αποτυπώνει την ταυτότητα και την προσωπικότητά του. Άρα δεν πρέπει να παραποιείται. Και καθώς η εκδήλωσή μας έχει προγραμματιστεί να γίνει σε μερικές ημέρες επιλύσαμε γρήγορα το θέμα μεταξύ μας.

8^ο Ημερολόγιο LS

03-04-2015

Τόπος: Α' ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης: 3 ώρες

Μιλτσακάκη Ζωή

Η ίδια δουλειά συνεχίστηκε και σήμερα καθώς έπρεπε να δούμε ξανά μαζί με τους ηλικιωμένους τις ιστορίες που μας είπαν και να επιφέρουμε τις τελικές τροποποιήσεις.. Παράλληλα είδαμε και συζητήσαμε γύρω από τις φωτογραφίες που επέλεξαν οι ίδιοι να συνοδεύουν τα κείμενα.

Είδαμε τις αντιδράσεις τους γύρω από την τελική γραπτή μορφή των προφορικών ιστοριών τους και αντιλήφθηκα την ικανοποίηση και την ανυπομονησία στο βλέμμα τους να γίνουν γνωστές πλέον οι ιστορίες τους και σε άλλους ανθρώπους. Είναι και για τους ίδιους μια πρωτόγνωρη εμπειρία που τους αρέσει πολύ.

Ο κύριος Περικλής είχε σήμερα την ιδέα να τον μαγνητοφωνήσω για να πει ιστορίες που είχαν ως θέμα έθιμα του χωριού του ενώ ήθελε να αφαιρέσω γεγονότα στα οποία αναφέρονται και μέλη της οικογένειάς του όπως για παράδειγμα το προξενιό που έκανε στη γυναίκα του. Μου φάνηκε περισσότερο ιδέα της γυναίκας του παρά δική του και του εξήγησα πως δε γράφουμε λαογραφία αλλά τις δικές τους ιστορίες. Εξάλλου ο χρόνος έκδοσης του λευκώματος μας πιέζει πλέον όλους για να τις αλλάξουμε εντελώς καθώς δεν είναι ο στόχος μας αυτός. Έτσι ευτυχώς δε ματαιώθηκε ο κόπος τόσων ωρών και ημερών που προηγήθηκε. Από τις φωτογραφίες που επέλεξε τελικά, είναι τρεις και αυτές σύγχρονες στις οποίες απεικονίζεται μόνο ο ίδιος καθώς η οικογένειά του είχε αντιρρήσεις ως προς την απεικόνιση των υπόλοιπων μελών. Όταν του ζήτησα δικές του από το χωριό όταν ήταν νέος μου είπε πως μόνο εάν πήγαινε στο χωριό του θα μπορούσε να αναζητήσει κάποιες, με εμένα οδηγό και τη γυναίκα του να έχει τον τελικό λόγο στην επιλογή τους.

Ο κύριος Κυριάκος Φώτης χάρηκε ιδιαίτερα που του διάβασα μεταξύ άλλων και την ιστορία που άλλαξε τη ζωή του. Του είπα πως θα μπουν όλες όσες επέλεξε και περίμενα να ολοκληρωθεί η συνάντηση όλων και να μείνουμε μόνοι μας, προκειμένου να του θίξω το θέμα της δικής του παρουσίας στην εκδήλωση. Αφού ξεκαθαρίστηκε τότε και που θα γίνουν οι τελικές μας πρόβες - στο χώρο του Πολυκοινωνικού, που μας προτάθηκε από το Δήμο για την εκδήλωση- βγάλαμε τις τελικές μας φωτογραφίες όλοι μαζί ως μια ομάδα που δούλεψε για έναν κοινό σκοπό.

Χάρη στην πρωτοβουλία της Έφης Ανδρεάδου ήρθε μια ερασιτέχνης φωτογράφος και μας φωτογράφησε εθελοντικά.

Όταν στη συνέχεια μείναμε ο κύριος Κυριάκος και δυο εμψυχώτριες, ξεκίνησα να του αναλύω τους προβληματισμούς μας σχετικά με τις αντιδράσεις του κοινού γύρω από ευαίσθητα θέματα όπως αυτό της πίστης και τη δυσάρεστη τροπή που μπορεί να πάρουν τα πράγματα εάν κάποιος από εκείνους που έρθουν στην εκδήλωση, διαπιστώσουν πως αντί να «διαβάσουν» τις ιστορίες του, έχουν γίνει το ακροατήριο για το κήρυγμά του. Αυτό το τελευταίο διατυπώθηκε με άλλα λόγια για να μην προσβληθεί ο ίδιος. Με άκουσε με πολύ προσοχή όπως και την Έφη Ανδρεάδου που ήταν εκείνη την ώρα εκεί και δίχως δεύτερη σκέψη συμφώνησε να πει στην εκδήλωση μια άλλη ιστορία ώστε να μη φέρει σε δύσκολη θέση τόσο εμάς όσο και τους υπόλοιπους ηλικιωμένους. Ήταν μια χειρονομία ιδιαίτερα ευγενική παρά το γεγονός ότι ως άνθρωπος και μάλιστα χριστιανός μάρτυρας του Ιεχωβά όπως υποστηρίζει λειτουργεί διαφορετικά στην καθημερινότητά του. Θα μπορούσε να αποχωρήσει από την εκδήλωση και να εκφράσει μια δυσαρέσκεια ή θυμό. Παρόλα αυτά σεβάστηκε την επιθυμία της δικής μας ομάδας, κάτι που μας τιμά ιδιαίτερα. Τον ευχαρίστησα ιδιαίτερος για την κίνησή του.

Εκείνο που νιώθω ότι πετύχαμε ήταν ότι η δική μας ανάγκη να δουλέψουμε σε ένα διαφορετικό από το σχολείο ή το Πανεπιστήμιο πλαίσιο και να γνωρίσουμε κομμάτια της ιστορίας των ανθρώπων αυτού του τόπου καλύφθηκε απόλυτα καθώς προσανατολίστηκε από την αρχή και ταυτίστηκε με την ανάγκη των ηλικιωμένων να μοιραστούν τα γεγονότα εκείνα της ζωής τους που διαμόρφωσαν το χαρακτήρα και την ταυτότητά τους. Δεν ξέρω εάν αισθάνθηκαν οικεία μεταξύ τους, ένιωσαν όμως πως έχουν κοινά στοιχεία και κοινά βιώματα και πλησίασαν ο ένας τον άλλο. Το σημαντικό είναι ότι πέρασαν ευχάριστα και δημιουργικά το χρόνο τους αντιλαμβανόμενοι τη μοναδικότητά τους κάτι που πετύχαμε παρά τις ελλείψεις και τα σφάλματα με τη δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης και ασφάλειας. Ήδη μου λείπουν οι συναντήσεις μας.

Έχω αγωνία για την οργάνωση και υλοποίηση της εκδήλωσης και πώς αυτό που εμείς σκεφτόμαστε μπορεί να γίνει πραγματικότητα. Η πρακτική μας τελειώνει εδώ όχι όμως και η σχέση που έχει δημιουργηθεί και θέλουμε να συνεχιστεί και στο μέλλον. Αυτό από εμάς εξαρτάται!

Το ότι μπήκαμε στη διαδικασία του αναστοχασμού, μέσω των συνεδριών ανατροφοδότησης και των ημερολογίων ήταν από τους πιο βασικούς λόγους για να κάνουμε μια βαθύτερη ενδοσκόπηση του προγράμματος, του τι επιτεύχθηκε και τι όχι. Για την ατομική μας ωστόσο βελτίωση χρειάζεται περισσότερη δουλειά με τον εαυτό μας και με τις αντιστάσεις που προβάλλουμε απέναντι στην κριτική των άλλων. Δεν είμαστε ακόμη έτοιμοι να τη δεχτούμε, και δεν έχουμε την κουλτούρα της ομάδας που είναι απαραίτητη για δράσεις κοινωνικοπολιτισμικής εμψύχωσης, για οργανωμένο συντονισμό κινήσεων και αποφάσεων, και για ουσιαστική παρέμβαση κατά τη συμμετοχική παρατήρηση. Ο φόβος της αποτυχίας ή του σφάλματος είναι ανασταλτικός παράγοντας για τη συνεργασία, τη λήψη πρωτοβουλιών και τη θαρραλέα έκφραση της γνώμης που μπορεί να δυσαρεστήσει όταν δε συμπλέει με τη γνώμη του άλλου αλλά προλαμβάνει ή επιλύει λάθη, παρερμηνείες και παρανοήσεις. Αυτό που κατακτούμε όλοι μας είναι η γνώση γύρω από τον εαυτό μας κυρίως και ίσως αυτό να είναι μια αρχή για να τον βοηθήσουμε να βελτιωθεί.

1^ο Ημερολόγιο LS

03-03-2015

Τόπος: Α' ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης: 2 ώρες

Μοκαϊτη Φανή

Σήμερα ήταν η πρώτη συνάντησή μας με την ομάδα ηλικιωμένων στο ΚΑΠΗ. Ήμουν πολύ αγχωμένη. Εδώ και 2 εβδομάδες πηγαίναμε σχεδόν καθημερινά στο ΚΑΠΗ και ερχόμασταν σε επαφή με τους ηλικιωμένους. Τους ενημερώναμε για τη δράση μας και συμπληρώναμε το ερωτηματολόγιο που είχαμε ετοιμάσει για να έχουμε κάποια στοιχεία τους. Η αλήθεια ήταν πως την πρώτη μέρα που πήγαμε, δυσκολεύτηκα αρχικά να προσεγγίσω κάποιον ηλικιωμένο. Ντρεπόμουν. Νόμιζα ότι θα ξεκινήσω να μιλάω και θα δε θα μου δώσουν σημασία γιατί δε θα τους ενδιέφερε το θέμα ή δε θα καταλάβαιναν. Παρόλα αυτά συμπληρώσαμε 17 αιτήσεις και ελπίζαμε ότι θα έρθουν 10-12 άτομα. Ήταν σημαντικό για μας να γίνει μια καλή αρχή. Επίσης είχα άγχος αν γίναμε κατανοητοί και αν τους τραβήξαμε το ενδιαφέρον

έτσι ώστε να έρθουν σε αυτή την πρώτη συνάντηση. Η ώρα περνούσε και άρχισαν σιγά σιγά να εμφανίζονται.

Τελικά ήρθαν 11 από τα 17 άτομα, οπότε ήμασταν ευχαριστημένες. Το κλίμα ήταν πολύ θετικό και όλοι ήταν δεκτικοί στα σχόλια και στην πλάκα. Μάλιστα η κ. Σ. έχοντας πολύ χιούμορ, έκανε την ομάδα να γελάσει και να «λυθεί». Η αλήθεια είναι πως τους περίμενα όλους καχύποπτους και αρνητικούς. Φοβόμουν πως και αυτοί που ήρθαν δεν ήταν σίγουροι αν θα μείνουν. Όμως φάνηκε να μας αποδέχονται γρήγορα και όταν τους εξηγήσαμε τι θέλουμε από αυτούς, δέχτηκαν όλοι να μας βοηθήσουν. Μπορώ να πω πως τότε ανακουφίστηκα και πίστεψα πως όλα θα πάνε καλά. Φυσικά το άγχος μου δεν εξαφανίστηκε καθ' όλη τη διάρκεια της συνάντησης και οξύνθηκε όταν πήρα εγώ το λόγο να αυτοπαρουσιαστώ. Μπορώ να πω ότι χαλάρωσα λίγο όταν ειπώθηκαν από κάποιους ηλικιωμένους κάποια σχόλια για τον τόπο καταγωγής μου και κάναμε πλάκα.

Όταν ήρθε η δική τους σειρά να παρουσιάσουν τον εαυτό τους, μου φάνηκε πως λίγο πολύ όλοι δυσκολεύονταν να εκφραστούν. Σιγά σιγά όμως, κάθε ένας με τη σειρά, καθώς εξιστορούσε κάποια γεγονότα της ζωής του, νομίζω πως διαπίστωνα πόσα τον συνδέουν με τον διπλανό του. Μόνο ο κ. Α. «ξέφυγε» λίγο και προσπάθησε δύο φορές να αφηγηθεί τα γεγονότα κατά την εποχή του Βενιζέλου και η ομάδα αντέδρασε λέγοντας πως δε θα μιλάμε για πολιτικά. Σε αυτό το σημείο φοβήθηκα ότι η συζήτηση μπορεί να οδηγήσει σε έντονη διαφωνία, αλλά ευτυχώς δε συνέβη κάτι τέτοιο. Τότε όμως, όλες διαπιστώσαμε πόσο δύσκολο θα είναι να διαχειριζόμαστε την ροή των συζητήσεων που θα ακολουθήσουν στις επόμενες συναντήσεις, διότι θα πρέπει να βρούμε έναν τρόπο να τις συντονίζουμε χωρίς να προσβάλλεται κανείς. Στο τέλος κλείσαμε ένα ραντεβού με κάθε έναν ξεχωριστά για μια ατομική συνέντευξη.

Σε γενικές γραμμές, αυτή η γνωριμία των μελών της ομάδας, ήταν πολύ σημαντική. Κατάλαβα ότι η επαφή που είχαμε με τους περισσότερους τις προηγούμενες ημέρες (τους συναντούσαμε στο ΚΑΠΗ και συμπληρώναμε τα ερωτηματολόγια) βοήθησε τόσο εκείνους όσο και εμάς να νιώσουμε περισσότερο οικεία. Αυτό που παρατήρησα, είναι ότι παρόλο που όλοι οι ηλικιωμένοι μας μιλούσαν άνετα όταν συμπληρώναμε το ερωτηματολόγιο τις προηγούμενες ημέρες, σήμερα φάνηκαν λίγο «παγωμένοι» μπροστά στην υπόλοιπη ομάδα. Επίσης, δύο κυρίες οι οποίες είναι νεότερες, φάνηκε να αισθάνονται αμήχανα διότι θεωρούσαν ότι δεν ταιριάζουν στην ομάδα. Έλεγαν

συνεχώς, ότι δεν έχουν τίποτα σημαντικό να μας πουν, διότι δεν έζησαν πολέμους και δυσκολίες όπως οι υπόλοιποι που είναι μεγαλύτεροι. Με προβληματίσαν αυτά τα σχόλια και σκέφτηκα πως θα διστάσουν να έρθουν στην επόμενη συνάντηση.

Κατά τη διάρκεια της ανατροφοδότησης συζητήσαμε τους προβληματισμούς μας σχετικά με τον κ. Α., διότι σκεφτήκαμε ότι ίσως δυσκολευθεί να ενταχθεί στην ομάδα και δε ξανάρθει. Επίσης, θεωρήσαμε σχεδόν δεδομένο ότι οι δύο νεότερες κυρίες νιώθουν «μόνες» μέσα στην ομάδα και δε θα ξαναέρθουν. Πάντως πιστεύω ότι έγινε μια αρκετά καλή αρχή και δέχτηκαν όλοι να συμμετέχουν στη διαδικασία της συνέντευξης. Αυτό για εμάς είναι πολύ καλό, αλλά από την άλλη με πανικοβάλλει διότι δεν το έχω ξανακάνει και λόγω της απειρίας νιώθω ότι θα βαδίζω «στα τυφλά». Περιμένω με αγωνία να δω πόσοι θα έρθουν στην επόμενη συνάντηση.

2^ο Ημερολόγιο LS

13-03-2015

Τόπος: Α' ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης: 3 ώρες

Μοκαϊτή Φανή

Σήμερα πραγματοποιήσαμε την πρώτη μας δράση. Και φυσικά οι αλλαγές προέκυψαν από την αρχή...

Σχεδιάζαμε να φτιάξουμε αρχικά την «χωρογραμμή» κάθε μέλους πάνω στο χάρτη και στη συνέχεια ως δεύτερη δραστηριότητα, τη «χρονογραμμή» πάνω σε φελοπίνακες. Αμέσως μετά θα συνεχίζαμε με την αφήγηση ενός σημαντικού γεγονότος, από αυτά που επέλεξε κάθε ένας να τοποθετήσει πάνω στο «νήμα της ζωής του», μπροστά σε όλη την ομάδα. Τέλος θα κλείναμε τη συνάντησή μας με μια μικρή αξιολόγηση της ημέρας. Θα ζητούσαμε από κάθε μέλος να σημειώσει πάνω σε ένα ζωγραφισμένο θερμόμετρο με μια γραμμή, πόσο καλά πέρασε.

Τελικά, τελευταία στιγμή αποφασίσαμε πως ο χάρτης που είχαμε επιλέξει να χρησιμοποιήσουμε στην πρώτη δραστηριότητα, δεν ήταν ο ιδανικός και προχωρήσαμε αμέσως στη δεύτερη (τη «χωρογραμμή» θα την αφήναμε για την

επόμενη συνάντηση, χρησιμοποιώντας άλλο χάρτη). Σε αυτό το σημείο αγχώθηκα, διότι ήμουν ψυχολογικά προετοιμασμένη να δράσω ως εμπυχωτρία στη δεύτερη δραστηριότητα και ξαφνικά αλλάξαμε το σχεδιασμό και έπρεπε να συμμετέχω ενεργά εκείνη τη στιγμή. Αυτό με πανικόβαλλε λίγο για τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να μιλήσω, τον τρόπο με τον οποίο θα πρέπει να στέκομαι και να κινούμαι, κ.α. Σκεφτόμουν πολλά και φυσικά ξέχασα τη δομή των οδηγιών που είχα στο μυαλό μου να πω στην ομάδα για τη συγκεκριμένη δραστηριότητα.

Εξαιτίας της αλλαγής λοιπόν, ξεκινήσαμε για να κατασκευάσαμε τη «χρονογραμμή» κάθε μέλους σε φελοπίνακες. Η Ζωή ξεκίνησε με το νήμα ενός κουβαριού, να μιλά συμβολικά για τη ζωή των ανθρώπων και στη συνέχεια η Βαλεντίνα έδειξε τους φελοπίνακες και εξήγησε τη διαδικασία η οποία θα ακολουθούσε. Οι τρεις εμπυχωτρίες (Φανή, Ζωή, Βαλεντίνα) βοηθήσαμε όλα τα μέλη να γράψουν σε χαρτάκια τα πιο σημαντικά γεγονότα της ζωής τους και να τα κρεμάσουμε στο σκοινί που υπήρχε στον εκάστοτε φελοπίνακα, συμβολίζοντας με αυτό τον τρόπο τη ζωή τους. Μάλιστα όταν η Βαλεντίνα απευθύνθηκε στην ομάδα και την παρότρυνε να σηκωθεί και να δει το νήμα της ζωής όλων, προς έκπληξή μου δέχτηκαν και η δράση έκλεισε με «πηγαδάκια» 2-3 ατόμων μπροστά σε κάποιους φελοπίνακες. Μου άρεσε πάρα πολύ αυτό και όλες κοιταζόμασταν με χαμόγελο. Ξέραμε πολύ καλά, πως αυτό ήταν μια πολύ καλή αρχή.

Σε γενικές γραμμές η δραστηριότητα πήρε αρκετό χρόνο και ίσως τελικά να χρειαζόταν να συμμετείχαμε και τα πέντε μέλη της ομάδας μας. Διήρησε περισσότερο από ότι υπολογίζαμε, διότι κάποιοι ηλικιωμένοι χρειαζόντουσαν περισσότερο χρόνο να θυμηθούν. Βέβαια το γεγονός ότι είχαμε πάρει τις προηγούμενες μέρες συνεντεύξεις, μας βοήθησε να αναφέρουμε γεγονότα της ζωής τους και να τους βοηθάμε να θυμηθούν. Συμφωνήσαμε να κατευθυνθούμε στους ηλικιωμένους με τους οποίους είχαμε έρθει σε επαφή λόγω της συνέντευξης, διότι πρώτον νιώθαμε και εμείς περισσότερο οικεία και δεύτερον γνωρίζαμε τα γεγονότα που μας είχαν αφηγηθεί και θα μπορούσαμε να τους βοηθήσουμε αν χρειαζόταν. Και αυτό φάνηκε ότι ήταν μια αποτελεσματική επιλογή.

Ως εμπυχωτρία, ήμουν αρκετά αγχωμένη στην αρχή, διότι φοβόμουν δύο πράγματα. Πρώτον, δεν ήθελα να ξεχνάω πως είναι ενήλικες. Έπρεπε να προσπαθώ να μην τους μιλάω σαν να είναι παιδιά. Και δεύτερον, να βρω έναν ευγενικό τρόπο να συντονίζω

τις συζητήσεις που ήμουν σίγουρη ότι θα προέκυπταν μεταξύ τους, χωρίς να τους διακόπτω άκομψα και χωρίς να φέρομαι «δασκαλιστικά». Τελικά, οι συζητήσεις μου με τα μέλη της ομάδας που ανέλαβα, κύλησαν καλά. Σύμφωνα και με τις παρατηρήσεις των συναδέλφων μου, είχα αλληλεπίδραση και καλή επικοινωνία μαζί τους και τους έκανα να νιώσουν άνετα. Ειδικά με τις κυρίες λέγαμε αστεία και με συμβούλευαν σε θέματα γύρω από σημαντικές αποφάσεις της ζωής...

Όμως στην επόμενη δράση (αφήγηση σημαντικού γεγονότος) ήμουν η μόνη εμπυχωτρία και μπορώ να πω ότι δυσκολεύτηκα αρκετά. Φυσικά και πάλι είχα ξεχάσει όλη τη δομή που είχα στο μυαλό μου. Προσπάθησα να δώσω όσο πιο απλά τις οδηγίες, αλλά αρχικά τα μέλη της ομάδας δεν ανέφεραν κάποιο συγκεκριμένο γεγονός της ζωής τους, πέρα από την κ. Χ. Εκείνη τη στιγμή ένιωσα αμήχανα, διότι δεν κατάλαβα αν η «απροθυμία» τους να εκφραστούν ήταν αποτέλεσμα της δικής τους αμηχανίας ή απλά δεν ήθελαν να εκφραστούν στην ομάδα ή αν οι δικές μου οδηγίες δεν ήταν σαφείς. Μετά από λίγο όμως, άρχισαν να μιλούν μεταξύ τους, λίγο ανταγωνιστικά θα έλεγα, για τα παιδικά τους χρόνια («Άμα σου πω που κοιμόμουν εγώ...»). Μετά από παρατήρηση της συναδέλφου μου (κατά τη διάρκεια της συζήτησης μετά τη δράση), διαπίστωσα πως διέκοψα άκομψα τον κ. Α., όταν άρχισε να λέει «άσχετα». Η αλήθεια είναι πως εκείνη τη στιγμή που μιλούσε ο κ. Α, δεν ήξερα τι να κάνω. Έβλεπα την ομάδα να δυσανασχετεί με αυτά που άκουγε και από την άλλη δεν ήθελα να διακόψω τον κ. Α. Τελικά τον διέκοψα (θεωρώντας πως ήμουν ευγενική εκείνη τη στιγμή) και παρότρυνα την ομάδα να πάρει το λόγο. Μετά από αρκετή «πίεση», κάθε μέλος ανέφερε από κάτι γενικό και όχι κάτι πολύ συγκεκριμένο, πέρα από την κ. Β., η οποία σηκώθηκε και έκανε αναπαράσταση μπροστά στην ομάδα, του γεγονότος που περιέγραφε (κάτι το οποίο δεν είχε πει στη συνέντευξη). Επίσης, κάποια στιγμή άρχισαν να μιλάνε μεταξύ τους και «πελάγωσα», γιατί ήθελα να βρω τον κατάλληλο τρόπο να τους ζητήσω να κάνουν ησυχία. Τελικά τα κατάφερα, αλλά διαπίστωσα πως ο φόβος μου δεν αντιμετωπίστηκε με το σωστό τρόπο και εκείνη τη στιγμή χρειαζόμουν βοήθεια.

Επιπλέον, μια ακόμη στιγμή που ένιωσα άβολα και δεν ήξερα τι να πω, ήταν μια ερώτηση του κ. Κ. γύρω από τη θρησκεία. Ευτυχώς, τα σχόλια των συναδέλφων μου κατά τη διάρκεια της ανατροφοδότησης με ηρέμησαν, διότι η απάντησή μου θεωρήθηκε διπλωματική και επισημάνθηκε ότι δε πρόσβαλλε κανέναν.

Τέλος, στην αξιολόγηση με το θερμόμετρο, ζητήσαμε από την ομάδα να συμπληρώσει τους βαθμούς. Όσο καλύτερα πέρασαν, τόσο υψηλή θερμοκρασία έπρεπε να σημειώσουν. Φάνηκε ότι ο συμβολισμός του θερμόμετρου δεν έγινε αντιληπτός. Οι περισσότεροι δεν κατάλαβαν τις οδηγίες και χρειάστηκε να τις επαναλάβουμε.

Σε γενικές γραμμές, θεωρώ πως εμείς ήμασταν αγχωμένες αρχικά και η ομάδα των ηλικιωμένων «κουμπωμένη». Στη συνέχεια νομίζω πως χειριστήκαμε αρκετά καλά τις δραστηριότητες που είχαμε ετοιμάσει και καταφέραμε να κάνουμε την ομάδα να νιώσει πιο άνετα. Μέχρι το τέλος της δράσης, το κλίμα έγινε καλύτερο. Βέβαια διαπιστώσαμε την κούραση της ομάδας και ένα μέλος της έφυγε νωρίτερα, για προσωπικούς λόγους.

Μέσα από τη συζήτησή μας, στα πλαίσια του lesson study, διαπιστώσαμε πως στην πρώτη δράση δεν υπήρχε νόημα να υπάρχουν δύο παρατηρητές και αναρωτηθήκαμε αν θα έπρεπε να συμμετέχουμε και οι πέντε και να κάνουμε συμμετοχική παρατήρηση. Επίσης, αναρωτηθήκαμε αν πρέπει κάποιος από τους παρατηρητές να επεμβαίνει, όταν διαπιστώνει ότι ο εμπυχωτής έχει «κολλήσει». Θεωρήσαμε ότι ο συντονισμός της συζήτησης θα είναι εύκολος, οπότε το ανέλαβε ένας εμπυχωτής, αλλά μάλλον έπρεπε να υπάρχει και ένας δεύτερος να βοηθάει. Εν τέλει, αποφασίσαμε πως σε κάποιες από τις επόμενες δράσεις θα δοκιμάσουμε τη συμμετοχική παρατήρηση και ότι αν παραστεί ανάγκη, θα επεμβαίνει όποιος νομίζει ότι μπορεί να βοηθήσει τον εμπυχωτή, με όποιο τρόπο μπορεί.

3^ο Ημερολόγιο LS

17-03-2015

Τόπος: Α΄ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης: 3 ώρες

Μοκαϊτή Φανή

Στη σημερινή συνάντηση αποφασίστηκε από την ομάδα μας (εμπυχωτρίες) να υλοποιηθεί η δράση που δεν έγινε την προηγούμενη φορά (χωρογραμμή). Έτσι,

βρήκαμε έναν καλύτερο χάρτη, πιο ευδιάκριτο και θεωρήσαμε ότι είναι ιδανικότερος (ήταν δύσκολο να βρούμε μεγάλο και ευδιάκριτο χάρτη, που να είναι ευρωπαϊκός και να περιλαμβάνει και την Καππαδοκία). Τόσο για τον εντοπισμό του χάρτη, όσο και για τη τροποποίησή του, μας βοήθησαν οι συνεντεύξεις που είχαν προηγηθεί. Σύμφωνα με το σχεδιασμό μας, θα δείχναμε στην ομάδα των ηλικιωμένων τον χάρτη και ένας ένας με τη σειρά, θα αφηγούνταν σύντομα τους πιο σημαντικούς «σταθμούς» της ζωής του και σύμφωνα με τις οδηγίες του, η εμψυχώτρια θα έφτιαχνε τη γραμμή του πάνω στο χάρτη. Μετά θα ακολουθούσε συζήτηση για τα κοινά σημεία των περισσότερων, αλλά και τις διαφορές τους. Έπειτα θα ακολουθούσε η συμπλήρωση του γενεαλογικού τους δέντρου και φυσικά η αξιολόγηση με το θερμόμετρο.

Σήμερα η Βαλεντίνα ήταν άρρωστη και δεν έμεινε στη δράση. Αρχικά ήρθε και ανέλαβε να ξαναφτιάξει το πρωτότυπο γενεαλογικό δέντρο που θα χρησιμοποιούσαμε στην επόμενη δράση, διότι είχε γίνει ένα λάθος κατά την εκτύπωση. Οπότε έφυγε για να το ξαναφτιάξει, επέστρεψε για να μας το δώσει και αφού εξήγησε στην ομάδα ότι δε μπορεί να μείνει λόγω ασθένειας, έφυγε.

Οι εμψυχώτριες (Ζωή και Δήμητρα) έδειξαν στην ομάδα των ηλικιωμένων το χάρτη και τους εξήγησαν τι θα γινόταν. Εμείς (Εφη και Φανή) ήμασταν παρατηρητές. Η κ. Χ. ξεκίνησε ευδιάθετα πρώτη και καθώς αφηγούνταν σύντομα την ιστορία της ζωής της στην ομάδα, η εμψυχώτρια συμπλήρωνε τη γραμμή στο χάρτη. Σιγά σιγά, «λύθηκε» η ομάδα και άρχισαν να σχολιάζουν μεταξύ τους. Κάθε φορά που κάποιος έβρισκε κάτι κοινό με κάποιον άλλο, το σχολίαζε. Γενικά η ομάδα εκφραζόταν τόσο λεκτικά, όσο και μη λεκτικά. Υπήρχε αλληλεπίδραση μεταξύ των μελών της ομάδας τόσο μεταξύ τους, όσο και με αυτόν που αφηγούνταν. Μάλιστα, όταν σηκώθηκε η κ. Σ., αφηγήθηκε την ιστορία της ζωής της, αλλά συνεχώς έλεγε πως δεν έχει να πει κάτι σημαντικό. Όμως τότε, η κ. Β. που την γνώριζε από παλιά, της υπενθύμισε και κάποια μέρη που είχε πάει για δουλειά με τον άντρα της, κι εκείνη δεν τα είχε αναφέρει.

Νομίζω πως η δράση κύλησε ομαλά, υπήρχε αλληλεπίδραση μεταξύ των μελών της ομάδας και φάνηκε πως άρχισε να φεύγει το πρώτο «πάγωμα» τόσο από εμάς, όσο και από τους ηλικιωμένους. Οι εμψυχώτριες έδωσαν σαφείς οδηγίες και ενθάρρυναν συνεχώς κάθε μέλος να αφηγηθεί την ιστορία του. Το αποτέλεσμα που αποτυπώθηκε

στο χάρτη, ήταν μια ευκαιρία να διαπιστώσουν όλα τα μέλη της ομάδας τα κοινά τους στοιχεία, τόσο στις επιλογές της ζωής τους (π.χ. μετανάστευση για ίδιους λόγους), όσο και στα μέρη που εγκαταστάθηκαν κατά διαστήματα.

Εγώ ως παρατηρήτρια δεν είχα ενεργή εμπλοκή στη δράση και παρατηρούσα την ομάδα των ηλικιωμένων, καταγράφοντας τη λεκτική και μη λεκτική επικοινωνία τους. Κατά τη διάρκεια της δράσης, τους παρατηρούσα και προσπαθούσα να υποθέσω τι μπορεί να σκεφτόντουσαν εκείνη την ώρα. Προσπαθούσα να καταλάβω αν βαρέθηκαν ή αν δεν καταλάβαιναν τι ακριβώς γινόταν και γιατί. Για παράδειγμα ο κ. Δ. που ήταν και ο μεγαλύτερος ηλικιακά, αρχικά φαινόταν να μην δίνει σημασία στη δράση και μιλούσε με το διπλανό του. Στη συνέχεια όμως έκανε καίριες παρατηρήσεις σε σχόλια άλλων, πράγμα το οποίο έδειξε πως οι σκέψεις μου ήταν λανθασμένες.

Στη συνέχεια, η επόμενη δραστηριότητα ήταν να συμπληρώσουν τα μέλη της ομάδας μας το γενεαλογικό τους δέντρο (ήμουν η μόνη παρατηρήτρια). Για μια ακόμη φορά, αποφασίσαμε να αλλάξουμε το δέντρο που είχαμε εκτυπώσει γιατί θεωρήσαμε ότι δεν είναι το ιδανικό και κυριολεκτικά ήμασταν έτοιμες για τη δράση την τελευταία στιγμή. Σε αυτή τη δράση όλες οι εμψυχώτριες έκαναν συμμετοχική παρατήρηση, εκτός από εμένα (που ήμουν εξωτερικός παρατηρητής και βιντεοσκοπούσα τη δράση). Όλοι οι ηλικιωμένοι συμμετείχαν ενεργά και προσπαθούσαν να θυμηθούν τα ονόματα των συγγενών τους. Χωρίς να διστάσουν, τοποθέτησαν το δέντρο τους στο φελοπίνακά του ο καθένας, και αντάλλαξαν τις ιστορίες τους.

Μέσα από αυτή τη δράση διαπίστωσα ως παρατηρήτρια πόσο σημαντικό ρόλο κατείχε η μη λεκτική επικοινωνία των μελών της ομάδας και η αντίληψή τους ότι δεν είναι εντελώς ξένοι μεταξύ τους. Ο ρόλος μου ήταν να παρατηρώ την ομάδα, αλλά τα σχόλια των συναδέλφων κατά τη διάρκεια της ανατροφοδότησης φανέρωναν τον ενθουσιασμό τους καθ' όλη τη διάρκεια της δράσης. Στη συζήτηση που ακολούθησε, οι εμψυχώτριες έδωσαν σαφείς οδηγίες, και έγινε φανερό η εντονότερη αλληλεπίδραση μεταξύ των μελών της ομάδας των ηλικιωμένων, σε σχέση με την προηγούμενη φορά. Οι δύο εμψυχώτριες φάνηκε πως ήταν αρκετές και η εξωτερική παρατήρηση ένα χρήσιμο εργαλείο. Εγώ ως παρατηρητής, διαπίστωσα ένα μεγαλύτερο «δέσιμο» στην ομάδα και χάρηκα με την αλληλεπίδραση που υπήρχε και την έκφραση απόψεων.

Στο τέλος, τους δώσαμε και πάλι τα θερμόμετρα και αυτή τη φορά έγιναν αμέσως κατανοητές οι οδηγίες. Σε αυτό βοήθησε και ο κ. Α. που επανέλαβε τον κανόνα στους διπλανούς του, για να τους βοηθήσει να το συμπληρώσουν.

Στην προηγούμενη συνάντηση, ζητήσαμε από την ομάδα των ηλικιωμένων να μας φέρουν φωτογραφίες και αντικείμενα που θεωρούν σημαντικά και θέλουν να μοιραστούν με την ομάδα και μαζί μας. Με αυτό τον τρόπο θέλαμε να τους γνωρίσουμε καλύτερα και να νιώσουν πιο οικεία με όλη την ομάδα. Φυσικά θέλαμε να μαζέψουμε υλικό και για το λεύκωμα, αλλά αυτό δεν το ήξεραν οι ίδιοι ακόμα. Πράγματι, μας έφεραν με χαρά φωτογραφίες και αντικείμενα. Μάλιστα κάποιοι από αυτούς ήταν τόσο ενθουσιασμένοι, που άρχισαν να μας αφηγούνται κάποιες από τις ιστορίες αυτών των αντικειμένων. Βέβαια όλο αυτό έγινε ανοργάνωτα και αυθόρμητα και έτσι δεν άκουσε όλη η ομάδα αυτές τις ιστορίες. Αλλά δε μπορούσαμε να ματαιώσουμε τον ενθουσιασμό τους και δεχτήκαμε να τους ακούσουμε. Οι φωτογραφίες θα σκαναριστούν και θα χρησιμοποιηθούν στην επόμενη συνάντηση. Εμείς χαρήκαμε πάρα πολύ που οι περισσότεροι έφεραν τόσο προσωπικό τους υλικό και που μας εμπιστεύτηκαν να το κρατήσουμε και να το αξιοποιήσουμε.

Τέλος, στην αρχή την συνάντησής μας, κάποια μέλη της ομάδας, πρόσθεσαν χαρτάκια με σημαντικούς σταθμούς της ζωής τους στη «χρονογραμμή» τους, που είχαμε φτιάξει την προηγούμενη φορά. Ο κ. Κ. είναι χριστιανός μάρτυρας του Ιεχωβά, κάτι το οποίο μοιράστηκε μαζί μας στη συνέντευξη. Όταν φτιάξαμε τη «χρονογραμμή» του, δεν το ανέφερε σαν σημαντικό γεγονός της ζωής του. Όμως σήμερα, το τοποθέτησε στη «χρονογραμμή» του, αλλά χωρίς να αναφέρει το θρησκευμά του. Έγραψε «Βρήκα το Θεό». Είναι αξιοσημείωτο αυτό που έκανε, διότι δείχνει ότι από τη μια ότι είναι ένα γεγονός σημαντικό για τη ζωή του, αλλά από την άλλη φάνηκε πως δεν είναι έτοιμος να το μοιραστεί με τους υπόλοιπους ηλικιωμένους ακόμα. Η κίνησή του όμως να μας δώσει στο τέλος κάποια διαφημιστικά φυλλάδια για κάποια εκδήλωση με θρησκευτικό θέμα, μας προβληματίσε. Όχι για μας. Εμείς του απαντήσαμε ευγενικά ότι δε ξέρουμε αν θα μπορέσουμε να πάμε. Αλλά σκεφτήκαμε μήπως αρχίζει να μοιράζει διάφορα φυλλάδια στις επόμενες συναντήσεις, κάτι το οποίο μπορεί να ενοχλήσει τους υπόλοιπους ηλικιωμένους. Είναι κάτι που αποφασίσαμε από κοινού πως πρέπει να προσέξουμε και να παρατηρούμε διακριτικά και πως αν χρειαστεί θα του μιλήσουμε.

4^ο Ημερολόγιο LS

20-03-2015

Τόπος: Α' ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης: 3 ώρες

Μοκαϊτη Φανή

Σε αυτή τη συνάντηση θα χρησιμοποιούσαμε τις φωτογραφίες των μελών της ομάδας, για να τους γνωρίσουμε καλύτερα. Κάθε μέλος της ομάδας θα περιέγραφε τις φωτογραφίες τις οποίες θα βλέπαμε όλοι στον προτζέκτορα. Με αυτό τον τρόπο θα μπορούσαμε όλοι να σχολιάσουμε και να κάνουμε ερωτήσεις. Και φυσικά στο τέλος θα συμπληρώνονταν το θερμομότρο, ως αξιολόγηση της δράσης μας.

Σήμερα, λίγο πριν ξεκινήσει η συνάντηση της ομάδας μας, εμφανίστηκε κ. Φ., η οποία ήθελε να συμμετέχει. Η αλήθεια είναι πως αρχικά δε ξέραμε τι να κάνουμε, διότι είχαμε κάνει ήδη τρεις συναντήσεις και δε ξέραμε αν θα μπορούσαμε να τη δεχτούμε τώρα. Κοιταζόμεσταν μεταξύ μας με απορία, περιμένοντας κάποια να πάρει την πρωτοβουλία. Επειδή όμως είχαμε λίγες γυναίκες στην ομάδα και ήρθε ενθουσιασμένη και με πλούσιο υλικό (φωτογραφίες), διότι την είχε προετοιμάσει η κ. Χ., μέσα από μια γρήγορη ανταλλαγή απόψεων, αποφασίσαμε να τη συμπεριλάβουμε στην ομάδα μας. Μέχρι να έρθουν όλοι, το υλικό της σκαναρίστηκε για να το δείξουμε μαζί με των υπολοίπων.

Η πρώτη δράση πήγε όπως περιμέναμε. Ο προτζέκτορας ήταν καλή επιλογή, διότι όλοι είχαν πρόσβαση στο υλικό και ήταν ευδιάκριτο. Σε αυτή τη δράση αποφασίσαμε να συμμετέχουμε όλες. Εμφυσώτρια ήταν η Βαλεντίνα, το τεχνικό κομμάτι του υπολογιστή ανέλαβε η Έφη, εγώ τη βιντεοσκόπηση και η Δήμητρα με τη Ζωή την παρατήρηση. Όμως είχαμε συμφωνήσει πως όποτε χρειαστεί ή το θελήσουμε, θα συμμετέχουμε όλες στη δράση. Οι οδηγίες ήταν σαφείς και κάθε μέλος της ομάδας περιέγραφε τις φωτογραφίες και τα αντικείμενα που είχε φέρει.

Αρχικά η Βαλεντίνα καλωσόρισε και σύστησε σε όλους το νέο μέλος της ομάδας και στη συνέχεια ένα ένα τα μέλη ξεκίνησαν να παρουσιάζουν τις φωτογραφίες που όλοι

βλέπαμε στον προτζέκτορα και να μας αφηγούνται τις ιστορίες τους. Κάποιοι είχαν φέρει πολλές παλιές φωτογραφίες, όπως ο κ. Λ. και ο κ. Κ., ενώ κάποιοι είπαν πως δεν είχαν εδώ στην Αλεξανδρούπολη φωτογραφίες και μας έφεραν κάποιες πιο πρόσφατες, όπως ο κ. Π. Ο κ. Δ. μας έφερε μόνο φωτογραφίες από το στρατό διότι τις άλλες τις είχε μέσα σε ένα κουτί το οποίο του έκλεψαν, ενώ ο κ. Α. δε μας έφερε φωτογραφίες και υποσχέθηκε να φέρει την επόμενη φορά. Οι γυναίκες της ομάδας έφεραν πολλές φωτογραφίες και αντικείμενα τόσο από τα παλαιότερα, όσο και από τα πρόσφατα χρόνια. Μάλιστα τα αντικείμενα σχολιάστηκαν από όλα τα μέλη, διότι οι περισσότεροι τα γνώριζαν (κάποια από αυτά ήταν αντικείμενα τα οποία χρησιμοποιούνταν στα έθιμα για τους γάμους).

Η ομάδα αλληλεπίδρασε πολύ και τα σχόλια ήταν πολλά. Βρήκαμε κι άλλα κοινά σημεία και συζητήσαμε τόσο για τον εμφύλιο, όσο και για τις φορεσιές κάθε χωριού. Ακούστηκαν πολλές ιστορίες και η ομάδα φάνηκε να δείχνει ενδιαφέρον τόσο λεκτικά, όσο και μη λεκτικά. Όταν ήρθε η σειρά της κ. Φ., ανησυχούσαμε ότι οι υπόλοιποι ίσως να μην είναι τόσο δεκτικοί. Αντίθετα, η ίδια προσαρμόστηκε κατευθείαν και η ιστορία της κίνησε το ενδιαφέρον όλων. Μάλιστα αναγκαστήκαμε να τη διακόψουμε ευγενικά, για να προλάβουν να μιλήσουν όλοι και γιατί έπρεπε πρώτα να της πάρουμε ατομική συνέντευξη και μετά να τη μοιραστεί με την ομάδα, όπως έγινε και με όλους τους υπόλοιπους.

Νομίζω ότι αυτή η δράση έκανε την ομάδα να «δεθεί» ακόμα περισσότερο και κάποια μέλη ανέφεραν και άλλα περιστατικά από τη ζωή τους, τα οποία δεν είχαν αναφέρει στη συνέντευξη. Όμως με προβληματίσε ο όγκος των φωτογραφιών. Άλλοι είχαν φέρει πολλές, άλλοι λίγες και ο κ. Α. καθόλου. Γιατί έγινε αυτό; Δε δώσαμε κατανοητές οδηγίες; Δεν ήθελαν να δείξουν πολλά προσωπικά τους αντικείμενα; Και οι κυρίες που έφεραν πολλά, το έκαναν από ενθουσιασμό; Αλλά νομίζω πως αυτά τα ερωτήματα θα απαντηθούν καθώς θα περνούν οι μέρες και οι συναντήσεις μας.

Στο τέλος φυσικά συμπληρώσαμε τα θερμόμετρα, τα οποία πήραν υψηλότερη βαθμολογία αυτή τη φορά.

Τελικά διαπιστώσαμε πως «δούλεψε» ο τρόπος που επιλέξαμε. Κατά τη διάρκεια της συζήτησής μας (ανατροφοδότηση), ειπώθηκε από όλες μας πως η συμμετοχή όλων μας, βοήθησε τους ηλικιωμένους να εκφραστούν περισσότερο. Διότι κάθε ηλικιωμένος, ένιωθε περισσότερο άνετα και απηύθυνε το λόγο πιο εύκολα σε αυτήν

που του είχε πάρει τη συνέντευξη. Έτσι, θεωρήσαμε πως θα είναι πιο λειτουργική η συμμετοχική παρατήρηση και μάλλον είχαμε δίκιο. Οι σημειώσεις των παρατηρητών ήταν σημαντικές (ιδιαίτερα όσες είχαν να κάνουν με τη μη λεκτική επικοινωνία) και βοήθησαν στην περαιτέρω συζήτηση αλλά και στο σχεδιασμό. Το μόνο που ακόμα θεωρώ πως δεν έχουμε βρει τρόπο να διαχειριστούμε, είναι η ταυτόχρονη ομιλία από όλους. Οι περισσότεροι μιλάνε ταυτόχρονα ή μιλάνε μεταξύ τους, κάτι το οποίο δυσκολεύει την ολοκλήρωση της δράσης, αλλά και τη δική μας διαχείριση.

5^ο Ημερολόγιο LS

24-03-2015

Τόπος: Α΄ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης: 3 ώρες

Μοκαϊτή Φανή

Σήμερα αποφασίσαμε να δείξουμε στην ομάδα το animation “The Fantastic Flying Books of Mr Morris Lessmore”, με παράλληλη αφήγηση του ίδιου του βιβλίου, με σκοπό να συζητήσουμε για τις ιστορίες ζωής και να καταλήξουμε στο λεύκωμα. Και στο τέλος φυσικά θα δίνουμε τα θερμόμετρα. Η Έφη ανέλαβε την αφήγηση, η Βαλεντίνα το τεχνικό κομμάτι του υπολογιστή και εγώ, η Δήμητρα και η Ζωή ήμασταν συμμετοχικοί παρατηρητές.

Αρχικά υπήρξε προβληματισμός μεταξύ μας για το αν ένα τέτοιο βίντεο με όλους αυτούς τους συμβολισμούς θα γίνει κατανοητό από τους ηλικιωμένους. Η αλήθεια είναι πως εγώ είχα πολλούς ενδοιασμούς από την αρχή. Πίστευα ότι δε θα καταλάβουν τους συμβολισμούς, αλλά συμφώνησα με την απόφαση της ομάδας να το δοκιμάσουμε. Έτσι κι αλλιώς όλο αυτό το πρόγραμμα από την αρχή αποτελεί μια πρόκληση.

Για να γίνει περισσότερο κατανοητό, αποφασίσαμε να χρησιμοποιήσουμε και το ομώνυμο βιβλίο. Έτσι, αφήγηση και η προβολή του βίντεο «έδεσαν» καλά και νομίζω ότι η ιστορία έγινε κατανοητή από όλους τους ηλικιωμένους. Μάλιστα κατά τη διάρκεια του βίντεο κάποιοι σχολίαζαν μεταξύ τους. Η Έφη με την ανάλογη παραστατικότητα και την αφήγησή της, θεωρώ ότι βοήθησε τους ηλικιωμένους να κατανοήσουν αρκετά σημεία του βίντεο που ίσως να ήταν αρκετά συμβολικά για τους

ίδιους. Όταν τελείωσε η προβολή, ακολούθησε συζήτηση με τη βοήθεια των εμπυχωτριών (Ζωή και Έφη).

Οι εμπυχωτρίες προσπάθησαν να εκμαιεύσουν την άποψή τους για το βίντεο και για τα βιβλία γενικότερα. Όμως ενώ αρχικά ξεκίνησαν κάποια σχόλια, όπως: «ο καθένας έχει τη δική του ιστορία, όπως και αυτός στο βίντεο...», κάποια στιγμή ξέφυγε και κάποιοι ανέφεραν ότι δε διάβαζαν βιβλία μικροί γιατί δεν υπήρχε η οικονομική δυνατότητα και γιατί δούλευαν στα χωράφια. Η συζήτηση πήγε να πάρει αρνητική τροπή, αλλά τελικά οι εμπυχωτρίες τους μίλησαν για τη σημασία των δικών τους ιστοριών και φωτογραφιών και τους ρώτησαν πως θα μπορούσαν να τα αξιοποιήσουν όλα αυτά. Ειπώθηκε από ένα μέλος ότι μπορούν να γίνουν άλμπουμ και με τη δική τους βοήθεια, καταλήξαμε στο λεύκωμα. Συζητήσαμε για το πώς θα μπορούσε να γίνει και γιατί. Αρχικά κάποιοι από την ομάδα αντέδρασαν καχύποπτα και έκαναν πολλές ερωτήσεις για να κατανοήσουν τι είναι αυτό που τους λέγαμε. Όταν τους ξεκαθαρίσαμε ότι εμείς δεν έχουμε οικονομικό κέρδος από αυτό και ότι θα διαλέξουν και θα ελέγξουν οι ίδιοι τι θα παρουσιασθεί και τι όχι, ήταν όλοι θετικοί και συμφώνησαν.

Νομίζω πως ήταν αρκετά κατευθυντικές οι εμπυχωτρίες σήμερα, και δε ξέρω κατά πόσο είναι εμπύχωση όλο αυτό τελικά. Όμως πως αλλιώς θα φτάναμε στο λεύκωμα; Οι ηλικιωμένοι δε σκέφτονται και δε λειτουργούν όπως τα παιδιά. Διαπίστωσα ότι με «κατάλληλες ερωτήσεις» δε μπορέσαμε να τους «κατευθύνουμε» προς το λεύκωμα. Κάτι το οποίο θα μπορούσαμε ίσως να κάνουμε με μια ομάδα παιδιών. Για αυτό το λόγο θεωρώ πως ήταν κατευθυντικό όλο αυτό, αλλά δε ξέρω με ποιον άλλο τρόπο θα μπορούσε να γίνει. Πάντως η συζήτηση έγινε και διαπιστώσαμε γιατί κάποιοι πήραν αρνητικά την ερώτηση: «Διαβάζατε βιβλία ή παραμύθια όταν ήσασταν μικροί;». Θεωρώ ότι δε λάβαμε υπόψη μας ότι οι περισσότεροι δεν είχαν πάει στο σχολείο και μάλλον αισθάνθηκαν μειονεκτικά εκείνη τη στιγμή και αμύνθηκαν λέγοντας πως δεν είχαν τη δυνατότητα να έχουν βιβλία και ότι έζησαν δύσκολα χρόνια.

Τα θερμόμετρα συμπληρώθηκαν αμέσως, χωρίς να χρειάζονται ιδιαίτερες διευκρινίσεις. Και μάλιστα με υψηλές θερμοκρασίες.

Κατά τη διάρκεια της δικής μας ανατροφοδότησης, καταλήξαμε πως καλώς επιλέξαμε τη συγκεκριμένη δράση για να καταλήξουμε στο λεύκωμα. Προσωπικά την περίμενα την καχυποψία τους και της ανησυχία τους για το προσωπικό τους υλικό.

Νομίζω όμως ότι μας έχουν αποδεχθεί πια και όταν τους δίνουμε το λόγο μας τόσο για την εχεμύθειά μας, όσο και για την αξιοποίηση του υλικού τους, μας έχουν εμπιστοσύνη. Απλά η καχυποψία εμφανίζεται μέχρι να καταλάβουν τι είναι αυτό που τους ζητάμε.

Τέλος, σήμερα πραγματοποιήθηκε και μια διευκρινιστική συζήτηση μεταξύ μας, σε ότι αφορά τα δικαιώματα που έχουμε όλοι σε αυτό το υλικό που έχει συγκεντρωθεί. Μιλήσαμε για τα δικαιώματα που έχουμε όλοι και σε ποιον μπορούμε να το δώσουμε. Τέθηκε θέμα εμπιστοσύνης στην ομάδα και αυτό ήταν κάτι που με στεναχώρησε. Όμως νομίζω ότι έπρεπε να γίνει για να μην υπάρχουν μετά παρεξηγήσεις. Διευκρινίστηκε σε όλες και από όλες, ότι το υλικό ανήκει σε όλες μας και η οποιαδήποτε χρήση του μεμονωμένα από κάποιες, θα πρέπει να γίνει μετά από ενημέρωση και άδεια των υπολοίπων.

Επίσης, ξεκίνησε και μια συζήτηση γύρω από τη διαδικασία οργάνωσης τόσο του λευκώματος, όσο και της εκδήλωσης. Η καθεμία πρότεινε ιδέες και προσπαθούσαμε όλες μαζί να βρούμε λύσεις σε κάθε πρόβλημα που υποθέταμε ότι θα αντιμετωπίζαμε.

6^ο Ημερολόγιο LS

27-03-2015

Τόπος: Α΄ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης: 3 ώρες

Μοκαϊτή Φανή

Σε αυτή τη συνάντηση θα δείχναμε ένα animation με τίτλο «The Piano - Amazing Short - Animation by Aidan Gibbons, Music by Yann Tiersen», στο οποίο παρουσιάζεται ένας ηλικιωμένος που σκέφτεται τα σημαντικότερα στιγμιότυπα της ζωής του. Σκοπός μας ήταν να ακολουθήσει συζήτηση, για να καταλήξουμε στην εκδήλωση που θέλουμε να οργανώσουμε και τη live library. Ως αξιολόγηση θα χρησιμοποιούσαμε και πάλι τα θερμόμετρα.

Η αλήθεια είναι ότι και πάλι δεν ήμασταν σίγουρες ότι όλοι οι συμβολισμοί που περιλαμβάνονται στο συγκεκριμένο βίντεο θα γινόντουσαν κατανοητοί από τους

ηλικιωμένους. Όμως εμείς θεωρήσαμε ότι είναι ιδανικό εργαλείο κινητοποίησης. Έτσι, αποφασίσαμε να το δοκιμάσουμε. Προσωπικά θεώρησα ότι θα το κατανοήσουν πιο εύκολα, εξαιτίας των θεμάτων που περιγράφει, διότι τα περισσότερα τα έχουν ζήσει.

Προβάλλαμε με τον προτζέκτορα το βίντεο και τελικά νομίζω ότι τους δυσκόλεψε περισσότερο από το προηγούμενο. Ίσως η γρήγορη εναλλαγή των εικόνων και των νοημάτων να μην τόσο κατανοητή όσο πίστευα. Όμως οι εμψυχώτριες (Εφή και Ζωή) προσπάθησαν με ερωτήσεις, να οδηγήσουν την κουβέντα στη σημασία της ιστορίας της ζωής μας. Και πάλι, όπως και την προηγούμενη φορά, αναγκάστηκαν να κατευθύνουν τη συζήτηση. Οι ερωτήσεις που τέθηκαν, θεωρώ πως βοήθησαν τους ηλικιωμένους να καταλάβουν τους συμβολισμούς, όπως επίσης και τη σημασία των γεγονότων της ζωής μας. Όμως και πάλι, η ανάγκη δε «βγήκε» από την ομάδα, αλλά από τις εμψυχώτριες. Με αφορμή αυτό, συνεχίζω να σκέφτομαι αν είναι εμψύχωση όλο αυτό που κάνουμε και αν έχει τελικά καμία σημασία για τους ίδιους τους ηλικιωμένους.

Πέρα από τις δικές μου αρνητικές σκέψεις, οι ηλικιωμένοι αντέδρασαν θετικά στην πρότασή μας για την εκδήλωση και για τις ζωντανές αφηγήσεις που θα θέλαμε να περιλαμβάνει. Για να πω την αλήθεια, δεν περίμενα ότι θα δεχόντουσαν τόσο εύκολα. Στο λεύκωμα, αρχικά είχαν αντιδράσει λίγο καχύποπτα κάποιои. Όμως ευτυχώς πήγαν όλα καλά και τώρα είμαστε στην τελική ευθεία για να επιλέξουμε τις ιστορίες και τις φωτογραφίες που θα παρουσιάζονταν στο λεύκωμα.

Στο τέλος, ο κ. Α. αφηγήθηκε τις ιστορίες των δικών του φωτογραφιών (τις οποίες όπως μας είπε τις είχε μαζί του από την προηγούμενη συνάντηση, αλλά δεν ένιωθε έτοιμος να τις δείξει στην ομάδα) και η κ. Σ. περιγράφει τις δικές της. Χάρηκα που έφερε και ο κ. Α. φωτογραφίες, διότι δεν ήθελα να «διαφέρει» από την υπόλοιπη ομάδα. Το καλύτερο ήταν όμως που μας εκμυστηρεύθηκε ότι τις είχε μαζί του νωρίτερα και εξήγησε και γιατί δεν τις έδειξε. Αυτό δείχνει ότι μας εμπιστεύθηκε πια και είναι απόλυτα ειλικρινής μαζί μας. Και αυτό είναι το πιο σημαντικό για εμάς. Φυσικά η δράση τελειώνει με τη συμπλήρωση των θερμομέτρων.

Κατά τη διάρκεια της ανατροφοδότησης σχολιάστηκε από την ομάδα μας το πόσο κατευθυντικές αναγκάστηκαν να γίνουν οι σημερινές εμψυχώτριες, αλλά συμφωνήσαμε όλες ότι δε θα μπορούσε να «βγει» ως ανάγκη από την ομάδα, τόσο το

λεύκωμα όσο και η εκδήλωση. Επίσης, τέθηκε το ζήτημα με τον κ. Κ., διότι από τη μια θέλαμε να αφήσουμε ελεύθερα να αφηγηθούν όποια ιστορία θέλουν τόσο στο λεύκωμα, όσο και στη ζωντανή βιβλιοθήκη, αλλά από την άλλη δε θέλουμε να φανεί ως προσηλυτισμός. Για αυτό το λόγο, αποφασίσαμε να το συζητήσουμε με τον επόπτη μας για να μας συμβουλευσει. Προσωπικά πιστεύω στην ελευθερία του καθενός να λέει ότι θέλει, αλλά δυστυχώς δε θα οργανώσουμε μόνες μας την εκδήλωση και το λεύκωμα, οπότε πρέπει να σκεφτόμαστε κι άλλους παράγοντες.

7^ο Ημερολόγιο LS

31-03-2015

Τόπος: Α΄ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης: 3 ώρες

Μοκαϊτή Φανή

Σε αυτή τη συνάντηση αποφασίσαμε να ασχοληθούμε με κάθε μέλος της ομάδας των ηλικιωμένων ξεχωριστά. Από τη στιγμή που αποφασίσαμε να δημιουργήσουμε το λεύκωμα, έπρεπε να αποφασίσουμε ποιες ιστορίες θα γραφτούν και ποιες φωτογραφίες θα συμπεριληφθούν. Έτσι, κάθε μια εμψυχώτρια ανέλαβε να επιλέξει κάποιες από τις ιστορίες που είχε ακούσει από τον συγκεκριμένο ηλικιωμένο κατά τη διάρκεια της συνέντευξης μαζί του. Με αυτό τον τρόπο γράφτηκαν 2-3 ιστορίες για κάθε ηλικιωμένο και σήμερα θα συζητούσε κάθε εμψυχώτρια μαζί του.

Με αυτή την ατομική παρέμβαση, κάθε μέλος της ομάδας των ηλικιωμένων μιλούσε μόνο με μια εμψυχώτρια, επέλεξε τις ιστορίες που ήθελε να γραφτούν (κάποιες ήταν αυτές που είχαμε επιλέξει και κάποιες όχι), καθώς και τις φωτογραφίες που ήθελε να συμπεριληφθούν στο λεύκωμα. Κατά τη διάρκεια της συζήτησης, κάθε εμψυχώτρια ανέφερε τη σημασία που έχουν για μας, αλλά και για όλους γενικότερα, οι ιστορίες της ζωής τους και διευκρίνισαν πως δε θα αλλοιωθεί τίποτα από αυτά που είπαν όλοι.

Εγώ ανέλαβα τον κ. Δ. και τον κ. Α., των οποίων οι ιστορίες εμπλουτίστηκαν και διορθώθηκαν. Με απόλυτο σεβασμό, προσπάθησα να καταγράψω όσο πιο πιστά μπορούσα ότι έλεγαν και τους μαγνητοφονούσα για να μπορέσω να διορθώσω ότι χρειαστεί. Ήμουν αγχωμένη μήπως κάνω λάθη και δεν καταγράψω τα γεγονότα όπως μου τα είπαν. Ιδιαίτερα με τον κ. Δ., που πολλές φορές δεν καταλάβαινα τι μου έλεγε

και δε γνώριζα τα ονόματα των περιοχών που μου ανέφερε κατά τη διάρκεια της αφήγησης.

Κατά τη διάρκεια της ανατροφοδότησης ειπώθηκε και πάλι αν πρέπει να συμπεριλάβουμε την ιστορία με την αλλαγή της πίστης του κ. Κ. και μετά από τη συμβουλή του επόπτη μας να μη λογοκρίνουμε κανέναν, αποφασίσαμε ότι η ιστορία σα γεγονός ζωής θα είναι μέσα στο λεύκωμα (αφού το ζήτησε και ο ίδιος), αλλά χωρίς σχόλια που να παραπέμπουν σε κήρυγμα και προσηλυτισμό. Επίσης, συζητήθηκε αν πρέπει να ειπωθεί η συγκεκριμένη ιστορία στη ζωντανή βιβλιοθήκη και τέλος, αν πρέπει να διατηρήσουμε την τοπική ιδιόλεκτο κάποιων ηλικιωμένων κατά την καταγραφή των ιστοριών τους στο λεύκωμα. Από κοινού αποφασίσαμε πως αυτές τις απαντήσεις θα μας τις δώσει ο επόπτης μας.

8^ο Ημερολόγιο LS

03-04-2015

Τόπος: Α΄ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης: 3 ώρες

Μοκαϊτη Φανή

Στη σημερινή συνάντηση είχαμε σκοπό να ενημερώσουμε την ομάδα των ηλικιωμένων για τη διοργάνωση της εκδήλωσης και για τη «ζωντανή βιβλιοθήκη» που σκεφθήκαμε να συμπεριλάβουμε σε αυτή. Για το σκοπό αυτό, κάθε μια από εμάς, ανέλαβε τους δύο ηλικιωμένους, των οποίων είχε επιμεληθεί τις ιστορίες και τις φωτογραφίες για το λεύκωμα.

Τα περισσότερα μέλη, δεν είναι εξοικειωμένα με την έκθεση σε πολύ κόσμο, και τη ζωντανή αφήγηση. Συνήθως αφηγούνται στην οικογένειά τους και στους δικούς τους ανθρώπους. Αυτή η ατομική παρέμβαση, είχε σκοπό να διώξει τους φόβους της ομάδας των ηλικιωμένων. Με την περιγραφή και την αναφορά σε λεπτομέρειες, θα ένιωθε άνετα κάθε μέλος της ομάδας και θα επιλεγόταν η ιστορία που θα αφηγούνταν ζωντανά την ημέρα της εκδήλωσης. Επίσης, απαραίτητο ήταν να επιλεγθούν και οι

φωτογραφίες για το poster που θα είχε κάθε ηλικιωμένος να φαίνεται πίσω του, καθώς θα αφηγούνταν την ιστορία του.

Πράγματι, κάποια από τα μέλη της ομάδας, αρχικά δίστασαν λέγοντας: «Φοβάμαι ότι δε θα τα πω καλά», «Δε ξέρω πώς να τα πω», κ.α. Έτσι κάθε εμψυχώτρια προσπάθησε να εξηγήσει σε κάθε ηλικιωμένο τι ακριβώς θα γίνει στην εκδήλωση και να εξαλείψει κάθε φοβία που μπορεί να υπήρχε. Επίσης, κάθε εμψυχώτρια, εξήγησε σε κάθε μέλος της ομάδας πως πρέπει να μας δώσει επίσημα την άδεια χρήσης όλου του υλικού για το λεύκωμα, αλλά και για περαιτέρω επιστημονική έρευνα. Στη συνέχεια, αφού συμπληρώθηκαν τα στοιχεία κάθε μέλους, κάθε ηλικιωμένος υπέγραψε την αντίστοιχη υπεύθυνη δήλωση και βεβαίωση, για να είμαστε και εμείς επίσημα κατοχυρωμένες. Τέλος, υπήρχαν κάποιες ιστορίες που χρειαζόντουσαν διορθώσεις, οπότε μέχρι το τέλος της δράσης ασχοληθήκαμε με την ανάγνωση και τη διόρθωση των ιστοριών (κάθε εμψυχώτρια με τους ηλικιωμένους που είχε αναλάβει).

Εγώ και πάλι ανέλαβα τον κ. Α. και τον κ. Δ. Τους διάβασα για μια ακόμη φορά τις ιστορίες τους τις οποίες είχα γράψει και μου διόρθωσαν κάποιες λεπτομέρειες. Επίσης, διαλέξαμε ποιες φωτογραφίες θα μπουν στο λεύκωμα. Ήμουν πολύ χαρούμενη σήμερα, διότι πρώτον όλα φαίνεται να παίρνουν το δρόμο τους για τον τελικό μας στόχο και δεύτερον και σημαντικότερο, θέλω να πιστεύω ότι ανταποκρίθηκα στις προσδοκίες των δύο κυρίων που ανέλαβα τις ιστορίες τους και με εμπιστεύθηκαν απόλυτα. Μάλιστα ο κ. Δ. με ευχαρίστησε για τον κόπο μου και με χάρωσε στον ώμο χαμογελώντας. Τον κ. Δ. τον βλέπω σαν τον παππού μου, ο οποίος αν ζούσε, θα ήταν συνομήλικοι σήμερα. Αλλά νομίζω πως και ο κ. Δ. με βλέπει λίγο σαν την εγγονή που δεν έχει. Έτσι μου φαίνεται ο τρόπος που μου φέρεται.

Κατά τη διάρκεια της ανατροφοδότησης υπήρχε ενθουσιασμός από όλες μας, διότι είχαμε όλο το υλικό που χρειαζόμασταν και τώρα έμενε μόνο να οργανωθεί η εκδήλωση. Μάλιστα θα συναντιόμασταν όλοι μαζί και για να βγάλουμε κάποιες φωτογραφίες για το εξώφυλλο και το οπισθόφυλλο του λευκώματος, κάτι το οποίο δέχτηκαν με χαρά όλοι. Μάλιστα ήθελαν να βάλουν και τα «καλά» τους. Θεωρώ πως η συνάντηση πήγε πολύ καλά. Παρόλο που υπήρχε φασαρία, διότι κάθε εμψυχώτρια μιλούσε με ένα μέλος ταυτόχρονα, κάθε ένας ήταν συγκεντρωμένος σε αυτό που έκανε και τελικά όλο αυτό ήταν πολύ δημιουργικό.

Κάτι ακόμα που προβληματίσε την ομάδα μας (εμψυχώτριες), ήταν αν θα πρέπει να καταγραφούν οι ιστορίες των ηλικιωμένων κατά γράμμα και με όλους τους πιθανούς ιδιοματισμούς που χρησιμοποιούν. Από τη μια θεωρώ σημαντικό να μην ντρέπεται κανένας για τον τρόπο που εκφράζεται και αυτό ελπίζω ότι το δείξαμε σε όλους. Και δεν θα ήθελα σε καμία περίπτωση να «φτιάξουμε» το λόγο τους στο λεύκωμα και να διαπιστώσουν ότι τους διορθώσαμε. Από την άλλη όμως, έχουμε κάποιους ηλικιωμένους, οι οποίοι έχουν πρόβλημα με την οικογένειά τους που συμμετέχουν στο πρόγραμμά μας. Αν το παιδί κάποιου δει ότι χρησιμοποιούμε ιδιοματισμούς στην ιστορία του γονιού του, μπορεί να μας πει ότι τους κοροϊδεύουμε. Ποτέ δε μπορούμε να ξέρουμε πως θα αντιδράσει ο καθένας. Για αυτούς τους λόγους αποφασίσαμε να μιλήσουμε με τον επόπτη μας για να είμαστε κατοχυρωμένοι.

Στις 06-04-2015 συναντηθήκαμε για τη φωτογράφιση που αναφέρθηκε παραπάνω και στις 21-04-2015 συναντηθήκαμε για ενημερώσουμε την ομάδα ότι δυστυχώς δε θα πραγματοποιηθεί η εκδήλωση την άνοιξη όπως υπολογίζαμε, διότι υπήρξε διαφωνία για την ημερομηνία με τους υπεύθυνους του Δήμου Αλεξανδρούπολης, οι οποίοι θα συνέβαλαν στην οργάνωση της εκδήλωσης. Όπως επίσης δε είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί το καλοκαίρι, διότι κάποιοι από τους ηλικιωμένους θα λείπουν. Έτσι, υπολογίζουμε ότι θα καταφέρουμε να οργανώσουμε την εκδήλωση το Σεπτέμβριο, στην οποία θα περιλαμβάνεται η παρουσίαση του λευκώματος και η ζωντανές αφηγήσεις των ηλικιωμένων (live library).

Σε γενικές γραμμές, θεωρώ πως το πρόγραμμά μας πήγε καλύτερα από ότι περίμενα. Από την αρχή μου φάνηκε πολύ ενδιαφέρουσα η ιδέα να κάνουμε την πρακτική μας στο ΚΑΠΗ. Ήταν μια πρόκληση για μένα, που μέχρι τότε είχα ασχοληθεί μόνο με παιδιά και φοιτητές. Πίστευα ότι θα ήταν δύσκολο, διότι δεν το είχαμε ξανακάνει. Όντως, ο αρχικός μας σχεδιασμός, στηρίχτηκε σε προηγούμενες εμπειρίες μας και θα περιλάμβανε περισσότερο «καθιστικά» παιχνίδια και συζήτηση. Όμως ο επόπτης μας κ. Δαλκαβούκης, μας συμβούλεψε να μην διαχειριστούμε τη συγκεκριμένη ομάδα με αυτή την προσέγγιση. Η οδηγία του να πραγματοποιήσουμε πρώτα ατομικές συνεντεύξεις, αποδείχτηκε πολύ χρήσιμη για εμάς. Οι πληροφορίες που συλλέξαμε για κάθε ηλικιωμένο μέσα από αυτή τη διαδικασία, μας βοήθησαν να ξανασχεδιάσουμε τις πρώτες συναντήσεις μας με την ομάδα. Η αλήθεια είναι πως δεν είχαμε εξ αρχής σχεδιασμένο όλο το πρόγραμμα, διότι δε γνωρίζαμε τι θα αντιμετωπίσουμε. Είχαμε στο μυαλό μας κάποιες ιδέες και μετά από κάθε συνάντηση,

κατά τη διάρκεια της ανατροφοδότησης, αποφασίζαμε πως θα τις υλοποιούσαμε και με ποια σειρά.

Μέσα από όλη αυτή την προσπάθεια, διαπίστωσα για μια ακόμη φορά τις δικές μου δυσκολίες. Πολύ άγχος και ανασφάλεια στην αρχή, τα οποία κατευνάζονται σιγά σιγά όσο επιτυγχάνονται οι μικρότεροι στόχοι. Καταβάλλαμε όλοι πολύ κόπο και προσπάθεια και φυσικά άξιζε τον κόπο. Όμως μετανιώνω που για μια ακόμη φορά σε ομαδική εργασία, δεν μίλησα σε κατάλληλες στιγμές για το μοίρασμα της δουλειάς και των ρόλων. Πολλές φορές θεώρησα σημαντικότερο και περισσότερο δύσκαμπτο το πρόγραμμα των υπολοίπων από ότι το δικό μου και όταν κανείς δεν αναλάμβανε κάποιες δουλειές, τις αναλάμβανα εγώ. Φυσικά δεν ήμουν η μόνη. Πάντα οι ίδιοι αναλάμβαναν μέσα στην ομάδα τα περισσότερα. Αυτό δεν είναι απαραίτητα κακό, όταν είναι βέβαια κατανοητό και αναγνωρίσιμο από όλους. Τώρα όμως που φτάσαμε στο τέλος, θεωρώ πως η δική μας ομάδα κατάφερε να βρει το δικό της κώδικα επικοινωνίας, παρόλα τα λάθη ή τις ελλείψεις που υπήρξαν και να φέρει σε πέρας αυτό το πρόγραμμα. Ελπίζω η εκδήλωση για την παρουσίαση του λευκόματος και της ζωντανής βιβλιοθήκης να είναι αντάξια τόσο όλων αυτών των ανθρώπων που συμμετείχαν, όσο και των δικών μας κόπων.

Τέλος, επειδή στις περισσότερες συναντήσεις ήμουν παρατηρήτρια, τα περισσότερα που ανέφερα παραπάνω αφορούσαν την ομάδα στόχο την οποία και παρατηρούσα. Ίσως κάποιες σκέψεις να μην ειπωθούν ποτέ, διότι δε θέλω να στεναχωρήσω κανέναν ούτε να αποδώσω ευθύνες. Θεωρώ πως ο καθένας προσπάθησε με τον τρόπο του για την υλοποίηση αυτού του προγράμματος. Ανάλογα με το χρόνο και τη διάθεση που είχε η κάθε μία από εμάς, έδωσε πολλά περισσότερα από ότι νόμιζε ότι θα χρειαστεί να δώσει. Και αυτό γιατί από ένα σημείο και μετά, καμία δεν έβλεπε αυτό το πρόγραμμα απλά σαν υλοποίηση της πρακτικής που έπρεπε να γίνει, αλλά σαν κάτι βαθύτερο που θέλαμε να το πετύχουμε τόσο για εμάς, αλλά περισσότερο για τους ηλικιωμένους. Αυτό που χαροποιεί προσωπικά εμένα, είναι ότι σήμερα πιά, θεωρώ ότι εμπιστευόμαστε απόλυτα η μια την άλλη και έχουμε αποκτήσει έναν κοινό κώδικα επικοινωνίας. Μπορώ να συνεργαστώ και πάλι με αυτή την ομάδα και να δοκιμάσω καινούρια πράγματα.

1^ο Ημερολόγιο LS

03-03-2015

Τόπος: Α΄ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης: 2 ώρες

Βαλεντίνα Σωκράτους

Είχα αγωνία σήμερα, όχι τόσο για το διεκπεραιωτικό κομμάτι. Είχα αγωνία κατά πόσο η ομάδα των ηλικιωμένων θα ανταποκρινόταν θετικά σε μένα. Εξαιτίας της πρωινής μου εργασίας δεν είχα μπορέσει να είμαι εκεί στη διαδικασία των ερωτηματολογίων και της πρώτης επαφής με το πλαίσιο. Έτσι σε σχέση με σχεδόν όλα τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας, ένιωθα ότι έπρεπε να κερδίσω χαμένο έδαφος. Γενικότερα έχω μια δυσκολία όταν δεν έχω το έλεγχο της κατάστασης. Αυτό όμως είναι καθαρά μια προσωπική συνθήκη. Εάν ήταν οποιαδήποτε άλλη ομάδα δεν θα το είχα τόσο στο μυαλό μου, γιατί είμαι εξοικειωμένη με τη συναναστροφή με καινούργιες ομάδες . Αλλά εδώ το είχα συνεχόμενα στο μυαλό μου και φοβόμουν μην φάνει. Τελικά άδικα αγωνιούσα, η ομάδα μας ήταν καλοδιάθετη κεφάτη και αποφασισμένη να συμμετέχει. Η υποδοχή και η αποδοχή τους ήταν άμεση. Παρουσιάσαμε τους εαυτούς μας με χιούμορ και όμορφο κλίμα. Και στη συνέχεια ήταν η σειρά τους. Από τα 17 άτομα ήρθαν 11. Καλή αρχή λέμε. Παραπάνω άτομα σκέφτηκα θα ήταν και δύσκολο να διαχειριστούμε. Παρατηρούσα 2 από τις κυρίες, κατά πολύ νεότερες από το σύνολο. Απόρησα γιατί να είναι στην ομάδα. Μετά από λίγο ήταν ξεκάθαρο ότι το ίδιο σκέπτονταν και αυτές. Δήλωναν πως δεν είχαν κάτι να μοιραστούν δεν έζησαν τόσα πολλά όσα οι υπόλοιποι. Ένιωθαν εκτός από την αρχή, κατανοητό. Η σημερινή συνάντηση ήταν ίσως η σημαντικότερη. Ήταν ή αρχή, να σπάσει ο πάγος, να λυθούμε και εμείς και η ομάδα. Αυτή η πρόκληση που

αναλάβαμε ως πρακτική δεν θα είναι εύκολη. Απαιτεί συνεχώς να πατάμε σε καινούργια εδάφη και να δοκιμαζόμαστε και σε αντοχές και σε θέληση. Ο κοινός παρανομαστής σε όλες τις εμψυχώτριες είναι το μικρόβιο της ανακάλυψης και της δοκιμής. Σε ένα πλαίσιο το οποίο έχει αυτόματα το σεβασμό μας και που πάμε γνωρίζοντας εξαρχής ότι στην πορεία θα δουλεύουμε και θα μαθαίνουμε παράλληλα μαζί τους.

2^ο Ημερολόγιο LS

13-03-2015

Τόπος: Α΄ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης: 3 ώρες

Βαλεντίνα Σωκράτους

Τελείωσε η διαδικασία των συνεντεύξεων. Και πάλι η πρωινή μου εργασία με εμπόδισε από να εμπλακώ όσο θα ήθελα. Πραγματοποίησα 2 συνεντεύξεις μια μαζί με τη Δήμητρα και μια μαζί με τη Ζωή και σε μια πρόλαβα μόνο το τέλος της. Η σημασία των συνεντεύξεων μου έγινε απόλυτα κατανοητή όσο το ζούσα. Ένας άγνωστος απέναντι σου, μοιράζεται στιγμές από τη ζωή του και σε ταξιδεύει σε χωροχρόνους μακριά από εσένα. Σε καλεί να βιώσεις για λίγο μια διαφορετική εποχή και κατάσταση. Πραγματικά χωρίς αυτό το κομμάτι δεν θα μπορούσε να γίνει τίποτα με νόημα στη συνέχεια.

Μαζί με τη Ζωή και τη Φανή σήμερα κάναμε τη αρχή με τη δραστηριότητα της χρονογραμμής και η Δήμητρα και η Έφη είχαν αναλάβει το κομμάτι της παρατήρησης και της καταγραφής. Η διαδικασία της εκφώνησης των οδηγιών και η έναρξη πήγε πολύ καλά. Εκεί που φάνηκε ότι πρέπει να δράσουμε επιτόπου ήταν στην πορεία της. Η ομάδα ανταποκρίθηκε στο κάλεσμα αλλά χρειαζόταν και τη βοήθεια μας στο κομμάτι της γραφής των γεγονότων που θα τοποθετούσαν στον πίνακα τους. Οι περισσότεροι ένιωθαν ανασφάλεια με τα γράμματα και την ορθογραφία. Δεν ήταν ζήτημα παρότρυνσης να εκφραστούν με όποιο τρόπο θέλουν και πως κάνεις δεν θα κοιτάξει την ορθογραφία της λέξης. Κάτι που προσωπικά τους τόνιζα, το θέμα ήταν ότι όλοι σχεδόν ήθελαν τη ατομική προσήλωση του εμψυχωτή

που μαθηματικά δεν γινόταν ήμασταν 3 και ήταν 9. Έπρεπε να διαχειριστούμε και το γεγονός ότι ζητούσαν βοήθεια από τα οικεία άτομα τους (το άτομο που τους πήρε συνέντευξη). Να διαχειρίζεσαι την ανασφάλεια ή την επιφύλαξη μεγάλων ανθρώπων δεν είναι εύκολο. Ο κ.Α ήταν πολύ δύσκολος στην αρχή. Ήθελε να βεβαιωθεί ότι δεν εκτίθεται μόνο αυτός, δεν ήθελε να πει πολλά για τη ζωή του. Στη πορεία όμως μετά από αρκετές συζητήσεις ξεκίνησε και πρόσθετε επιπλέον κομμάτια στον πίνακα του. Κάτι που με χαροποίησε. Η κ.Ε με ξάφνιασε ευχάριστα όταν με αγκάλιασε όταν τη βοήθησα να τοποθετήσει τις καρτέλες της στον πίνακα. Κάτι τέτοια σε κάνουν να σκεφτεσαι τη δική σου συμπεριφορά. Είμαι άνθρωπος που δεν είναι πολύ ανοικτός στην σωματική έκφραση συναισθημάτων πέραν των πολύ οικείων μου. Κι όμως το γεγονός ότι κάναμε μαζί τη συνέντευξη και μετά είχε την ανάγκη να κάνει αυτό το πράγμα με έκανε να νιώσω την ίδια οικειότητα. Ακολούθησε το κομμάτι του προγράμματος που το κάθε μέλος της ομάδας θα έπρεπε να σηκωθεί και να κάνει μια βόλτα στην αίθουσα γνωρίζοντας την υπόλοιπη ομάδα μέσα από τους πίνακες τους. Ίσως η ωραιότερη στιγμή της ημέρας. Τα χαμογέλα διάπλατα, των εμψυχωτριών κυρίως, γιατί βλέπαμε διαδραση, κουβέντες σχολιασμούς, η ομάδα είχε ξεκινήσει να λειτουργεί και να μοιράζεται. Λες; Να πάει καλά; Κοιτά να δεις τι καταφέραμε! Η δράση με την αφήγηση μιας ιστορίας από τον καθένα την ανέλαβε η Φανή. Κάποιοι μονοπώλησαν το ενδιαφέρον και το χρόνο προκαλώντας μια μικρό ένταση στην ομάδα. Ίσως να έπρεπε να δοθεί εξ αρχής ένα χρονικό πλαίσιο για τον καθένα. Τελευταία στιγμή αφαιρέσαμε μια δράση λόγω κακής ποιότητας στην εκτύπωση του ποιο σημαντικού υλικού. Και πάλι καλά γιατί ειδικά το κομμάτι της χρονογραμμής κράτησε πολύ περισσότερο από ότι είχαμε υπολογίσει. Στη συνεδρία ειπώθηκε η ανάγκη για συμμετοχική παρατήρηση. Δεν μπορεί να είναι σε όλες τις δράσεις μόνο μια ή δύο εμψυχώτριες. Όπου υπάρχει ανάγκη θα πρέπει να επανεντάσσονται στην ομάδα για να υπάρξει συνέχεια. Σήμερα έγινε ξεκάθαρο πως δεν μπορούσαμε να διατηρήσουμε μια και μόνη δομή/μορφή στο lesson study.

Τέλος με στεναχώρησε η απόφαση της κ.Ε να αποχωρήσει από την ομάδα. Ένιωσα την απώλεια κυρίως γιατί μοιράστηκε μαζί μας της ιστορία της. Έστω αυτήν που είχε αποφασίσει να μας αφηγηθεί. Αυτό ήταν κάλο μάθημα, για να θυμόμαστε πως δεν έχουμε να κάνουμε μόνο με το κάθε ένα μέλος αλλά και με τις οικογένειες τους.

3^ο Ημερολόγιο LS

17-03-2015

Τόπος: Α΄ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης: 3 ώρες

Βαλεντίνα Σωκράτους

Σήμερα ήμουν αρκετά άρρωστη, δεν ήμουν σε θέση να ολοκληρώσω τη δράση. Ενημέρωσα την ομάδα για το λόγω αποχώρησης μου και έφυγα.

4^ο Ημερολόγιο LS

20-03-2015

Τόπος: Α΄ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης: 3 ώρες

Βαλεντίνα Σωκράτους

Πριν ξεκινήσει η δράση σήμερα είχαμε μια προσθήκη στην ομάδα. Η κ.Φ έμαθε για τις συναντήσεις μας και ήθελε να συμμετάσχει. Ήρθε προετοιμασμένη! Σήμερα θα γινόταν προβολή των φωτογραφιών που έφερε το κάθε μέλος, μαζί και με αντικείμενα εάν το επιθυμούσαν. Η κ.Φ ήρθε με φωτογραφίες... συγκλονιστικές φωτογραφίες από τα παιδικά της χρόνια. Αν και στη μέση του προγράμματος ομόφωνα συμφωνήσαμε να συμμετέχει. Την εμπύχωση της δράσης την είχα εγώ και

η Έφη. Παρουσιάσαμε τις φωτογραφίες που κάποια μέλη της ομάδας έφεραν απλόχερα και σε μεγάλο αριθμό και κάποια άλλα είτε γιατί δεν είχαν είτε γιατί δεν θελαν ακόμα να μοιραστούν μαζί μας. Εξαιτίας τις ανισότητας σε αριθμό φωτογραφιών και χρόνου αφήγησης κάποια μέλη της ομάδας πήραν περισσότερο χρόνο από τους υπόλοιπους. Λογικό να κούρασε αυτό ειδικά εάν ήταν τελευταίοι στη σειρά. Η κ.Χ είχε πάνω από 40 φωτογραφίες, ο κ.Λ έφερε ποδιές και μαντήλια μαζί με τις φωτογραφίες από το χωρίο του και όταν ήρθε η σειρά της κ. Φ εκεί έγινε μια απίστευτη αφήγηση για το συγκεκριμένο κομμάτι της ζωής της. Κράτησε τόσο πολύ το ενδιαφέρον της ομάδας που αναγκαστήκαμε να διακόψουμε με την υπόσχεση να συνεχίσει την επόμενη φορά. Θέμα συζήτησης αργότερα ήταν πως μπορούμε να διαχειριστούμε καλύτερα τη ταυτόχρονη ομιλία της ομάδας.

Η αίσθηση που μου έμεινε σήμερα ήταν ότι έχουμε πάρει μια ροή και η ομάδα δένετε όλο και περισσότερο μεταξύ της. Ένα μπορούσα να αλλάξω κάτι θα ήταν να γινόταν μια ποιο ίση κατανομή του χρόνου για όσους μίλησαν. Και να ετοιμάζαμε τις προβολές τους αξιοποιώντας κάποιο ψηφιακό εργαλείο. Να τονίσω εδώ ότι το γεγονός ότι μπορέσαμε και είχαμε τον προβολέα μαζί μας ήταν καταλυτικό. Δεν θα μπορούσε να γίνει παρουσίαση αλλιώς με τρόπο που να επιτρέπει τη συμμετοχή όλων ταυτόχρονα. Τέθηκε το θέμα στη συνεδρία αργότερα σε σχέση με τις αλλαγές στο σχεδιασμό χωρίς την ενημέρωση όλης της ομάδας. Η ευελιξία όλων μας ήταν κάτι που λειτούργησε κυρίως ως πλεονέκτημα και αποδείχτηκε στην πράξη. Θα έπρεπε νομίζω να είναι κοινή απόφαση κάτι τέτοιο όσο επιτακτική και να ήταν η ανάγκη αλλαγής. Που και πάλι, εάν το σκεφτείς ρεαλιστικά κάτι τέτοιο είναι αδύνατο όλη την ώρα. Σε όλες τις ομάδες κάποιοι αναλαμβάνουν ένα ποιο ηγετικό ρόλο. Είτε γιατί είναι στο χαρακτήρα τους είτε γιατί πιστεύουν πως κανείς άλλος δεν θα το κάνει. Μιλάμε για πέντε συνεργάτες, πέντε μέλη μιας ομάδας με ξεχωριστές προσωπικότητες, εμπειρίες, χαρίσματα και συμπεριφορές. Λογικό να υπάρξουν ανατροπές και η δυναμική της ομάδας να είναι ρευστή. Η έλλειψη χρόνου, ο όγκος εργασίας και οι παράλληλες και ταυτόχρονες υποχρεώσεις δυσκόλεψαν την συνεννόηση και την οργάνωση μας. Παρόλα αυτά ανταπεξήλθαμε και χωρίς να χαθεί το κλίμα συνεργασίας και αλληλοεκτίμησης.

5^ο Ημερολόγιο LS

24-03-2015

Τόπος: Α΄ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης: 3 ώρες

Βαλεντίνα Σωκράτους

Η Έφη σήμερα αφηγήθηκε το παραμύθι ταυτόχρονα με τη προβολή του σε animation “The Fantastic Flying Books of Mr Morris Lessmore”. Καθόμουν πίσω στον υπολογιστή και έτσι τους έβλεπα όλους, να παρατηρούν, να χαμογελάν, να συζητάνε χαμηλόφωνα αυτό που βλέπουν και ακούν, Η ιδέα ότι αυτή τη στιγμή προβάλλεις μια σύγχρονη μορφή τέχνης όπως είναι το animation ταυτόχρονα με την αφήγηση αξιοποιώντας τη τεχνολογία αλλά και την τέχνη της αφήγησης σε μια ομάδα ανθρώπων που η τεχνολογία για αυτούς είναι κάτι ξένο μου διέγειρε το μυαλό τόσο πολύ. Πόσο πολύ μπορείς να αξιοποιήσεις την τεχνολογία και η αλληλεπίδραση μιας γενιάς με ένα μέσο ουσιαστικά άχρηστο για αυτούς. Αυτό ειδικά το σκέλος με ιντρικάρει. Γιατί η επαφή τους δεν είναι επαφή ανάγκης όπως εγώ για παράδειγμα. Χωρίς την τεχνολογία νιώθω ελλιπής σε αρκετά πρακτικά και μη κομμάτια της ζωής μου. Η επιλογή της Έφης στο video ήταν ακριβώς το νόημα και μήνυμα που αναζητούσαμε. Σημασιολογικά ταίριαζε απόλυτα με το στόχο της σημερινής συνάντησης. Υπήρξε μια ανησυχία κατά πόσο θα περάσει το μήνυμα ξεκάθαρα και μην παρερμηνεύουν το κομμάτι που υπονοεί το θάνατο αλλά η ομάδα απόλαυσε την αφήγηση και την προβολή και οι απαντήσεις που μας δώσαν σε σχέση με το γιατί τους το δείξαμε μας έκαναν να καταλάβουμε ότι άδικα ανησυχούσαμε. Τολμώ να πω

άδικα «υποτιμήσαμε» την ικανότητα τους για πολλαπλή ανάγνωση της προβολής. Στο κομμάτι που έπρεπε να καταλήξουμε στην ιδέα του λευκώματος η συζήτηση έγινε λίγο κατευθυντική κυρίως γιατί ήταν τόσο συγκεκριμένο το πλαίσιο του λευκώματος. Αφού καθυσηγάμε κάποια μέλη της ομάδας ως προς το σκοπό και το στόχο του λευκώματος, και πως εμείς δεν έχουμε κανένα οικονομικό όφελος από αυτό, η ιδέα του λευκώματος άρχισε να γίνεται αποδεκτή και αρεστή από όλη την ομάδα.

Στεναχωρήθηκα πολύ στη συνεδρία σήμερα. Τέθηκε θέμα πνευματικών δικαιωμάτων της εργασίας μας από εξωτερικό παράγοντα και η συζήτηση ήταν έντονη, όχι τόσο για το αυτονόητο του ποιος έχει τα δικαιώματα αλλά για το πώς μπορεί η ομάδα να πιστεύει πως ένα από τα μέλη της θα μπορούσε να «προδώσει» ή να πράξει με πρόθεση να διακινδυνεύσει στην εγκυρότητα και όχι μόνο της συνολική μας δουλειάς. Θα μπορούσε να συζητηθεί το θέμα πολύ περισσότερο. Όντως ήταν λεπτό το θέμα και συναισθηματικά φορτισμένο και πάλι όμως θα έπρεπε να τεθεί το θέμα άμεσα και να όχι να δημιουργούνται παρανοήσεις και παρεξηγήσεις. Το ζήτημα λύθηκε και η ομάδα προχώρησε.

6^ο Ημερολόγιο LS

27-03-2015

Τόπος: Α' ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης: 3 ώρες

Βαλεντίνα Σωκράτους

Το πρόγραμμα ξεκίνησε με το animation με τίτλο «The Piano - Amazing Short - Animation by Aidan Gibbons, Music by Yann Tiersen». Εμφυχωτρίες ήταν η Ζωή και η Έφη. Η Δήμητρα η Φανή και εγώ είχαμε αναλάβει την παρατήρηση και την καταγραφή. Στόχος ήταν να καταλήξουμε μέσα από συζήτηση στο live library. Η συζήτηση θα ήταν και πάλι λίγο κατευθυντική μιας η σύλληψη αυτής της ιδέας από άτομα που δεν γνωρίζουν είναι πολύ δύσκολο να προκύψει ως ανάγκη. Το βίντεο ήταν ιδανικό για να οδηγηθεί η συζήτηση στις μνήμες, στην καταγραφή και στην εξιστόρηση αυτών. Με μεθοδευμένες ερωτήσεις καταλήξαμε στην εισήγηση της

«ζωντανής βιβλιοθήκης». Νομίζω το αξιοσημείωτο για σήμερα ήταν το γεγονός ότι υπήρχαν μέλη της ομάδας που αμέσως αγκάλιασαν την ιδέα και τους φάνηκε εξαιρετικό. Η κ.Χ ετοίμαζε από τώρα το τι κάλο θα φορέσει πάντα ευδιάθετη και πρόθυμη για συμμετοχή. Δεν μπορώ να πω, είχαν όλοι καλύτερη αντίδραση από την προηγούμενη φορά με το λεύκωμα, ίσως γιατί τώρα έχουμε κατακτήσει την εμπιστοσύνη τους και γνωρίζουν πως δεν θα το εκμεταλλευόμασταν ποτέ ή δεν θα τους προτείναμε κάτι το οποίο να τους φέρνει σε δύσκολη θέση. Και γιαυτόν ακριβώς το λόγο υπήρξαν και μέλη τα οποία δέχτηκαν να συμμετέχουν για εμάς. Ο κ.Α μας έδειξε τις φωτογραφίες που έφερε σήμερα και ομολόγησε πως τις είχε και την προηγούμενη φορά αλλά δεν ήθελα να μας τις δείξει ακόμα. Μπαίνουμε λοιπόν σε μια τελική ευθεία. Από την επόμενη φορά έχουμε τις ετοιμασίες για το λεύκωμα και το live library.

7^ο Ημερολόγιο LS

31-03-2015

Τόπος: Α΄ΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης: 3 ώρες

Βαλεντίνα Σωκράτους

Το θέμα με τον κ.Κ και τη θρησκεία του είναι λεπτό. Δεν μπορείς να στερήσεις σε κανέναν το δικαίωμα να μιλήσει και να πει ότι θέλει. Λογοκρισία σε μια ομάδα τέτοια είναι κάτι που όχι μόνο δεν μας ταιριάζει αλλά σε καμιά περίπτωση δεν μας εκφράζει. Τίθεται το θέμα όμως για το πώς η υπόλοιπη ομάδα και η τοπική κοινωνία θα δεχτεί τον ενδεχόμενο «προσηλυτισμό» στα κείμενα του κ.Κ. και κατά πόσο είναι σωστό να χρησιμοποιήσει το λεύκωμα ως εργαλείο προβολής της θρησκείας του. Με προβληματίσε ιδιαίτερο το συγκεκριμένο. Δεν θεωρώ τραγικό ή αίτιο για να γίνει θέμα, να θέλει να μιλήσει κάποιος για τη θρησκεία του. Είμαι όμως κατά του προσηλυτισμού οποιαδήποτε μορφής και ασχέτου θρησκείας. Απλά στο κεφάλι μου έμενε το ερώτημα συνεχώς, εάν έγραφε για την εμπειρία του ως ιερέας της επικρατούσας θρησκείας θα ήταν αυτό λόγος για να γίνει το ίδιο θέμα; Η ομάδα μου είναι έντονα προβληματισμένη με αυτό το θέμα και οφείλω να σεβαστώ τις επιθυμίες

τους να προσπαθήσουμε με όσο το δυνατό περισσότερο σεβασμό να ζητηθεί από τον κ.Κ να μην μπει κείμενο που να περιέχει έντονα θρησκευτικό περιεχόμενο. Δίκοπο μαχαίρι, αυτό ένιωσα. Από τη μια προστατεύεις την ομάδα σου και από την άλλη απομονώνεις περιορίζεις τις επιθυμίες ενός μέλους της ομάδας σου. Δυσκόλο.

Σήμερα είχα για πάνω από μια ώρα συζήτηση με τον κ.Λ και διαβάζαμε τα κείμενα που επέλεξε για το λεύκωμα. Ήρθε όμως και κόλλες χαρτί με ιστορίες που δεν ειπώθηκαν στη συνέντευξη και αφοσιωθήκαμε σε αυτές. Ξεκίνησα να τον ηχογραφώ καθώς συμπλήρωνε με στοιχεία τις ιστορίες.

Εξατομικευμένη ήταν η δουλειά μας σήμερα. Πιστεύω ότι ταίριαζε απόλυτα γιατί με αυτό τον τρόπο το κάθε ένα μέλος της ομάδας πήρε το χρόνο και τη προσοχή που έπρεπε και βγήκε το επιθυμητό αποτέλεσμα.

8^ο Ημερολόγιο LS

03-04-2015

Τόπος: Α ΎΚΑΠΗ Αλεξανδρούπολης

Διάρκεια συνάντησης: 3 ώρες

Βαλεντίνα Σωκράτους

Τελευταία συνάντηση σήμερα. Η ίδια μορφή με την προηγούμενη φορά συνεχίστηκε. Δουλεύαμε εξατομικευμένα με κάθε ένα μέλος της ομάδας και σήμερα ήταν η επιλογή των φωτογραφιών και των ιστοριών που θα λέγανε στο live library. Καμάρωναν για το αποτέλεσμα. Φαινόταν στα πρόσωπα τους, στην ανυπομονησία τους και στη χαρά με την οποία καλούσαν κόσμο στη γιορτή. Είχαμε ενημερώσει πως θα ρθει φωτογράφος σήμερα για να μας βγάλει όλους μαζί και ήρθαν με τα καλά τους ρούχα σήμερα. Απορώ που ακόμα ξαφνιάζομαι με το γεγονός ότι όντος αντιμετωπίζουν αυτή τη δράση σοβαρά. Επένδυσαν το χρόνο τους και την ενέργεια τους.

Όταν δουλεύεις σε ομάδες μαθαίνεις πολλά για τον εαυτό σου. Για το πότε αφήνεσαι και ακολουθείς, ποτέ διεκδικείς και διαφωνείς πότε παραίτησε και ευτυχώς η ομάδα

σε επαναφέρει. Μερικές φορές όμως δεν είμαστε έτοιμοι να δούμε τον εαυτό μας μέσα από τους άλλους. Έντονο, πιεστικό, δύσκολο εγχείρημα.

Μόνο κέρδος έχω σε προσωπικό και επαγγελματικό επίπεδο μέσα από αυτή την πρακτική. Έμαθα τα όρια μου και τις αντοχές μου, έμαθα ότι δεν χρειάζεται πάντα όλοι να έχουν ηγετικό ρόλο. Βέβαια εδώ είναι που έπρεπε να υπάρχει καλύτερη κατανομή εργασιών μεταξύ της ομάδας μας για να είναι ισότιμο το φορτίο της εργασίας. Προσωπικά θα μπορούσα να προσφέρω πολλά περισσότερα εάν είχα περισσότερο χρόνο από την εργασία μου. Η φυσική παρουσία έλειπε και ήταν εμφανής. Όλοι δουλέψαμε, όλοι κουραστήκαμε, όλοι το χαρήκαμε. Νιώθω περήφανη για την ομάδα μου, για τη τρέλα μας, το πείσμα και τα κότσια να πάρουμε ένα δρόμο που ξέραμε ότι θα είναι δύσκολος, ενώ είχαμε εναλλακτικές.

Γ' Μέρος: Ομαδική Αξιολόγηση του Προγράμματος

6.1. Περιγραφή και εκτίμηση του συνολικού σχεδιασμού του προγράμματος

Ως προς τη διαδικασία του σχεδιασμού του προγράμματος και την επίτευξη των στόχων του πρέπει να επισημανθεί ότι δεν ακολουθήθηκε η διαδικασία της δημιουργίας ενός συνολικού σχεδιασμού δραστηριοτήτων οι οποίες επανασχεδιάζονταν για να αναπροσαρμοστούν στο συγκεκριμένο πλαίσιο, καθώς τόσο η ομάδα στόχου που αυξομειώνονταν ανά τακτά χρονικά διαστήματα, όσο και το περιεχόμενο των ιστοριών ή των προσωπικών αντικειμένων που ανανεώνονταν ή άλλαζε δεν επέτρεπαν τον επανασχεδιασμό της ίδιας ή παρόμοιας δράσης. Έτσι ακολούθησαν πολλοί σχεδιασμοί που προσαρμόζονταν κάθε φορά στα νέα δεδομένα και στις ατομικές ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μελών της ομάδας στόχου. Οι σχεδιασμοί ωστόσο αυτοί που έθεταν άμεσους ή έμμεσους στόχους κινούνταν πάντα γύρω από τον αρχικό άξονα του στόχου του προγράμματος που ήταν η δημιουργία της «ζωντανής βιβλιοθήκης».

Για την υλοποίηση των στόχων που προαναφέρθηκαν χρησιμοποιήθηκαν τεχνικές και εργαλεία από διάφορα επιστημονικά πεδία όπως η Εθνογραφία, αντικείμενο της οποίας μεταξύ άλλων είναι η μελέτη της ατομικής και κοινωνικής μνήμης. Καθώς αποτελεί βασική μέθοδο συλλογής εμπειρικών δεδομένων, αποτέλεσε το μέσο της προσέγγισης των ερευνώμενων και της διερεύνησης των αναγκών τους. Η Προφορική Ιστορία είναι μια βασική τεχνική αυτής της μεθόδου που ως διεπιστημονική περιοχή ενδιαφέρεται να καταγράψει τους τρόπους με τους οποίους οι ανώνυμοι πρωταγωνιστές της Ιστορίας βίωσαν τα μεγάλα και τα μικρά γεγονότα, διαμόρφωσαν την ταυτότητα και τη δράση τους μέσα απ' αυτά και σήμερα ανακαλούν στη μνήμη τους αυτές τις κομβικές εμπειρίες μέσα από το «φιλτράρισμα» της μετέπειτα ζωής τους. Ο στόχος της δεν είναι να ελέγξει την ακρίβεια ή την «αλήθεια» γεγονότων του πρόσφατου παρελθόντος μέσα από επιπλέον «πηγές». Αντίθετα, ο βασικός της στόχος είναι να διερευνήσει τη λειτουργία της «συλλογικής» και της «κοινωνικής» μνήμης, δηλαδή των τρόπων εκείνων με τους οποίους οι άνθρωποι θυμούνται το παρελθόν τους ως μέλη στενότερων ή ευρύτερων κοινωνικών ομάδων, και επιπλέον πώς μέσα από τη διαδικασία αυτή προσανατολίζουν τη δράση τους στο εκάστοτε παρόν. Για το σκοπό αυτό χρησιμοποιήθηκαν ως μεθοδολογικά εργαλεία η ατομική συνέντευξη και η συμμετοχική παρατήρηση, πέραν της επιτόπιας γραπτής παρατήρησης, της βιντεοσκοπησης και της ηχογράφησης με τη σύμφωνη γνώμη των συμμετεχόντων. Οι τεχνικές αυτές συνετέλεσαν στην τροφοδότηση και το σχεδιασμό των δράσεων που ακολούθησαν.

Για τη βελτίωση των δυνατοτήτων των μελών που σχεδίασαν και υλοποίησαν το συγκεκριμένο πρόγραμμα χρησιμοποιήθηκαν τεχνικές που απαντώνται στη βασική δομή του Lesson Study, γνωστού στη βιβλιογραφία ως μοντέλου επαγγελματικής ανάπτυξης των εν ενεργεία εκπαιδευτικών και εκπαίδευσης των υποψηφίων εκπαιδευτικών καθώς και της κοινωνικοπολιτισμικής εμπύχωσης, της παρέμβασης δηλαδή που συνδέεται με τη λειτουργία των ομάδων, τη συμμετοχή και την ατομική ενδυνάμωση, την παρατήρηση, τον αναστοχασμό και την ανατροφοδότηση. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα περιείχε πολλά στοιχεία της κοινωνικοπολιτισμικής εμπύχωσης χωρίς, ωστόσο, να χαρακτηριστεί κοινωνικοπολιτισμική εμπύχωση, με την έννοια της ανάδυσης από τους συμμετέχοντες της ιδέας της ζωντανής βιβλιοθήκης ως αποτέλεσμα της εξωτερίκευσης των βαθύτερων αναγκών τους. Κι αυτό γιατί η διαδικασία της συνειδητοποίησης από την πλευρά των συμμετεχόντων

της αξίας της ατομικής και συλλογικής μνήμης μέσω της προφορικής ιστορίας, απαιτεί εξοικείωση των ανθρώπων μεταξύ τους, κάτι που δεν είναι εύκολο να γίνει μέσα σε ελάχιστο χρόνο καθώς και άλλους κώδικες επικοινωνίας και προσέγγισης τους αφού το γνωστικό υπόβαθρο των συμμετεχόντων διαθέτει διαφορετικό τρόπο κατανόησης και ερμηνείας των προσλαμβανόμενων ερεθισμάτων και νοημάτων κατά τη συμμετοχή τους στις εμπνευστικές δράσεις. Έτσι εφαρμόστηκαν πιο κατευθυντικές προσεγγίσεις για την υλοποίηση των δραστηριοτήτων του σχεδιασμού. Παρά τις δυσκολίες, ατέλειες ή ελλείψεις που υπήρξαν, το τελικό αποτέλεσμα έδειξε ότι τα μέλη της ομάδας ενδυναμώθηκαν μέσα από τη συμμετοχή τους στις δράσεις που έγιναν και σχημάτισαν δυναμική ομάδας με απροσδόκητη αλληλεπίδραση μεταξύ τους. Η θετική τους ανταπόκριση στην πρόταση των εμπνευστών να γίνουν «ζωντανά» βιβλία μπροστά σε τρίτους, στο πλαίσιο μιας προγραμματισμένης για το φθινόπωρο του ίδιου έτους εκδήλωσης προς τιμήν τους δείχνει ότι η κοινωνικοπολιτισμική εμπύχωση λειτούργησε ανατροφοδοτικά και ο βασικός στόχος πραγματοποιήθηκε.

6.2. Συνοπτική αλλά ουσιαστική περιγραφή και εκτίμηση των επιδιώξεων της ενότητας «The Study».

Εκείνο ουσιαστικά που πρέπει να επισημανθεί είναι ότι τα μέλη παρατηρητές και τα μέλη της εμπύχωσης δεν περιορίζονταν σε ένα μόνο ρόλο κάθε φορά γιατί οι δραστηριότητες που σχεδιάζονταν για την κάθε συνάντηση απαιτούσαν την άμεση και ενεργό συμμετοχή ερευνώμενου και ερευνητή . Αυτό αυτομάτως σήμαινε πως κάθε ερευνώμενος έπρεπε να λάβει την ανάλογη προσοχή, στήριξη και βοήθεια για να συμμετάσχει στην εκάστοτε δράση, κάτι που δεν μπορούσε να πραγματοποιηθεί μόνο από μια ή δυο εμπνευστριες, που ορίζονταν υπεύθυνες για την υλοποίηση του σχεδιασμού. Η διαπίστωση αυτή έγινε αμέσως αντιληπτή από τη δεύτερη κιόλας συνάντηση και στη συνέχεια συνεδρία των μελών της εμπύχωσης, γεγονός που συζητήθηκε και με την υπεύθυνη του μαθήματος LS κ. Ρεκαλίδου. Έτσι η ομάδα έκρινε απαραίτητη τόσο τη συμμετοχή των παρατηρητών στις περιπτώσεις όπου χρειαζόταν ταυτόχρονη στήριξη σε όλα τα μέλη της ομάδας πλαισίου όσο και την παρατήρηση των εμπνευστών, η οποία θα λειτουργούσε συμπληρωματικά και ανατροφοδοτικά. Τα εργαλεία της βιντεοσκόπησης και ηχογράφησης έπαιξαν καταλυτικό ρόλο στη συμπλήρωση ή αποσαφήνιση γεγονότων όταν τα μέλη εμπνευστές και παρατηρητές συμμετείχαν από κοινού σε δραστηριότητες και δεν υπήρχε εξωτερικό μέλος ως κριτικός φίλος που να παρατηρεί όλους έξω από αυτές.

Ειδικότερα εκείνα τα στοιχεία που παρατηρούνταν κάθε φορά και συντελούσαν σε μεγάλο βαθμό στο σχεδιασμό των δραστηριοτήτων της επόμενης συνάντησης ήταν από τη μεριά των ερευνώμενων η λεκτική και μη λεκτική επικοινωνία, όπως λέξεις, φράσεις, χειρονομίες, νεύματα, στάση σώματος, καθώς και ο βαθμός εμπλοκής, ανταπόκρισης, ενδιαφέροντος, κατανόησης των οδηγιών ή παρανόησής τους, αλληλεπίδρασης με τους άλλους. Ένας άμεσος, γρήγορος και ευχάριστος τρόπος αξιολόγησης της κάθε συνάντησης ήταν η θετική, μέτρια ή αρνητική εκτίμηση που μπορούσαν να αποτυπώσουν οι ερευνώμενοι ανώνυμα και δίχως περιγραφή, με επιλογή υψηλής ή χαμηλής ένδειξης θερμοκρασίας σε εκτυπωμένα «θερμόμετρα». Εκείνο που δεν παρατηρήθηκε στην ομάδα στόχου και που θα είχε ενδιαφέρον για την έρευνα που επιδιώκει να προχωρήσει σε βαθύτερη διερεύνηση των τρόπων που λειτουργεί η ατομική και συλλογική μνήμη είναι η παρατήρηση της επιλεκτικής λήθης και των νοημάτων που υπήρχαν πίσω από παλιές φωτογραφίες.

Από τη μεριά των εμψυχωτών οι παρατηρήσεις επικεντρώθηκαν κυρίως στη σαφήνεια των οδηγιών που δίνονταν στους συμμετέχοντες, και στο βαθμό αλληλεπίδρασης εμψυχωτών και συμμετεχόντων. Έτσι παρατηρήθηκαν στοιχεία όπως η ενεργητική ακρόαση των εμψυχωτών και ο τρόπος διαχείρισης δύσκολων καταστάσεων, όπως το μονοπάλιο της συζήτησης σε μια συνάντηση, ο αποπροσανατολισμός του θέματος, η σύγχυση κατά την ταυτόχρονη ομιλία όλων σχεδόν των παρευρισκομένων. Η παρουσία κριτικού φίλου ήταν απαραίτητη καθώς θα συντελούσε στην πιο προσεκτική παρατήρηση της συνεργασίας και αλληλεπίδρασης των εμψυχωτών μεταξύ τους, γεγονός που θα βοηθούσε στον καλύτερο συντονισμό και οργάνωση τους και θα επέλυε τυχόν ελλείψεις ή κενά κατά την υλοποίηση μιας δραστηριότητας. Η απουσία αυτού του τρόπου παρατήρησης συνέβαλε ώστε ο αναστοχασμός τους να επικεντρωθεί περισσότερο στο πρόγραμμα και στους ερευνώμενους και λιγότερο στους ίδιους, που είναι στοιχείο σημαντικό της εμψύχωσης.

6.3. Περιγραφή και εκτίμηση των συνεδριών ανατροφοδότησης

Μετά από κάθε δράση με την ομάδα των ηλικιωμένων, η ομάδα των εμψυχωτριών παρέμενε στο χώρο του ΚΑΠΗ και συζητούσε για ότι έγινε σε κάθε δραστηριότητα, τι παρατηρήθηκε και τι θα άλλαζε στις δραστηριότητες της επόμενης συνάντησης.

Η ανατροφοδότηση αυτών των συνεδριών, βοήθησε στην καλύτερη προετοιμασία του σχεδιασμού, αλλά και στη δυναμική της ομάδας των εμψυχωτών. Σε κάθε συνεδρία πραγματοποιούνταν ο απολογισμός της ημέρας, περιγράφοντας τι έγινε σε κάθε δραστηριότητα. Οι εμψυχώτριες έκαναν αποτίμηση των δραστηριοτήτων και ανέφεραν τόσο πώς «έτρεξε» η δράση, όσο και πώς ένιωθαν πριν, κατά τη διάρκεια, αλλά και μετά την υλοποίηση. Αμέσως μετά οι παρατηρητές περιέγραφαν όσο πιο αναλυτικά μπορούσαν αυτά που παρατήρησαν αναφέροντας τα σχόλια που είχαν καταγράψει. Όλα αυτά βοηθούσαν στην περαιτέρω συζήτηση και στο βαθύτερο σχολιασμό, όχι μόνο του σχεδιασμού και της αντίστοιχης υλοποίησης, αλλά και της διαχείρισης της ομάδας των ηλικιωμένων από τις εμψυχώτριες. Επίσης, όλες οι πληροφορίες οι οποίες είχαν συγκεντρωθεί, βοηθούσαν στον σχεδιασμό, αλλά και στον επανασχεδιασμό των επόμενων δράσεων. Για παράδειγμα, παρατηρήθηκε ότι η τα θερμομέτρα κατά την αντίστοιχη δραστηριότητα συμπληρωνόταν γρήγορα και όχι από όλους. Οπότε οι εμψυχώτριες φρόντιζαν να είναι πιο συνεπείς στο χρόνο και να δίνουν τα έντυπα νωρίτερα, έτσι ώστε να μη συμπληρώνονται πρόχειρα και γρήγορα, αλλά και να μη φεύγει κανένας ηλικιωμένος χωρίς να το συμπληρώσει.

Μεγάλη βοήθεια όμως προσέφεραν οι πληροφορίες των παρατηρήσεων και στις ίδιες τις εμψυχώτριες, διότι όλο αυτό το πλαίσιο και η συγκεκριμένη ομάδα ήταν πρωτόγνωρα για τις ίδιες από την αρχή και αποτελούσαν πρόκληση. Οπότε η ανατροφοδότηση τις βοηθούσε στη διαχείριση της ομάδας των ηλικιωμένων κάθε φορά και καλύτερα. Όμως τόσο η παρατήρηση, όσο και η ανατροφοδότηση, επικεντρώθηκαν κυρίως στην αλληλεπίδραση των ηλικιωμένων μεταξύ τους και όχι τόσο στην αλληλεπίδραση και τη συνεργασία μεταξύ των εμψυχωτριών. Αυτό ίσως να ήταν και μια βασική παράλειψη, διότι η ανατροφοδότηση θα υλοποιούνταν σε άλλες βάσεις. Η ομάδα επικεντρώθηκε στο στόχο της για την ομάδα των ηλικιωμένων και την ενδιέφερε να καλλιεργήσει τη δυναμική της ομάδας στόχου και να παρατηρεί την αλληλεπίδραση μεταξύ τους. Σε αυτή τη βάση υλοποιούνταν και η ανατροφοδότηση. Η ανατροφοδότηση όμως σε ότι αφορά την ομάδα των εμψυχωτριών, ήταν μάλλον επιφανειακή. Παρόλα αυτά η συνεργασία μεταξύ τους βελτιωνόταν, διότι ξεκαθαριζόταν κάθε φορά, τι αναλαμβάνει να ετοιμάσει κάθε μέλος για την επόμενη φορά.

6.4. Περιγραφή και αποτίμηση των αποτελεσμάτων του προγράμματος

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω στο σχεδιασμό, ο κύριος μακροπρόθεσμος στόχος, ήταν η δημιουργία μιας «ζωντανής βιβλιοθήκης». Αυτό επιτεύχθηκε μόνο μεταξύ της ομάδας στόχου και των εμπυχωτριών διότι υπήρξαν δυσκολίες κατά τη διάρκεια της οργάνωσης της εκδήλωσης για την παρουσίαση του λευκώματος και κατ' επέκταση της υλοποίησης της «ζωντανής βιβλιοθήκης». Μετά από πολλές συζητήσεις με τον Δήμο Αλεξανδρούπολης και αλλαγές των ημερομηνιών, αποφασίστηκε από κοινού να μετατεθεί η εκδήλωση για τον Σεπτέμβριο. Κατά τη διάρκεια της εκδήλωσης θα παρουσιαστεί το λεύκωμα και η ομάδα των ηλικιωμένων και στη συνέχεια θα πραγματοποιηθούν «ζωντανές» αφηγήσεις των ιστοριών, με ειδικά διαμορφωμένες γωνιές για τους ηλικιωμένους (live library). Παρόλο που δεν επιτεύχθηκε να γίνει η εκδήλωση στο τέλος της πρακτικής άσκησης της ομάδας εμπυχωτών, η ομάδα των ηλικιωμένων ήταν έτοιμη για αυτή την εκδήλωση με το τέλος των συναντήσεων.

Στην πρώτη επίσημη συνάντηση με την ομάδα των ηλικιωμένων, όλοι ήταν «παγωμένοι» και προσπαθούσαν να καταλάβουν τι ακριβώς ζητούνταν από τους ίδιους. Υπήρχε μάλιστα σκεπτικισμός και ανασφάλεια για τον τρόπο με τον οποίο θα αξιοποιούνταν οι ιστορίες και οι φωτογραφίες τους. Όσο όμως περνούσαν οι μέρες, τόσο γνώριζαν τις εμπυχωτρίες και τις εμπιστευόντουσαν, αλλά και αλληλεπιδρούσαν μεταξύ τους.

Συγκεκριμένα, μέσα από τις δράσεις σε κάθε συνάντηση, δημιουργήθηκε το κατάλληλο πλαίσιο, για να εκφραστεί κάθε ηλικιωμένος. Φάνηκε ότι όλοι αντιλήφθηκαν πόσο σημαντικές θεωρούνται οι ιστορίες τους και ότι υπάρχει η επιθυμία από τις εμπυχωτρίες να τις μοιραστούν μαζί με την ομάδα. Σε γενικές γραμμές επιτεύχθηκε ο στόχος να νιώσουν ασφαλείς και άνετοι με την ομάδα των εμπυχωτών. Έτσι, κάθε μέλος της ομάδας αφηγήθηκε τη δική του ιστορία και όλοι (εμπυχωτές και ηλικιωμένοι), άκουσαν με προσοχή και σεβασμό. Οι εμπυχωτρίες ως ενεργητικές ακροάτριες, αξιοποίησαν με σεβασμό στο σχεδιασμό τους, όσο το δυνατόν καλύτερα τις πληροφορίες από τη ζωή τους. Κατάφεραν με αυτόν τον τρόπο να αλληλεπιδράσουν όσο το δυνατόν περισσότερο και βαθύτερα με τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας.

Αναλυτικότερα, οι αρχικοί στόχοι της ομάδας των εμπυχωτών για έκθεση και έκφραση κάθε ηλικιωμένου στην ομάδα, επιτεύχθηκαν από τις πρώτες κιόλας

συναντήσεις. Το δύσκολο ήταν να οδηγηθεί η σκέψη των ηλικιωμένων στη σημασία της μνήμης. Έγινε απόπειρα μέσα από τα animation (βιβλίο και το βίντεο) να διαπιστωθεί η σημασία της μνήμης για τη ζωή του καθενός, κάτι το οποίο έγινε αρκετά κατευθυντικά. Οι συμβολισμοί ήταν δύσκολοι και χρειάστηκε προσπάθεια από τις εμπυχωτρίες να οδηγήσουν τη σκέψη των ηλικιωμένων από τα animation στη δική τους ζωή. Παρόλο που οι ερωτήσεις τους ήταν αρκετά στοχευμένες (διότι διαπιστώθηκε ότι η ομάδα στόχος δε μπορούσε να αντιστοιχίσει τις πληροφορίες των animation με τη δική της ζωή), οι ηλικιωμένοι κατέληξαν από κοινού στην επιθυμία δημιουργίας ενός λευκώματος με τις ιστορίες τους, αλλά και της ζωντανής αφήγησης.

Η αλήθεια είναι πως αρχικά, ούτε και οι ίδιες οι εμπυχωτρίες ήταν σίγουρες ότι θα δεχθούν οι ηλικιωμένοι να συμμετέχουν σε όλο αυτό το πρόγραμμα. Όμως όσο γνώριζαν την ομάδα στόχο, διαπίστωσαν ότι έχουν ανάγκη να εκφραστούν σε κάποιον πέρα από την οικογένειά τους και τους οικείους τους. Το «έδαφος» που τους δόθηκε ήταν κατάλληλο και τους «ξεκλείδωσε». Ενθουσιάστηκαν με την ιδέα του λευκώματος, αλλά και της ζωντανής αφήγησης. Αυτό φάνηκε και από την απογοήτευσή τους όταν τους ανακοινώθηκε πως η εκδήλωση δε θα γινόταν τέλος Μαΐου όπως αρχικά υπολογιζόταν, αλλά θα μεταθέτονταν για τον Σεπτέμβριο.

Τελικά, όντως αποδείχθηκε πως υπήρχε ανάγκη έκφρασης στη συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα και τελικά ο σχεδιασμός πέτυχε να τους κάνει να «ανοιχτούν» στις εμπυχωτρίες, αλλά και μεταξύ τους. Η αλληλεπίδραση γινόταν όλο και μεγαλύτερη και βαθύτερη όσο περνούσαν οι μέρες και το «δέσιμο» της ομάδας ήταν μεγάλο. Η αποδοχή τους να εκφραστούν δημόσια, προέκυψε ως φυσικό επακόλουθο όσων είχαν προηγηθεί και δεν παρατηρήθηκαν αμφιβολίες ή αντιστάσεις από τη μεριά τους στην πρόταση της δημιουργίας της «ζωντανής βιβλιοθήκης». Η ομάδα στόχος εκτίμησε τη στάση των εμπυχωτών, το σεβασμό και την προσοχή που έδειξαν σε όλα τα μέλη ισότιμα και η αποδοχή τους στη δημόσια έκφραση είναι μάλλον πρόκληση ακόμα και για τους ίδιους.

6.5. Αξιολόγηση των πλεονεκτημάτων και των μειονεκτημάτων του προγράμματος

Το πρόγραμμα παρουσίασε δυσκολίες τόσο στη λειτουργία και τη συνεργασία της ομάδας εμπυχωτών, όσο και στη διαχείριση της ομάδας των ηλικιωμένων.

Η συμβουλή του επόπτη της ομάδας, κ. Δαλκαβούκη να πραγματοποιηθούν συνεντεύξεις με κάθε ηλικιωμένο ξεχωριστά, έδωσε το πλεονέκτημα στις

εμψυχώτριες να μπορούν να εντοπίσουν κοινά σημεία και διαφορές μεταξύ των μελών της ομάδας των ηλικιωμένων, πριν ακόμα ξεκινήσουν οι δράσεις. Αυτό ήταν πολύ σημαντικό, διότι τις βοήθησε να σκεφτούν μέσα από μια άλλη οπτική, την οποία δεν είχαν δοκιμάσει ξανά μέχρι τότε και να επαναπροσδιορίσουν τον σχεδιασμό τους. Επίσης, κάθε ηλικιωμένος ένιωθε άνετα με την εμψυχώτρια που του είχε πάρει συνέντευξη και έτσι αρχικά απευθυνόταν μόνο σε εκείνη. Επιπλέον, η προηγούμενη επαφή με τους ηλικιωμένους (κατά τη διάρκεια συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων), βοήθησε τόσο τις εμψυχώτριες να τους γνωρίσουν, όσο και εκείνους να νιώσουν ασφαλείς στην πρώτη συνάντηση της ομάδας, διότι δεν ένιωθαν εντελώς «ξένοι».

Από την άλλη, η απειρία στη διαχείριση μιας τέτοιας ηλικιακής ομάδας, δυσκόλευε την προσπάθεια. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ανατράπηκαν οι αρχικές ιδέες ως προς το σχεδιασμό, αλλά και μετά από κάθε συνάντηση προσδιοριζόταν μέσα από μια διαφορετική οπτική ότι σκεφτόντουσαν να υλοποιήσουν στην επόμενη συνάντηση οι εμψυχώτριες. Μέσα από κάθε δράση αναδύονταν πληροφορίες για την ομάδα των ηλικιωμένων, αλλά και για κάθε μέλος ξεχωριστά, τις οποίες προσπαθούσαν να αξιοποιήσουν όσο γινόταν καλύτερα. Το δύσκολο ήταν η διαχείριση της ταυτόχρονης ομιλίας όλων, αλλά και η προσπάθεια να υπάρχει η δυνατότητα να εκφραστούν όλες οι απόψεις σε οποιοδήποτε θέμα, χωρίς να διακόπτεται κανείς ή να ματαιώνεται. Όσο όμως περνούσαν οι μέρες, οι ηλικιωμένοι εκφραζόντουσαν και αλληλεπιδρούσαν και η διαχείριση από μέρους των εμψυχωτριών ήταν καλύτερη.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Μέσα από την πιλοτική εφαρμογή του παρόντος σχεδιασμού, η ομάδα των εμψυχωτριών κατέληξε στο συμπέρασμα πως για να πραγματοποιηθεί ουσιαστική αξιολόγηση του εμψυχωτικού προγράμματος, είναι απαραίτητο να υπάρξει συνέχεια είτε με την ίδια ομάδα, είτε με άλλη (με παρόμοιες ή ίδιες ανάγκες). Με αυτόν τον τρόπο θα υπάρξει δυνατότητα ανατροφοδότησης και αξιολόγησης των εργαλείων που χρησιμοποιήθηκαν.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, στο συγκεκριμένο εμψυχωτικό πρόγραμμα συνδυάστηκε το Lesson Study με την Εθνογραφία και την Κοινωνικοπολιτισμική Εμπύχωση για

ενήλικες. Για να έχει αυτός ο συνδυασμός όσο το δυνατόν καλύτερα αποτελέσματα, οι εμπυχωτρίες αξιοποίησαν στο έπακρο την ευελιξία εφαρμογής του Lesson Study, όμως από τη στιγμή που δεν υπάρχει επανάληψη του προγράμματος, δε μπορεί να αξιολογηθεί ουσιαστικά και αντικειμενικά ως ορθή πρακτική. Παρόλα αυτά δεν παύει να είναι ένας καινοτόμος συνδυασμός, ο οποίος κατά τη γνώμη των εμπυχωτριών θα πρέπει να δοκιμαστεί και σε άλλα πλαίσια.

Εν κατακλείδι, μέσα από αυτή την παρέμβαση διαπιστώθηκε πως ο συνδυασμός αυτών των δύο ανθρωπιστικών εργαλείων μελέτης οδήγησε σε μια βαθύτερη προσέγγιση της δυναμικής των μελών της ομάδας, η οποία σχεδίασε ένα πρόγραμμα χάρη στον πρωτότυπο και δημιουργικό συγκερασμό στοιχείων από δυο διαφορετικά πεδία, αυτό της Εθνογραφίας και εκείνο της Κοινωνικοπολιτισμικής Εμπύχωσης, καταλήγοντας έτσι στο συμπέρασμα πως η μεμονωμένη χρήση του ενός ή του άλλου στο συγκεκριμένο πλαίσιο δεν μπορεί να φέρει το ίδιο παραγωγικό αποτέλεσμα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Σφυρόερα, Μ. (2007). Σημειώσεις μαθήματος «Θεωρητικές και πρακτικές προσεγγίσεις της κοινωνικο-πολιτισμικής εμπύχωσης, Νέες τεχνολογίες και εκπαιδευτικές καινοτομίες
- Ρεκαλίδου Γ.- Σφυρόερα Μ. (επιμ. 2008), ,Εμπυχώσεις σε ομάδες παιδιών: σχεδιασμοί και εμπειρίες, Αλεξανδρούπολη, σσ-15-21
- Ρ. Βαν Μπούσχοτεν, Τ. Βερβενιώτη, Κ. Μπάδα, Ε. Νάκου, Π. Πανταζής, Π. Χαντζαρούλα (επιμέλεια), Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου,(2013), Γεφυρώνοντας τις γενιές: Διεπιστημονικότητα και αφηγήσεις ζωής στον 21ο αιώνα. Προφορική ιστορία και άλλες βιο-ιστορίες Βόλος, 25-27 Μαΐου 2012, Ένωση Προφορικής Ιστορίας, Βόλος
- Ρεκαλίδου, Γ. (2012). Βελτιώνοντας τη διδασκαλία. Η περίπτωση Lesson Study. Παιδαγωγική- θεωρία & πράξη, τεύχος 5, σελ. 98-109. Τελευταία ανάκτηση, 10/1/2015, από <http://www.pedagogy.gr/index.php/journal/article/view/50>

Α.ΜΕΡΟΣ: ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Όνοματεπώνυμο:.....

Διεύθυνση κατοικίας:.....

Τηλέφωνο επικοινωνίας:.....

Τόπος γέννησης:..... Χρονολογία

γέννησης:.....

Οικογενειακή κατάσταση:

Άγαμος/η Έγγαμος/η

Διαζευγμένος/η Χήρος/α

Έχετε παιδιά; Ναι Όχι

Με ποιόν μένετε στο σπίτι σας; .....

Γραμματικές γνώσεις:

Δεν έχω πάει σχολείο

Έχω παρακολουθήσει κάποιες τάξεις του Δημοτικού

Έχω τελειώσει το Δημοτικό σχολείο

Έχω τελειώσει το Γυμνάσιο

Έχω τελειώσει το λύκειο

Έχω πτυχίο Τεχνικής Σχολής

Ειδικότητα:.....

Έχω πτυχίο Πανεπιστημίου

Ειδικότητα:.....

Εργασία:

Δεν έχω εργαστεί ποτέ Εργαζόμουν περιστασιακά

Δημόσιος υπάλληλος Ιδιωτικός υπάλληλος

Ελεύθερος επαγγελματίας

Αντικείμενο

εργασίας:.....

Β' ΜΕΡΟΣ: ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΟ Κ.Α.Π.Η.

1. Πόσο συχνά επισκέπτεστε το Κ.Α.Π.Η.;

Σε καθημερινή βάση 3-4 φορές την εβδομάδα

1 φορά την εβδομάδα Περιστασιακά

2. Σε ποιές δραστηριότητες συμμετέχετε;

Στο κυλικείο του Κ.Α.Π.Η.

Στις οργανωμένες δραστηριότητες (π.χ. χορός)

Στις εκδηλώσεις που οργανώνονται Στις εκδρομές που οργανώνονται

Άλλο

3. Εάν συμμετέχετε σε οργανωμένες δραστηριότητες, πείτε μας σε ποια ή ποιες είστε μέλος;

Χορός

Χορωδία

Γυμναστική

Πλέξιμο

Ζωγραφική

Αισθητική

Άλλο

4. Για ποιο λόγο επισκέπτεστε το Κ.Α.Π.Η.;

Για να ψυχαγωγηθώ

Για να γνωρίσω κόσμο

Για να περάσω ευχάριστα το χρόνο μου

Για να μην νοιώθω μόνος

Για να ασκήσω το σώμα μου

Άλλο

5. Υπάρχουν κάποιες δραστηριότητες που αν προσφερόταν θα συμμετείχατε;

Όχι

Ναι

Αν ναι, ποιες ;

1.....

2.....

3.....

6. Εάν κάποια δραστηριότητα, που σας ενδιαφέρει, προσφερόταν απογευματινές ώρες, θα συμμετείχατε;

Ναι

Όχι

Γ. ΜΕΡΟΣ: ΜΝΗΜΕΣ

6. Πιστεύετε ότι ενδιαφέρει τους νεότερους να γνωρίσουν μέσα από τις αναμνήσεις των μεγαλύτερων, τον τρόπο που μεγάλωσαν και έζησαν;

Όχι καθόλου

Δεν νομίζω ότι τους ενδιαφέρει ιδιαίτερα

Νομίζω ότι τους ενδιαφέρει σε μεγάλο βαθμό

7. Πιστεύετε ότι είναι σημαντικό οι νεότεροι να γνωρίζουν τις συνθήκες και τον τρόπο ζωής των παλαιότερων;

Όχι Δεν είναι ιδιαίτερα σημαντικό

Αρκετά σημαντικό Πολύ σημαντικό

8. Πιστεύεται ότι μέσα από τις προφορικές ιστορίες μπορεί κάποιος να γνωρίσει την ιστορία ενός τόπου ή μιας ομάδας ατόμων;

Όχι Μόνο κάποιες γενικές πληροφορίες Ναι

9. Εσείς έχετε αφηγηθεί ποτέ τις αναμνήσεις σας από τα παιδικά σας χρόνια και γενικότερα από τη ζωή σας;

Όχι ποτέ Ναι, στην οικογένεια μου

Ναι, στους φίλους μου Ναι στο πλαίσιο κάποιας δράσης που συμμετείχα

10. Εάν είχατε την ευκαιρία, θα μοιραζόσασταν τις αναμνήσεις σας με άλλους ανθρώπους;

Όχι, γιατί: Είναι προσωπικά στοιχεία

Ναι, γιατί: Θέλω να με γνωρίσουν

Δεν νομίζω ότι ενδιαφέρουν κανέναν

Θέλω να νιώσω σημαντικός/ή

Δεν προσφέρουν κάτι, σε κάποιον

Έχω χρέος στις νέες γενιές

Έχω ενημερωθεί και δίνω τη συγκατάθεση μου για βιντεοσκόπηση, φωτογράφιση και ηχογράφιση κατά τη διάρκεια των δράσεων καθώς και για τη χρήση του υλικού που θα συλλεχθεί και θα παραχθεί.

Υπογραφή

.....

.....

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ: ΘΕΡΜΟΜΕΤΡΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ : ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ
(άρθρο 8 Ν. 1599/1986)

Η ακρίβεια των στοιχείων που υποβάλλονται με αυτή τη δήλωση μπορεί να ελεγχθεί με βάση το αρχείο άλλων υπηρεσιών (άρθρο 8 παρ. 4 Ν. 1599/1986)

ΠΡΟΣ ⁽¹⁾ :							
Ο – Η Όνομα:				Επώνυμο:			
Όνομα και Επώνυμο Πατέρα:							
Όνομα και Επώνυμο Μητέρας:							
Ημερομηνία γέννησης ⁽²⁾ :							
Τόπος Γέννησης:							
Αριθμός Δελτίου Ταυτότητας:				Τηλ:			
Τόπος Κατοικίας:			Οδός:			Αριθ:	ΤΚ:
Αρ. Τηλεομοιοτύπου (Fax):				Δ/ση Ηλεκτρ. Ταχυδρομείου (Email):			

Με ατομική μου ευθύνη και γνωρίζοντας τις κυρώσεις⁽⁴⁾, που προβλέπονται από τις διατάξεις της παρ. 6 του άρθρου 22 του Ν. 1599/1986, δηλώνω ότι:
δέχομαι να γίνει χρήση του οπτικοακουστικού υλικού που συλλέχθηκε από τις μεταπτυχιακές φοιτήτριες του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών «Καινοτόμες Παιδαγωγικές Προσεγγίσεις Σε Πολυπολιτισμικά Εκπαιδευτικά Περιβάλλοντα» του Τμήματος Επιστημών της Εκπαίδευσης στην Προσχολική Ηλικία του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης κατά τη διάρκεια της πρακτικής τους άσκησης που έλαβε χώρα στο Α' Κ.Α.Π.Η. του Δήμου Αλεξανδρούπολης από τις 03/03/2015 έως τις 22/04/2015. Το υλικό θα αξιοποιηθεί για επιστημονικούς σκοπούς καθώς και για την έκδοση λευκώματος υπό την αιγίδα του ΔΠΘ.
Δικαίωμα πρόσβασης σε αυτό το υλικό έχουν οι: Δαλκαβούκη Βασιλεία, Ανδραδάου Ευθυμία, Καραπατσούδη Δήμητρα, Μιλισακάκη Ζωή, Μοκαϊτή Φανή, Σωκράτους Βαλεντίνα.

Ημερομηνία: .....20.....

Ο – Η Δηλ.

(Υπογραφή)

- (1) Αναγράφεται από τον ενδιαφερόμενο πολίτη ή Αρχή ή η Υπηρεσία του δημόσιου τομέα, που απευθύνεται η αίτηση.
(2) Αναγράφεται ολογράφως.
(3) «Όποιος εν γνώσει του δηλώνει ψευδή γεγονότα ή αρνείται ή αποκρύπτει τα αληθινά με έγγραφη υπεύθυνη δήλωση του άρθρου 8 τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών. Εάν ο υπαίτιος αυτών των πράξεων σκόπευε να προσπορίσει στον εαυτόν του ή σε άλλον περιουσιακό όφελος βλάπτοντας τρίτον ή σκόπευε να βλάψει άλλον, τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι 10 ετών.
(4) Σε περίπτωση ανεπάρκειας χώρου η δήλωση συνεχίζεται στην πίσω όψη της και υπογράφεται από τον δηλούντα ή την δηλούσα.

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ 1^η

ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΑΣ ΓΝΩΡΙΣΤΟΥΜΕ ΛΟΙΠΟΝ!

(σημειώνουμε με τικ)

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	Θετική	Αρνητική
Κατανόηση των στόχων του προγράμματος		
Εμπλοκή		
Λεκτική/Μη λεκτική επικοινωνία		
Αλληλεπίδραση		

ΣΧΟΛΙΑ

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ 2^η

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΚΑΡΑΠΑΤΣΟΥΔΗ ΔΗΜΗΤΡΑ

ΕΜΨΥΧΩΤΕΣ: ΜΙΛΤΣΑΚΑΚΗ ΖΩΗ, ΜΟΚΑΙΤΗ ΦΑΝΗ, ΒΑΛΕΝΤΙΝΑ
ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΕΝΑ ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ

(σημειώνουμε με τικ πόσες θετικές και πόσες αρνητικές αλληλεπιδράσεις
παρατηρούμε)

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	Θετική	Αρνητική
Λεκτική επικοινωνία		
Εμπλοκή		
Μη λεκτική επικοινωνία		

ΣΧΟΛΙΑ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΑΝΔΡΕΑΔΟΥ ΕΦΗ

ΕΜΨΥΧΩΤΕΣ: ΜΙΛΤΣΑΚΑΚΗ ΖΩΗ, ΜΟΚΑΙΤΗ ΦΑΝΗ, ΒΑΛΕΝΤΙΝΑ
ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΕΝΑ ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ

Ένα ταξίδι στο χρόνο	Ζωή	Φανή
Σαφείς οδηγίες		
Υποστήριξη ομάδας		

ΣΧΟΛΙΑ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΜΛΤΣΑΚΑΚΗ ΖΩΗ

ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΜΟΚΑΙΤΗ ΦΑΝΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΜΙΛΩ ΓΙΑ ΤΟ ΔΙΚΟ ΜΟΥ ΣΤΑΘΜΟ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	Μη λεκτική επικοινωνία
Κυριάκος Φώτης	
Περικλής Λυμπερούδης	
Λυμπέρης Παλιακούδης	
Δημήτριος Σγουράκης	
Αριστείδης Καραολάνης	
Δημήτριος Αντωνακούδης	
Χρυσή Χατζηάστρου	
Βάσω Σιδηροπούλου	

Σοφία Γοΐδα	
Σπυριδοπούλου Ευαγγελία	
Βασιλική Γαργαϊτίδου	

ΣΧΟΛΙΑ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΑΝΔΡΕΑΔΟΥ ΕΦΗ

ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΜΟΚΑΙΤΗ ΦΑΝΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΜΙΛΑΩ ΓΙΑ ΤΟ ΔΙΚΟ ΜΟΥ ΣΤΑΘΜΟ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	Εμπλοκή
Κυριάκος Φωτης	
Περικλής Λυμπερούδης	
Λυμπέρης Παλιακούδης	
Δημήτριος Σγουράκης	
Αριστείδης Καραολάνης	
Δημήτριος Αντωνακούδης	
Χρυσή Χατζηάστρου	
Βάσω Σιδηροπούλου	

Σοφία Γοΐδα	
Σπυριδοπούλου Ευαγγελία	
Βασιλική Γαργαϊτίδου	

ΣΧΟΛΙΑ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ ΒΑΛΕΝΤΙΝΑ

ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΜΟΚΑΙΤΗ ΦΑΝΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΜΙΛΑΩ ΓΙΑ ΤΟ ΔΙΚΟ ΜΟΥ ΣΤΑΘΜΟ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	Λεκτική επικοινωνία
Κυριάκος Φωτης	
Περικλής Λυμπερούδης	
Λυμπέρης Παλιακούδης	
Δημήτριος Σγουράκης	
Αριστείδης Καραολάνης	
Δημήτριος Αντωνακούδης	
Χρυσή Χατζηάστρου	
Βάσω Σιδηροπούλου	

Σοφία Γοΐδα	
Σπυριδοπούλου Ευαγγελία	
Βασιλική Γαργαϊτίδου	

ΣΧΟΛΙΑ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΚΑΡΑΠΑΤΣΟΥΔΗ ΔΗΜΗΤΡΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΜΙΛΩ ΓΙΑ ΤΟ ΔΙΚΟ ΜΟΥ ΣΤΑΘΜΟ

ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΜΟΚΑΙΤΗ ΦΑΝΗ

Μιλώ για το δικό μου σταθμό	Φανή
Σαφείς οδηγίες	
Υποστήριξη ομάδας	

ΣΧΟΛΙΑ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΑΝΔΡΕΑΔΟΥ ΕΦΗ

ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΚΑΡΑΠΑΤΣΟΥΔΗ ΔΗΜΗΤΡΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΘΕΡΜΟΜΕΤΡΑ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	Ανταπόκριση
Λυμπέρης Παλιακούδης	
Σοφία Γόϊδα	
Βασιλική Γαργαϊτίδου	
Σπυριδοπούλου Ευαγγελία	

ΣΧΟΛΙΑ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΜΙΛΤΣΑΚΑΚΗ ΖΩΗ

ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΚΑΡΑΠΑΤΣΟΥΔΗ ΔΗΜΗΤΡΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΘΕΡΜΟΜΕΤΡΑ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	Ανταπόκριση
Κυριάκος Φωτης	
Περικλής Λυμπερούδης	
Δημήτριος Σγουράκης	
Δημήτριος Αντωνακούδης	

ΣΧΟΛΙΑ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΜΟΚΑΪΤΗ ΦΑΝΗ

ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΚΑΡΑΠΑΤΣΟΥΔΗ ΔΗΜΗΤΡΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΘΕΡΜΟΜΕΤΡΑ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	Ανταπόκριση
Αριστείδης Καραολάνης	
Χρυσή Χατζηάστρου	
Βάσω Σιδηροπούλου	

ΣΧΟΛΙΑ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ ΒΑΛΕΝΤΙΝΑ

ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΚΑΡΑΠΑΤΣΟΥΔΗ ΔΗΜΗΤΡΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΘΕΡΜΟΜΕΤΡΑ

Θερμόμετρα	Δήμητρα
Σαφείς οδηγίες	
Υποστήριξη ομάδας	

ΣΧΟΛΙΑ

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ 3^η

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΜΟΚΑΪΤΗ ΦΑΝΗ

ΕΜΨΥΧΩΤΕΣ: ΚΑΡΑΠΑΤΣΟΥΔΗ ΔΗΜΗΤΡΑ, ΜΙΛΤΣΑΚΑΚΗ ΖΩΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΕΝΑ ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΟ ΧΩΡΟ

(σημειώνουμε με τικ)

ΣΤΑΣΗ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ	ΘΕΤΙΚΗ	ΑΡΝΗΤΙΚΗ
Λεκτική επικοινωνία		
Μη λεκτική επικοινωνία		
Εμπλοκή		
Αλληλεπίδραση		

ΣΧΟΛΙΑ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΑΝΔΡΕΑΔΟΥ ΕΦΗ

ΕΜΨΥΧΩΤΕΣ: ΚΑΡΑΠΑΤΣΟΥΔΗ ΔΗΜΗΤΡΑ, ΜΙΛΤΣΑΚΑΚΗ ΖΩΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΕΝΑ ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΟ ΧΩΡΟ

Ένα ταξίδι στο χώρο	Δήμητρα	Ζωή
Σαφείς Οδηγίες		
Υποστήριξη ομάδας		

ΣΧΟΛΙΑ

ΣΥΜΕΤΟΧΙΚΗ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ-ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΚΑΡΑΠΑΤΣΟΥΔΗ ΔΗΜΗΤΡΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΕΜΕΙΣ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΑΣ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ(ΛΕΚΤΙΚΗ & ΜΗ ΛΕΚΤΙΚΗ)	ΕΜΠΛΟΚΗ
ΣΟΦΙΑ ΓΟΪΔΑ		
ΒΑΣΩ ΓΑΡΓΑΪΤΙΔΟΥ		
ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΣΠΥΡΙΔΟΠΟΥΛΟΥ		

ΣΧΟΛΙΑ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ-ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΜΙΑΤΣΑΚΑΚΗ ΖΩΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΕΜΕΙΣ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΑΣ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ(ΛΕΚΤΙΚΗ & ΜΗ ΛΕΚΤΙΚΗ)	ΕΜΠΛΟΚΗ
ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΛΥΜΠΕΡΟΥΔΗΣ		
ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΦΩΤΗΣ		

ΣΧΟΛΙΑ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ- ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΑΝΔΡΕΑΔΟΥ ΕΦΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ:
ΕΜΕΙΣ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΑΣ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ(ΛΕΚΤΙΚΗ & ΜΗ ΛΕΚΤΙΚΗ)	ΕΜΠΛΟΚΗ
ΧΡΥΣΗ ΧΑΤΖΗΑΣΤΡΟΥ		
ΒΑΣΩ ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΥ		

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ- ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΜΟΚΑΙΤΗ ΦΑΝΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΕΜΕΙΣ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΑΣ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ(ΛΕΚΤΙΚΗ & ΜΗ ΛΕΚΤΙΚΗ)	ΕΜΠΛΟΚΗ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΑΝΤΩΝΑΚΟΥΔΗΣ		
ΑΡΙΣΤΕΙΛΗΣ ΚΑΡΑΟΛΑΝΗΣ		

ΣΧΟΛΙΑ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ-ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΜΟΚΑΪΤΗ ΦΑΝΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΕΜΕΙΣ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΑΣ

ΣΥΜΕΤΟΧΙΚΗ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

Εμείς και η οικογένεια μας	Ζωή	Έφη	Δήμητρα
Σαφείς οδηγίες			
Υποστήριξη ομάδας			

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ-ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΑΝΔΡΕΑΔΟΥ ΕΦΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΕΜΕΙΣ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΑΣ

ΣΥΜΕΤΟΧΙΚΗ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

Εμείς και η οικογένεια μας	Ζωή	Φανή	Δήμητρα
Σαφείς οδηγίες			
Υποστήριξη ομάδας			

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ-ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΜΙΑΤΣΑΚΑΚΗ ΖΩΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΕΜΕΙΣ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΑΣ

ΣΥΜΕΤΟΧΙΚΗ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

Εμείς και η οικογένεια μας	Φανή	Έφη	Δήμητρα
Σαφείς οδηγίες			
Υποστήριξη ομάδας			

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΚΑΡΑΠΑΤΣΟΥΔΗ ΔΗΜΗΤΡΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΘΕΡΜΟΜΕΤΡΑ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	Ανταπόκριση
Δημήτρης Αντωνακούδης	
Περικλής Λυμπερούδης	
Κυριάκος Φώτης	
Σπυριδοπούλου Ευαγγελία	
Σοφία Γόϊδα	

ΣΧΟΛΙΑ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΜΟΚΑΙΤΗ ΦΑΝΗ

ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΑΝΔΡΕΑΔΟΥ ΕΦΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΘΕΡΜΟΜΕΤΡΑ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	Ανταπόκριση
Αριστείδης Καραολάνης	
Χρυσή Χατζηάστρου	
Βάσω Σιδηροπούλου	
Βάσω Γαργαϊτίδου	

ΣΧΟΛΙΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΘΕΡΜΟΜΕΤΡΑ

ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΑΝΔΡΕΑΔΟΥ ΕΦΗ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΜΙΛΤΣΑΚΑΚΗ ΖΩΗ

Θερμόμετρα	Έφη
Σαφείς οδηγίες	
Υποστήριξη ομάδας	

ΣΧΟΛΙΑ

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ 4^η

ΕΥΨΥΧΩΤΡΙΑ: ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ ΒΑΛΕΝΤΙΝΑ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΚΑΡΑΠΑΤΣΟΥΔΗ ΔΗΜΗΤΡΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: Η ΖΩΗ ΜΑΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΚΑΙ
ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ(ΛΕΚΤΙΚΗ Η & ΜΗ ΛΕΚΤΙΚΗ)	ΕΜΠΛΟΚΗ
ΧΡΥΣΗ ΧΑΤΖΗΑΣΤΡΟΥ		
ΒΑΣΩ ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΥ		
ΛΥΜΠΕΡΗΣ ΠΑΛΙΑΚΟΥΔΗΣ		

ΣΧΟΛΙΑ

ΕΥΨΥΧΩΤΡΙΑ: ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ ΒΑΛΕΝΤΙΝΑ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΜΟΚΑΙΤΗ ΦΑΝΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: Η ΖΩΗ ΜΑΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΚΑΙ
ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ(ΛΕΚΤΙΚΗ & ΜΗ ΛΕΚΤΙΚΗ)	ΕΜΠΛΟΚΗ
ΣΟΦΙΑ ΓΟΙΔΑ		
ΚΑΡΑΟΛΑΝΗΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ		
ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΛΥΜΠΕΡΟΥΔΗΣ		

ΣΧΟΛΙΑ

ΕΥΨΥΧΩΤΡΙΑ: ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ ΒΑΛΕΝΤΙΝΑ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΜΙΛΤΣΑΚΑΚΗ ΖΩΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: Η ΖΩΗ ΜΑΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΚΑΙ
ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ(ΛΕΚΤΙΚΗ & ΜΗ ΛΕΚΤΙΚΗ)	ΕΜΠΛΟΚΗ
ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΦΩΤΗΣ		
ΑΝΤΩΝΑΚΟΥΔΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ		
ΦΩΤΕΙΝΗ ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ		

ΣΧΟΛΙΑ

ΕΥΨΥΧΩΤΡΙΑ: ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ ΒΑΛΕΝΤΙΝΑ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΑΝΔΡΕΑΔΟΥ ΕΦΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: Η ΖΩΗ ΜΑΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΚΑΙ
ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ

Η ΖΩΗ ΜΑΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕ Σ ΚΑΙ	ΒΑΛΕΝΤΙΝΑ
Σαφείς οδηγίες	
Υποστήριξη ομάδας	

ΣΧΟΛΙΑ

ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΜΙΛΤΣΑΚΑΚΗ ΖΩΗ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΜΟΚΑΪΤΗ ΦΑΝΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΘΕΡΜΟΜΕΤΡΑ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	Ανταπόκριση
ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΦΩΤΗΣ	
ΑΝΤΩΝΑΚΟΥΔΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ	
ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΛΥΜΠΕΡΟΥΔΗΣ	

ΣΧΟΛΙΑ

ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΜΙΑΤΣΑΚΑΗ ΖΩΗ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΒΑΛΕΝΤΙΝΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΘΕΡΜΟΜΕΤΡΑ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	Ανταπόκριση
ΛΥΜΠΕΡΗΣ ΠΑΛΙΑΚΟΥΔΗΣ	
ΧΡΥΣΗ ΧΑΤΖΗΑΣΤΡΟΥ	
ΒΑΣΩ ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΥ	

ΣΧΟΛΙΑ

ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΜΙΛΤΣΑΚΑΚΗ ΖΩΗ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΑΝΔΡΕΑΔΟΥ ΕΦΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΘΕΡΜΟΜΕΤΡΑ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	Ανταπόκριση
ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΚΑΡΑΟΛΑΝΗΣ	
ΦΩΤΕΙΝΗ ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ	
ΣΟΦΙΑ ΓΟΙΔΑ	
ΒΑΣΩ ΓΑΡΓΑΙΤΙΔΟΥ	

ΣΧΟΛΙΑ

ΕΜΨΥΧΩΤΡΙΑ: ΜΙΛΤΣΑΚΑΚΗ ΖΩΗ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΚΑΡΑΠΑΤΣΟΥΔΗ ΔΗΜΗΤΡΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΘΕΡΜΟΜΕΤΡΑ

ΘΕΡΜΟΜΕΤΡ A	ΖΩΗ
Σαφείς οδηγίες	
Υποστήριξη ομάδας	

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ 5^η

ΕΥΨΥΧΩΤΡΙΑ: ΑΝΔΡΕΑΔΟΥ ΕΦΗ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΚΑΡΑΠΑΤΣΟΥΔΗ ΔΗΜΗΤΡΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΩΡΑ ΓΙΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙ!

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕ Σ	ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ(ΛΕΚΤΙΚ Η & ΜΗ ΛΕΚΤΙΚΗ)	ΕΜΠΛΟΚΗ/ΚΙΝΗΤΟΠΟΙΗΣ Η ΓΙΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΛΕΥΚΩΜΑΤΟΣ
ΣΟΦΙΑ ΓΟΪΔΑ		
ΒΑΣΩ ΓΑΡΓΑΪΤΙΔΟΥ		
ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΚΑΡΑΟΛΑΝΗΣ		
ΦΩΤΕΙΝΗ ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ		

ΣΧΟΛΙΑ

ΕΥΨΥΧΩΤΡΙΑ: ΑΝΔΡΕΑΔΟΥ ΕΦΗ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ ΒΑΛΕΝΤΙΝΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΩΡΑ ΓΙΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕ Σ	ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ(ΛΕΚΤΙΚ Η & ΜΗ ΛΕΚΤΙΚΗ)	ΕΜΠΛΟΚΗ/ΚΙΝΗΤΟΠΟΙΗΣ Η ΓΙΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΛΕΥΚΩΜΑΤΟΣ
ΛΥΜΠΕΡΗΣ ΠΑΛΙΑΚΟΥΔΗΣ		
ΧΡΥΣΗ ΧΑΤΖΗΑΣΤΡΟΥ		
ΒΑΣΩ ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΥ		

ΣΧΟΛΙΑ

ΕΥΨΥΧΩΤΡΙΑ: ΑΝΔΡΕΑΔΟΥ ΕΦΗ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΜΟΚΑΪΤΗ ΦΑΝΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΩΡΑ ΓΙΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙ!

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕ Σ	ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ(ΛΕΚΤΙΚ Η & ΜΗ ΛΕΚΤΙΚΗ)	ΕΜΠΛΟΚΗ/ΚΙΝΗΤΟΠΟΙΗΣ Η ΓΙΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΛΕΥΚΩΜΑΤΟΣ
ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΦΩΤΗΣ		
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΑΝΤΩΝΑΚΟΥΔΗΣ		
ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΛΥΜΠΕΡΟΥΔΗΣ		

ΣΧΟΛΙΑ

ΕΜΨΥΧΩΤΡΙΑ: ΑΝΔΡΕΑΔΟΥ ΕΦΗ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΜΙΛΤΣΑΚΑΚΗ ΖΩΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΩΡΑ ΓΙΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

ΩΡΑ ΓΙΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙ	ΕΦΗ
Σαφείς οδηγίες	
Υποστήριξη ομάδας	

ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΜΟΚΑΪΤΗ ΦΑΝΗ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΚΑΡΑΠΑΤΣΟΥΔΗ ΔΗΜΗΤΡΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΘΕΡΜΟΜΕΤΡΑ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	Ανταπόκριση
ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΦΩΤΗΣ	
ΑΝΤΩΝΑΚΟΥΔΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ	
ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΛΥΜΠΕΡΟΥΔΗΣ	

ΣΧΟΛΙΑ

ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΜΟΚΑΙΤΗ ΦΑΝΗ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΒΑΛΕΝΤΙΝΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΘΕΡΜΟΜΕΤΡΑ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	Ανταπόκριση
ΛΥΜΠΕΡΗΣ ΠΑΛΙΑΚΟΥΔΗΣ	
ΧΡΥΣΗ ΧΑΤΖΗΑΣΤΡΟΥ	
ΒΑΣΩ ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΥ	

ΣΧΟΛΙΑ

ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΜΟΚΑΙΤΗ ΦΑΝΗ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΑΝΔΡΕΑΔΟΥ ΕΦΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΘΕΡΜΟΜΕΤΡΑ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	Ανταπόκριση
ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΚΑΡΑΟΛΑΝΗΣ	
ΦΩΤΕΙΝΗ ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ	
ΣΟΦΙΑ ΓΟΙΔΑ	
ΒΑΣΩ ΓΑΡΓΑΙΤΙΔΟΥ	

ΣΧΟΛΙΑ

ΕΜΨΥΧΩΤΡΙΑ: ΜΟΚΑΙΤΗ ΦΑΝΗ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΜΙΛΤΣΑΚΑΚΗ ΖΩΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΘΕΡΜΟΜΕΤΡΑ

2η Δραστηριότητα	ΦΑΝΗ
Σαφείς οδηγίες	
Υποστήριξη ομάδας	

ΣΧΟΛΙΑ

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ 6^η

ΕΥΨΥΧΩΤΡΙΕΣ: ΜΙΛΤΣΑΚΑΚΗ ΖΩΗ, ΑΝΔΡΕΑΔΟΥ ΕΦΗ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΚΑΡΑΠΑΤΣΟΥΔΗ ΔΗΜΗΤΡΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: Η ΖΩΗ ΜΑΣ ΜΙΑ ΤΑΙΝΙΑ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕ Σ	ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ(ΛΕΚΤΙΚ Η & ΜΗ ΛΕΚΤΙΚΗ)	ΕΜΠΛΟΚΗ/ΚΙΝΗΤΟΠΟΙΗΣ Η ΓΙΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΑΝΟΙΧΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ
ΣΟΦΙΑ ΓΟΪΔΑ		
ΒΑΣΩ ΓΑΡΓΑΪΤΙΔΟΥ		
ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΚΑΡΑΟΛΑΝΗΣ		
ΦΩΤΕΙΝΗ ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ		

ΣΧΟΛΙΑ

ΕΥΨΥΧΩΤΡΙΕΣ: ΜΙΑΤΣΑΚΑΚΗ ΖΩΗ, ΑΝΔΡΕΑΔΟΥ ΕΦΗ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ ΒΑΛΕΝΤΙΝΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: Η ΖΩΗ ΜΑΣ ΜΙΑ ΤΑΙΝΙΑ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕ Σ	ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ(ΛΕΚΤΙΚ Η & ΜΗ ΛΕΚΤΙΚΗ)	ΕΜΠΛΟΚΗ/ΚΙΝΗΤΟΠΟΙΗΣ Η ΓΙΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΛΕΥΚΩΜΑΤΟΣ
ΛΥΜΠΕΡΗΣ ΠΑΛΙΑΚΟΥΔΗΣ		
ΧΡΥΣΗ ΧΑΤΖΗΑΣΤΡΟΥ		
ΒΑΣΩ ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΥ		
ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΦΩΤΗΣ		
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΑΝΤΩΝΑΚΟΥΔΗΣ		

ΣΧΟΛΙΑ

ΕΜΨΥΧΩΤΡΙΕΣ: ΜΙΛΤΣΑΚΑΚΗ ΖΩΗ, ΑΝΔΡΕΑΔΟΥ ΕΦΗ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΜΟΚΑΙΤΗ ΦΑΝΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: Η ΖΩΗ ΜΑΣ ΜΙΑ ΤΑΙΝΙΑ

Η ΖΩΗ ΜΑΣ ΜΙΑ ΤΑΙΝΙΑ	ΖΩΗ	ΕΦΗ
Σαφείς οδηγίες		
Υποστήριξη ομάδας		

--	--	--

ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΚΑΡΑΠΑΤΣΟΥΔΗ ΔΗΜΗΤΡΑ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΜΟΚΑΪΤΗ ΦΑΝΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΘΕΡΜΟΜΕΤΡΑ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	<i>Ανταπόκριση</i>
ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΦΩΤΗΣ	
ΑΝΤΩΝΑΚΟΥΔΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ	
ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΛΥΜΠΕΡΟΥΔΗΣ	

ΣΧΟΛΙΑ

ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΚΑΡΑΠΑΤΣΟΥΔΗ ΔΗΜΗΤΡΑ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΒΑΛΕΝΤΙΝΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΘΕΡΜΟΜΕΤΡΑ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	Ανταπόκριση
ΛΥΜΠΕΡΗΣ ΠΑΛΙΑΚΟΥΔΗΣ	
ΧΡΥΣΗ ΧΑΤΖΗΑΣΤΡΟΥ	
ΒΑΣΩ ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΥ	

ΣΧΟΛΙΑ

ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΚΑΡΑΠΑΤΣΟΥΔΗ ΔΗΜΗΤΡΑ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΑΝΔΡΕΑΔΟΥ ΕΦΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΘΕΡΜΟΜΕΤΡΑ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	Ανταπόκριση
ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΚΑΡΑΟΛΑΝΗΣ	
ΦΩΤΕΙΝΗ ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ	
ΣΟΦΙΑ ΓΟΙΔΑ	
ΒΑΣΩ ΓΑΡΓΑΙΤΙΔΟΥ	

ΣΧΟΛΙΑ

ΕΜΨΥΧΩΤΡΙΑ: ΚΑΡΑΠΑΤΣΟΥΔΗ ΔΗΜΗΤΡΑ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΜΙΛΤΣΑΚΑΚΗ ΖΩΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΘΕΡΜΟΜΕΤΡΑ

ΘΕΡΜΟΜΕΤΡ A	ΔΗΜΗΤΡΑ
Σαφείς οδηγίες	
Υποστήριξη ομάδας	

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ 7^η

ΣΥΜΕΤΟΧΙΚΗ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ-ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΚΑΡΑΠΑΤΣΟΥΔΗ ΔΗΜΗΤΡΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΚΑΙΡΟΣ ΝΑ ΓΡΑΨΟΥΜΕ ΤΟ ΔΙΚΟ ΜΑΣ ΒΙΒΛΙΟ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ(ΛΕΚΤΙΚΗ & ΜΗ ΛΕΚΤΙΚΗ), ΑΣΦΑΛΕΙΑ	ΕΜΠΛΟΚΗ
ΣΟΦΙΑ ΓΟΪΔΑ		
ΒΑΣΩ ΓΑΡΓΑΪΤΙΔΟΥ		
ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΣΠΥΡΙΔΟΠΟΥΛΟΥ		

ΣΧΟΛΙΑ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ-ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΜΙΛΤΣΑΚΑΚΗ ΖΩΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ:
ΚΑΙΡΟΣ ΝΑ ΓΡΑΨΟΥΜΕ ΤΟ ΔΙΚΟ ΜΑΣ ΒΙΒΛΙΟ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ(ΛΕΚΤΙΚΗ & ΜΗ ΛΕΚΤΙΚΗ), ΑΣΦΑΛΕΙΑ	ΕΜΠΛΟΚΗ
ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΛΥΜΠΕΡΟΥΔΗΣ		
ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΦΩΤΗΣ		

ΣΧΟΛΙΑ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ- ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΑΝΔΡΕΑΔΟΥ ΕΦΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ:
ΚΑΙΡΟΣ ΝΑ ΓΡΑΨΟΥΜΕ ΤΟ ΔΙΚΟ ΜΑΣ ΒΙΒΛΙΟ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ(ΛΕΚΤΙΚΗ & ΜΗ ΛΕΚΤΙΚΗ), ΑΣΦΑΛΕΙΑ	ΕΜΠΛΟΚΗ
ΧΡΥΣΗ ΧΑΤΖΗΑΣΤΡΟΥ		
ΒΑΣΩ ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΥ		

ΣΧΟΛΙΑ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ- ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΜΟΚΑΙΤΗ ΦΑΝΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΚΑΙΡΟΣ ΝΑ ΓΡΑΨΟΥΜΕ ΤΟ ΔΙΚΟ ΜΑΣ ΒΙΒΛΙΟ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ(ΛΕΚΤΙΚΗ & ΜΗ ΛΕΚΤΙΚΗ), ΑΣΦΑΛΕΙΑ	ΕΜΠΛΟΚΗ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΑΝΤΩΝΑΚΟΥΔΗΣ		
ΑΡΙΣΤΕΙΛΗΣ ΚΑΡΑΟΛΑΝΗΣ		

ΣΧΟΛΙΑ

ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΒΑΛΕΝΤΙΝΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΚΑΡΑΠΑΤΣΟΥΔΗ ΔΗΜΗΤΡΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΘΕΡΜΟΜΕΤΡΑ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	Ανταπόκριση
ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΦΩΤΗΣ	
ΑΝΤΩΝΑΚΟΥΔΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ	
ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΛΥΜΠΕΡΟΥΔΗΣ	

ΣΧΟΛΙΑ

ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΒΑΛΕΝΤΙΝΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΜΟΚΑΙΤΗ ΦΑΝΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΘΕΡΜΟΜΕΤΡΑ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	Ανταπόκριση
ΛΥΜΠΕΡΗΣ ΠΑΛΙΑΚΟΥΔΗΣ	
ΧΡΥΣΗ ΧΑΤΖΗΑΣΤΡΟΥ	
ΒΑΣΩ ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΥ	

ΣΧΟΛΙΑ

ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΒΑΛΕΝΤΙΝΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΜΟΚΑΙΤΗ ΦΑΝΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΘΕΡΜΟΜΕΤΡΑ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	Ανταπόκριση
ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΚΑΡΑΟΛΑΝΗΣ	
ΦΩΤΕΙΝΗ ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ	
ΣΟΦΙΑ ΓΟΙΔΑ	
ΒΑΣΩ ΓΑΡΓΑΙΤΙΔΟΥ	

ΣΧΟΛΙΑ

ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΒΑΛΕΝΤΙΝΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΜΟΚΑΙΤΗ ΦΑΝΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΘΕΡΜΟΜΕΤΡΑ

ΘΕΡΜΟΜΕΤΡ Α	ΒΑΛΕΝΤΙΝΑ
Σαφείς οδηγίες	
Υποστήριξη ομάδας	

8^η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ

ΣΥΜΕΤΟΧΙΚΗ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ-ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΚΑΡΑΠΑΤΣΟΥΔΗ ΔΗΜΗΤΡΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΣΑΣ ΠΩ ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ;

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ(ΛΕΚΤΙΚΗ & ΜΗ ΛΕΚΤΙΚΗ), ΑΣΦΑΛΕΙΑ	ΕΜΠΛΟΚΗ
ΣΟΦΙΑ ΓΟΪΔΑ		
ΒΑΣΩ ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΥ		

ΣΧΟΛΙΑ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ-ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΜΙΑΤΣΑΚΑΚΗ ΖΩΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΣΑΣ ΠΩ ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ;

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ(ΛΕΚΤΙΚΗ & ΜΗ ΛΕΚΤΙΚΗ), ΑΣΦΑΛΕΙΑ	ΕΜΠΛΟΚΗ
ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΛΥΜΠΕΡΟΥΔΗΣ		
ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΦΩΤΗΣ		

ΣΧΟΛΙΑ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ- ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΑΝΔΡΕΑΔΟΥ ΕΦΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΣΑΣ ΠΩ ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ;

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ(ΛΕΚΤΙΚΗ & ΜΗ ΛΕΚΤΙΚΗ), ΑΣΦΑΛΕΙΑ	ΕΜΠΛΟΚΗ
ΧΡΥΣΗ ΧΑΤΖΗΑΣΤΡΟΥ		
ΦΩΤΕΙΝΗ ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ		

ΣΧΟΛΙΑ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ- ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΜΟΚΑΙΤΗ ΦΑΝΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΣΑΣ ΠΩ ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ;

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ(ΛΕΚΤΙΚΗ & ΜΗ ΛΕΚΤΙΚΗ), ΑΣΦΑΛΕΙΑ	ΕΜΠΛΟΚΗ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΑΝΤΩΝΑΚΟΥΔΗΣ		
ΑΡΙΣΤΕΙΛΗΣ ΚΑΡΑΟΛΑΝΗΣ		

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ- ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΒΑΛΕΝΤΙΝΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΝΑ ΣΑΣ ΠΩ ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ;

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ(ΛΕΚΤΙΚΗ & ΜΗ ΛΕΚΤΙΚΗ), ΑΣΦΑΛΕΙΑ	ΕΜΠΛΟΚΗ
ΠΑΛΙΑΚΟΥΔΗΣ ΛΥΜΠΕΡΗΣ		

ΣΧΟΛΙΑ

ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΚΑΡΑΠΑΤΣΟΥΔΗ ΔΗΜΗΤΡΑ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΒΑΛΕΝΤΙΝΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΘΕΡΜΟΜΕΤΡΑ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	Ανταπόκριση
ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΦΩΤΗΣ	
ΑΝΤΩΝΑΚΟΥΔΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ	
ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΛΥΜΠΕΡΟΥΔΗΣ	

ΣΧΟΛΙΑ

ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΚΑΡΑΠΑΤΣΟΥΔΗ ΔΗΜΗΤΡΑ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΜΟΚΑΙΤΗ ΦΑΝΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΘΕΡΜΟΜΕΤΡΑ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	Ανταπόκριση
ΛΥΜΠΕΡΗΣ ΠΑΛΙΑΚΟΥΔΗΣ	
ΧΡΥΣΗ ΧΑΤΖΗΑΣΤΡΟΥ	
ΒΑΣΩ ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΥ	

ΣΧΟΛΙΑ

ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΚΑΡΑΠΑΤΣΟΥΔΗ ΔΗΜΗΤΡΑ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΜΟΚΑΙΤΗ ΦΑΝΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΘΕΡΜΟΜΕΤΡΑ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	Ανταπόκριση
ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΚΑΡΑΟΛΑΝΗΣ	
ΦΩΤΕΙΝΗ ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ	
ΣΟΦΙΑ ΓΟΙΔΑ	

ΣΧΟΛΙΑ

ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ: ΚΑΡΑΠΑΤΣΟΥΔΗ ΔΗΜΗΤΡΑ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ: ΜΟΚΑΙΤΗ ΦΑΝΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΘΕΡΜΟΜΕΤΡΑ

ΘΕΡΜΟΜΕΤΡ A	ΔΗΜΗΤΡΑ
Σαφείς οδηγίες	
Υποστήριξη ομάδας	

ΣΧΟΛΙΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ V: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

